

Załącznik nr 2 do uchwały
Sejmiku Województwa Śląskiego
Nr III/34/34/2009
z dnia 18 lutego 2009 roku

WOJEWÓDZTWO ŚLĄSKIE

ZAKTUALIZOWANY WOJEWÓDZKI PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

**NA ROK 2004
OBOWIĄZUJĄCY W LATACH 2005-2006
PRZEDŁUŻONY NA LATA 2007-2008**

(tekst jednolity)

**URZĄD MARSZAŁKOWSKI
KATOWICE, WRZESIEŃ 2007**

SPIS TREŚCI

I OPIS SYTUACJI SPOŁECZNO-EKONOMICZNEJ WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO.....	3
1. INFORMACJE OGÓLNE O WOJEWÓDZTWIE.....	3
1.1 Położenie geograficzne.....	3
1.2. Obszar i liczba mieszkańców.....	3
2. SEKTOR PRODUKCYJNY.....	5
2.1. Ogólna charakterystyka struktury gospodarczej – procesy restrukturyzacji przemysłu tradycyjnego i zróżnicowanie działalności gospodarczej.....	6
2.2. Małe i średnie przedsiębiorstwa – podstawa rozwoju regionu.....	13
2.3. Handel i gastronomia.....	15
2.4. Działalność badawcza i rozwojowa – zabezpieczenie trwałej konkurencyjności gospodarczej.....	16
2.5. Turystyka.....	17
2.6. Sytuacja gospodarcza na terenach wiejskich.....	19
2.7. Lasy i obszary chronione.....	21
3. ZASOBY LUDZKIE.....	22
3.1. Edukacja - niski odsetek osób z wykształceniem wyższym.....	22
3.2. Rynek pracy.....	24
3.2.1. Aktywność ekonomiczna ludności województwa.....	24
3.2.2. Rejestrowane bezrobocie.....	25
3.3. Pomoc społeczna.....	26
3.4. Ochrona zdrowia.....	28
3.5. Kultura.....	29
4. INFRASTRUKTURA.....	30
4.1. Informacje ogólne.....	30
4.2. Transport.....	31
4.3. Telekomunikacja.....	35
4.4. Infrastruktura energetyczna, gazowa i ciepłownicza.....	35
4.5. Infrastruktura mieszkaniowa i komunalna.....	37
4.5.1. Zasoby mieszkaniowe.....	37
4.5.2. Gospodarka komunalna.....	38
4.6. Środowisko.....	39
5. ZESTAWIENIE MOCNYCH I SŁABYCH STRON, SZANS I ZAGROŻEŃ – ANALIZA SWOT.....	46
6. POMOC PUBLICZNA DLA WOJEWÓDZTWA.....	50
6.1. Krajowa pomoc publiczna.....	50
6.1.1. Środki finansowe przeznaczone dla województwa śląskiego na inwestycje i modernizacje w latach 1999-2003.....	50
6.2. Zagraniczna pomoc publiczna.....	56
6.2.1. Programy pomocowe Unii Europejskiej realizowane w województwie śląskim w latach 1999-2003.....	56
6.2.2 Pozostała publiczna pomoc zagraniczna.....	65

II. STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO 2000-2015.	68
1. WIZJA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO.	68
2. CELE GENERALNE ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO.	69
3. PRIORYTETY (CELE SZCZEGÓŁOWE).	69
4. UZASADNIENIE WYBORU PRIORYTETÓW.	69
III PRIORYTETY I DZIAŁANIA REALIZOWANE W RAMACH PROGRAMU	74
IV. FINASOWANIE WOJEWÓDZKIEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO	91
V. SYSTEM WDRAŻANIA ZAKTUALIZOWANEGO WOJEWÓDZKIEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO NA ROK 2004. OBOWIAZUJACEGO W LATACH 2005-2006	101

I OPIS SYTUACJI SPOŁECZNO-EKONOMICZNEJ WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO.

1. Informacje ogólne o województwie.

1.1 Położenie geograficzne.

Województwo śląskie to główny przemysłowy region Polski, położony w południowej części kraju, w dorzeczu górnego biegu trzech największych polskich rzek: Wisły, Odry i Warty. Obszar cechuje zróżnicowana rzeźba terenu obejmująca: Wyżynę Krakowsko-Częstochowską, Wyżynę Śląską, Kotlinę Oświęcimsko-Raciborską, Nizinę Śląską, Beskid Zachodni i Pogórze Śląskie.

Główne bogactwa naturalne to węgiel kamienny, złoża cynku i ołowiu, rudy żelaza, sól kamienna, pokłady metanu, złoża margli, wapieni oraz kruszywa naturalnego. Na bazie tych surowców powstał tu największy w kraju okręg przemysłowy, odgrywający decydującą rolę w gospodarce narodowej jako podstawa krajowego bilansu paliwowo-energetycznego.

Region sąsiaduje z województwami: opolskim, łódzkim, świętokrzyskim i małopolskim, a od południa graniczy z Republiką Czeską i Słowacką. W promieniu 600 km od Katowic znajduje się sześć europejskich stolic: Berlin, Praga, Wiedeń, Bratysława, Budapeszt i Warszawa.

Województwo położone jest na skrzyżowaniu szlaków transportowych i komunikacyjnych o znaczeniu krajowym i europejskim. Z północy na południe przecina go droga krajowa, łącząca poprzez przystanie promowe Skandynawię z południem Europy. Z zachodu na wschód biegnie droga krajowa – najważniejszy szlak komunikacyjny między UE a Ukrainą, Rosją i innymi południowymi państwami Wspólnoty Niepodległych Państw.

W województwie istnieją 44 przejścia graniczne: 30 z Republiką Czeską i 14 z Republiką Słowacką. Większość z nich to małe przejścia turystyczne, tylko 15 z nich to przejścia ogólnodostępne (11 z Republiką Czeską i 4 z Republiką Słowacką), z tego 4 kolejowe.

Współpraca transgraniczna rozwija się głównie w ramach utworzonych trzech Euroregionów. Na pograniczu polsko-czeskim funkcjonują: Euroregion Silesia i Euroregion Śląsk Cieszyński, natomiast na pograniczu polsko-słowackim Euroregion Beskidy. Wspierają one współpracę transgraniczną poprzez podejmowanie wspólnych działań dla równomiernego i zrównoważonego rozwoju obszaru transgranicznego oraz służą pomocą w zawieraniu międzynarodowych umów.

Dynamicznie rozwijająca się w ostatnim czasie współpraca transgraniczna oddziałuje bezpośrednio na wiele sfer życia. Efektem tego jest zwiększenie wzajemnego zainteresowania społeczności lokalnych po obu stronach granicy, wzrost obrotu zagranicznego, tworzenie podstaw powiązań instytucjonalnych kształtujących politykę transgraniczną oraz rozwój gospodarczy liczony stopniowym wzrostem liczby podmiotów gospodarczych, działających w obrocie z Czechami i Słowacją.

1.2. Obszar i liczba mieszkańców.

Trójstopniowy podział terytorialny państwa dzieli województwo śląskie na 167 gmin zgrupowanych w 36 powiatach: 17 powiatach ziemskich i 19 grodzkich-miasta na prawach powiatu. Spośród 167 gmin 49 z nich to gminy miejskie, 22 miejsko-gminne i aż 96 wiejskich. Region zajmuje obszar 12.331 km² i pod względem powierzchni (3,9 %) znajduje się na 14 miejscu w kraju, przed województwem świętokrzyskim i opolskim. Województwo zamieszkuje 4,7 mln osób, co stanowi 12,3% ludności Polski. Pod względem liczby ludności daje to 2 miejsce w kraju po województwie mazowieckim (13,4%). Wśród 16 województw w

kraju, województwo śląskie jest najbardziej zurbanizowanym regionem Polski. Wyrazem wysokiego stopnia urbanizacji jest liczba ponad 78% ludności mieszkającej w 71 miastach regionu, z których 4 liczy ponad 200 tys. mieszkańców (Katowice, Częstochowa, Gliwice, Sosnowiec) i 8 powyżej 100 tys. ludności.

Największe miasto to Katowice, stolica regionu, położone w centrum jednej z największych europejskich aglomeracji, skupiające 322,3 tys. mieszkańców. W jej gospodarczym krajobrazie dominuje przemysł ciężki. Miasto jest zwierciadłem restrukturyzacji całego regionu. Działa tutaj ponad 41 tys. podmiotów gospodarczych, w tym 55 przedsiębiorstw państwowych oraz 4.500 spółek prawa handlowego, 773 to spółki z udziałem kapitału zagranicznego a 28,9 tys. osób fizycznych prowadzi własną działalność gospodarczą. Prawie w całości sprywatyzowany jest handel i drobna wytwórczość.

Katowice to także kulturalna wizytówka regionu. Mają tu swoje siedziby: Teatr Śląski, Filharmonia Śląska, Narodowa Orkiestra Symfoniczna Polskiego Radia, Teatr Lalki i Aktora, Muzeum Śląskie, Biuro Wystaw Artystycznych czy Biblioteka Śląska (jedna z największych i najnowocześniejszych w Europie). Kulturalnym i sportowym życiem tętni Wojewódzka Hala Widowiskowo-Sportowa mogąca pomieścić do 10 tys. osób, największą widownię w kraju. Katowice to również jeden z ważniejszych ośrodków akademickich w kraju. Znajduje się tutaj 13 wyższych uczelni, z największą uczelnią regionu Uniwersytetem Śląskim oraz renomowaną Śląską Akademią Medyczną.

Województwo cechuje najwyższa w kraju gęstość zaludnienia wynosząca 384 osoby na km², ponad trzykrotnie wyższa od średniej krajowej (122 os./km²).

System osadniczy województwa śląskiego składa się z 1.582 miejscowości w tym z 71 miast, które tworzą sieć o gęstości 58 miast/10 tys.km². Gęstość ta jest ponad dwukrotnie wyższa od średniej krajowej, wynoszącej 28 miast/10 tys.km². Głównymi elementami systemu osadniczego województwa śląskiego są aglomeracje miejskie:

- Aglomeracja Górnośląska, którą tworzy 14 dużych miast na prawach powiatów: Bytom, Chorzów, Dąbrowa Górnicza, Jaworzno, Gliwice, Katowice, Mysłowice, Piekary Śląskie, Ruda Śląska, Siemianowice Śląskie, Sosnowiec, Świętochłowice, Tychy, Zabrze. Aglomeracja liczy ponad 2 mln mieszkańców, co stanowi ok. 45% ludności województwa, wykazuje tendencje do rozwoju policentrycznego, a także do migracji ludności poza miasta aglomeracji i do rozwoju obrzeżnego. Katowice są największym miastem aglomeracji i administracyjną stolicą województwa śląskiego.
- Aglomeracja Bielska, którą tworzy duże miasto na prawach powiatu Bielsko-Biała, liczące 180 tys. mieszkańców i będące miastem węzłowym strefy transgranicznej, wykazuje tendencje do rozwoju monocentrycznego z ośrodkiem w Bielsku-Białej oraz do wzrostu liczby mieszkańców, a także do rozwoju osadnictwa w korytarzach transportowych łączących Bielsko-Białą z Aglomeracją Górnośląską, z Republiką Czeską i Republiką Słowacką poprzez Cieszyn i Zwardoń oraz z Aglomeracją Krakowską.
- Aglomeracja Częstochowska, którą tworzy duże miasto na prawach powiatu Częstochowa, liczące ok. 260 tys. mieszkańców, wykazuje tendencje do rozwoju monocentrycznego z ośrodkiem w Częstochowie i do niewielkiego wzrostu liczby mieszkańców, a także do rozwoju osadnictwa w korytarzach transportowych łączących Częstochowę z Aglomeracją Górnośląską.
- Aglomeracja Rybnicka, którą tworzą duże miasta na prawach powiatu: Rybnik, Jastrzębie-Zdrój, Żory i miasto powiatowe Wodzisław Śląski oraz przyległe gminy miejskie: Pszów, Radlin i Rydułtowy. Aglomeracja liczy 420 tys. mieszkańców oraz wykazuje tendencje do rozwoju policentrycznego z ośrodkiem w Rybniku i do wzrostu liczby mieszkańców aglomeracji, a także do rozwoju osadnictwa w

W strukturze wiekowej zdecydowaną większość mieszkańców stanowią osoby w wieku produkcyjnym 64,2%, (w kraju 62,2%), drugą pod względem wielkości jest grupa ludności w wieku przedprodukcyjnym 21,0%, (kraj 22,7%). Region cechuje niższy niż w kraju odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym wynoszącym 14,8%, podczas gdy w kraju 15,1%.

Struktura ludności według płci wykazuje przewagę liczby kobiet, które stanowią 51,6% mieszkańców województwa. Na 100 mężczyzn przypada 106,6 kobiet (kraj 106,5 kobiet). Region cechuje najwyższy w kraju wskaźnik umieralności niemowląt. Zgony niemowląt na 1.000 urodzeń żywych w województwie wynoszą 9,3 niemowląt, (kraj 7,5 niemowląt). Wskaźnik urodzeń żywych na 1.000 ludności w województwie śląskim wynosi 8,3 niemowląt, jest więc niższy od średnio krajowego (9,3 niemowląt).

Po województwie łódzkim (-3,2‰) i świętokrzyskim (-1,4‰) województwo śląskie posiada jeden z najniższych w kraju ujemny przyrost naturalny. W 2002 r. wskaźnik przyrostu ludności wynosił dla województwa (-1,2‰), w kraju (-0,1‰).

Różnorodność doświadczeń historycznych cechująca ziemię obecnego województwa spowodowała kulturowe zróżnicowanie jego mieszkańców. Przez wieki ziemia ta była obszarem pogranicza, styku państw i narodów, kultur i religii, miejscem ścierania się i mieszania wpływów wielkich kultur narodowych: polskiej, niemieckiej i czesko-morawskiej. Trudno jest spotkać w Polsce region o większym zróżnicowaniu etnicznym.

2. Sektor produkcyjny.

Podstawą uprzemysłowienia regionu jest bogata i różnorodna baza surowcowa. Region dysponuje licznymi zasobami surowców mineralnych, które są podstawą najsilniej rozwiniętego przemysłu wydobywczego. Jest to najbardziej uprzemysłowiony region Polski. Tu znajduje się największa koncentracja przemysłu w Polsce, bazująca na miejscowych bogatych złożach węgla kamiennego oraz rud cynku i ołowiu. Obejmuje ona kilkadziesiąt ściśle ze sobą powiązanych ośrodków przemysłowych, wśród których największe to Katowice, Bytom, Gliwice, Zabrze, Chorzów, Sosnowiec, Ruda Śląska, Rybnik, Jastrzębie-Zdrój, Jaworzno, Bielsko-Biała, Częstochowa. O znaczeniu na gospodarczej mapie kraju świadczy fakt, że wytwarza ono 13,7% produktu krajowego brutto (2 miejsce w kraju po województwie mazowieckim – 20,5 %) i 17,3% krajowej produkcji przemysłowej.

Podstawowe znaczenie ma górnictwo węgla kamiennego, metalurgia żelaza, cynku i ołowiu, energetyka oraz przemysł elektromaszynowy, spożywczy i chemiczny, w ostatnim okresie również przemysł motoryzacyjny (samochodowy). Przemysłowy charakter województwa ukształtował się w drugiej połowie dziewiętnastego wieku, w wyniku rozwoju na tym obszarze górnictwa węgla kamiennego i hutnictwa. Po drugiej wojnie światowej szeroko zakrojona industrializacja doprowadziła do tego, że region stał się gospodarczym ośrodkiem i zapleczem surowcowym kraju. Głównym ośrodkiem przemysłowym jest Górnośląski Okręg Przemysłowy (skupiający na obszarze około 1.200 km² aż 14 miast), w którym rozwinęło się górnictwo węgla kamiennego, hutnictwo żelaza, cynku i ołowiu, przemysł elektromaszynowy, chemiczny, mineralny. Nieco słabiej rozwinięty jest przemysł spożywczy, lekki i drzewno-papierniczy. Wyrażna dominacja sektora surowcowego w gospodarce tego najważniejszego ośrodka przemysłowego w Polsce, odbiła się negatywnie w procesie transformacji.

Zachodzące w ostatnich latach zmiany w gospodarce są wielką nadzieją dla mieszkańców regionu i kraju. W województwie skupia się bowiem połowa wszystkich

problemów związanych z restrukturyzacją wielkiego przemysłu. Tu produkuje się prawie 92 % polskiego węgla, 65 % wyrobów walcowanych, 42% koksu, 69% stali surowej, 21% energii elektrycznej, 19 % maszyn pralniczych i 84% samochodów ogólnego przeznaczenia. Od kilku lat obserwuje się systematyczne, choć nie na miarę potrzeb i oczekiwań zmiany w strukturze gospodarki województwa. Stopniowo maleje udział przemysłu w ogólnych przychodach ze sprzedaży, wzrasta pozycja innych działów gospodarki. W całym przemyśle zmniejsza się udział górnictwa, hutnictwa, koksownictwa, branż do niedawna dominujących w gospodarce województwa, wzrasta pozycja przemysłu elektromaszynowego, energetyki, ciepłownictwa, a najszybciej przemysłu spożywczego i motoryzacyjnego (region jest najważniejszym w kraju producentem samochodów).

Ponad połowa (56%) przychodów ze sprzedaży wyrobów i usług w sektorze przedsiębiorstw pochodzi z sektora prywatnego. Sektor prywatny wzmacnia swoją pozycję choć jego rozwój jest niższy niż w pozostałych regionach kraju. W sektorze tym zatrudnienie wzrosło do 63,3% pracujących ogółem w gospodarce regionu.

W gospodarce województwa w 2002 r. zatrudnionych było 1.536,7 tys. osób, z tego w sektorze publicznym 36,7% zatrudnionych, w prywatnym 63,3% (średnia krajowa 71,3%). Według struktury działowej największy odsetek zatrudnionych ogółem pracuje w usługach tj. około 52%, w tym rynkowych 36%, następnie w przemyśle i budownictwie 36% (595,5 tys. osób) i pozostałe 12% w rolnictwie i leśnictwie.

2.1. Ogólna charakterystyka struktury gospodarczej – procesy restrukturyzacji przemysłu tradycyjnego i zróżnicowanie działalności gospodarczej.

Województwo śląskie jest regionem specyficznym, jednym z najbardziej problemowych obszarów w kraju. Na terenie województwa śląskiego skoncentrowany jest poważny potencjał przemysłowy kraju. Zlokalizowanych jest tutaj 38 czynnych kopalni węgla kamiennego, zatrudniających około 131,0 tys. osób, 21 hut i zakładów hutniczych, 21 elektrowni i elektrociepłowni przemysłowych oraz 22 elektrownie i elektrociepłownie zawodowe.

Od blisko pół wieku województwo śląskie było zapleczem przemysłowym kraju. Rozbudowa górnictwa węgla kamiennego, hutnictwa i energetyki dokonywała się kosztem innych dziedzin gospodarki, potrzeb cywilizacyjnych i kulturowych jego mieszkańców. Niedoinwestowanie regionu przyczyniło się do zaistnienia przestarzałej i nadmiernie przeciążonej infrastruktury technicznej.

W strukturze branżowej przemysłu po górnictwie węgla kamiennego dominującym sektorem jest hutnictwo. Zmiany związane z restrukturyzacją gospodarki regionu spowodowały, że coraz szybciej rozwijają się nowoczesne, przyszłościowe gałęzie, takie jak: elektronika, przemysł samochodowy, przetwórstwo spożywcze.

Gospodarka województwa śląskiego jest strukturalnie zróżnicowana. Region to nie tylko wysoko uprzemysłowione tereny (katowicka aglomeracja przemysłowa), ale również tereny rolnicze i turystyczne do jakich zalicza się obszary położone w północnej i południowej (Beskid Śląski) części województwa.

Transformacja gospodarki pociąga za sobą restrukturyzację górnictwa i przemysłów tradycyjnych. Biorąc pod uwagę liczbę miejsc pracy można stwierdzić, że region najbardziej ze wszystkich województw odczuwa przemiany gospodarcze. Na czoło działań naprawczych wysuwa się restrukturyzacja górnictwa węgla kamiennego. Rozpoczęty proces restrukturyzacji tej branży pozwolił zmniejszyć zatrudnienie w latach 1999 - 2002 o 23%. Równolegle restrukturyzowany jest cały kompleks paliwowo-energetyczny. Duże efekty przynoszą próby zastąpienia zagłębia górniczego zagłębiem motoryzacyjnym. W proces ten aktywnie włącza się kapitał zagraniczny. Niepokojąca jest jedynie słaba aktywność drobnych

przedsiębiorców.

Województwo śląskie mieści się w grupie 2-3 najsilniejszych gospodarczo regionów Polski. W regionie wytwarza się 13,7% PKB (w 2001 r.) i 17,3% krajowej produkcji przemysłowej. Pod względem wielkości wytwarzanego Produktu Krajowego Brutto (PKB) województwo śląskie zajmuje po województwie mazowieckim drugie miejsce w kraju, co w przeliczeniu na 1 mieszkańca daje 21,2 tys. zł. i jest wyższy od średniej krajowej (19,4 tys. zł.). Jest to efektem prężności skoncentrowanego tutaj przemysłu, jak również rozwoju sektora prywatnego i usług. Największy udział wartości dodanej brutto na 1 pracującego w strukturze gospodarki województwa przypada na usługi rynkowe oraz przemysł.

W województwie śląskim utrzymuje się wysoka liczba pracujących w przemyśle i budownictwie. W 2002 r. wynosiła ona 595,5 tys. osób tj. 35,5% ogółu pracujących, w kraju wskaźnik ten kształtował się na poziomie 24,4%. W sektorze usług regionu pracowało 868 tys. osób tj. 51,9% pracujących, z tego w usługach rynkowych 35,8% (kraj 35,9%).

W 2002 r. w gospodarce województwa działało 418,0 tys. podmiotów gospodarki narodowej, w tym 285 przedsiębiorstw państwowych, 22,1 tys. spółek prawa handlowego, z czego ponad 3.880. spółek z udziałem kapitału zagranicznego 1.275 spółdzielni, 39,4 tys. spółek cywilnych, a 327,1 tys. osób fizycznych prowadzących własną działalność gospodarczą. Spośród wszystkich spółek prawa handlowego 1.008 to spółki akcyjne, 18.645 spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, 2.308 spółki jawne i 65 to spółki komandytowe. Wśród spółek prawa handlowego największy udział stanowią firmy branży handlu i napraw (ponad 7.841), przetwórstwa przemysłowego, obsługi nieruchomości, budowlane oraz pośrednictwa finansowego.

Z ogólnej liczby podmiotów gospodarczych działających w województwie 15.622 podmiotów zalicza się do sektora publicznego, a 402.323 przypada na sektor prywatny (96%), w tym 3.477 to podmioty zagraniczne (0,9%). Województwo charakteryzuje się wysokim przyrostem liczby spółek z kapitałem zagranicznym, co w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców daje 8,2 podmiotów (kraj 12,3 podmiotów). Przytoczone wskaźniki wskazują na wysoką atrakcyjność inwestycyjną województwa śląskiego. Pod względem przychodów brutto dominują duże przedsiębiorstwa węglowe i hutnicze wpisujące się na listę czołowych krajowych przedsiębiorstw przynoszących straty.

O konkurencyjności decyduje nie tylko umiejętność produkowania lecz również sprzedaż czy eksport. Województwo śląskie generuje około 16,6% krajowego eksportu oraz 9,3% całego globalnego importu krajowego (w 2001 r.). Pod względem udziału w obrotach handlu zagranicznego region zajmuje drugie miejsce w kraju po województwie mazowieckim, odnotowując jednocześnie najwyższe dodatnie saldo bilansu handlu zagranicznego ze wszystkich województw, zajmując w tym względzie pierwsze miejsce w kraju. Około 75% obrotów handlu zagranicznego regionu odbywa się z krajami Unii Europejskiej.

Przekształcenia własnościowe ostatnich lat sprawiły, że na sektor prywatny przypada ponad połowa (56%) ogólnej wartości przychodów ze sprzedaży towarów i usług wytwarzanych w województwie śląskim. Największy udział w przemyśle wytwarza przemysł wydobywczy około 18%. W wymianie handlowej surowców eksport przewyższa import. Struktura eksportu województwa śląskiego cechuje się dość znaczną stabilnością. Uwagę zwraca wysoki udział dóbr surowcochłonnych oraz kapitałochłonnych. Produkty pracochłonne stanowią 8% wartości eksportu, technologicznie zaawansowane zaledwie 2%. Znikomy udział gałęzi nowoczesnych, świadczy o tradycyjnej strukturze przemysłu województwa śląskiego. Największy udział w całości eksportu mają paliwa i energia, kształtujące się średnio na poziomie 31%, przed wyrobami przemysłu metalurgicznego (30%) oraz produktami przemysłu elektromaszynowego (21%). W strukturze importu dominują dobra zaopatrzeniowe (39%) wartości sprowadzanych towarów. Jako stabilny można określić udział dóbr inwestycyjnych. W województwie wydatki na dobra inwestycyjne stanowią

średnio 25% ogólnych wydatków ponoszonych na import. Na znacznie niższym poziomie 13% kształtuje się średni udział dóbr konsumpcyjnych. W strukturze importu zwraca uwagę wysoki udział wyrobów przemysłu elektromaszynowego (36%), przemysłu metalurgicznego (21%) i chemicznego (16%).

Do najważniejszych wyrobów eksportowych należą: węgiel kamienny, wyroby walcowane na gorąco, środki transportu samochodowego, produkty koksownictwa, wyroby przemysłu odzieżowego, wyroby hutnictwa metali nieżelaznych, maszyny i urządzenia energetyczne. Wśród dóbr importowych, które przynoszą największy deficyt zwracają uwagę surowce oraz dobra inwestycyjne dla tradycyjnych sektorów przemysłu. Największym ujemnym saldem w handlu zagranicznym charakteryzują się następujące grupy towarowe: surowce hutnicze, wyroby z tworzyw sztucznych, maszyny i urządzenia energetyczne, wyroby farmaceutyczne, wyroby przemysłu bawełnianego, systemy komputerowe, urządzenia elektronicznej techniki komputerowej.

Wyroby i usługi eksportowane są do ponad 100 krajów świata. Połowa towarów eksportowanych przez województwo trafia do krajów UE. Głównymi partnerami gospodarczymi regionu są Niemcy a wśród państw Europy Środkowej i Wschodniej - Ukraina. Najważniejszym rynkiem zbytu dla firm zlokalizowanych na terenie województwa śląskiego są Niemcy, do których trafia 25% eksportu województwa. Kolejnymi partnerami z punktu widzenia wielkości sprzedaży są Włochy (13%), Czechy (6%), Wielka Brytania (5%). Najważniejszym rynkiem, z którego importują firmy zlokalizowane na terenie województwa są Włochy (23%), Niemcy (22%), Czechy (6%), Francja (4%). Firmy z udziałem kapitału zagranicznego odgrywają coraz większą rolę w generowaniu obrotów handlowych województwa śląskiego. Ich udział w eksporcie kształtuje się na poziomie 40%, w imporcie wskaźnik udziału przedsiębiorstw zagranicznych jest wyższy i wynosi około 50%. Na eksport wysyłane są głównie produkty przemysłu ciężkiego i maszynowego tj. węgiel kamienny i jego pochodne, półprodukty walcowane, pojazdy samochodowe, konstrukcje stalowe i metale nieżelazne. Do krajów Europy Środkowej i Wschodniej kieruje się 22,5% eksportu. Podstawowym artykułem eksportowym pozostaje węgiel kamienny (17% wartości eksportu województwa). „WĘGŁOKOKS” S.A. w Katowicach, główna firma eksportująca węgiel plasuje się od wielu lat na czwartym miejscu list największych krajowych eksporterów. Pierwszym na liście eksporterów jest „FIAT AUTO POLAND” S.A. z siedzibą w Bielsku-Białej, siódmym „OPEL POLSKA” sp. z o. o. w Gliwicach, dziesiątym „ISUZU MOTORS POLSKA” Sp. z o.o. w Tychach. W czołówce znajdują się również HUTA „KATOWICE” (12 miejsce), „POLSKI KOKS” S.A. (17 miejsce) i „STALEXPORT” S.A. (23 miejsce).

Do tradycyjnie ukształtowanych gałęzi przemysłu regionu zalicza się górnictwo węgla kamiennego i hutnictwo, przechodzące obecnie głęboki proces restrukturyzacji, związany z obniżeniem zdolności mocy produkcyjnych oraz znacznym zmniejszeniem zatrudnienia. Oba te zjawiska uznawane są obecnie za największe problemy regionu. Pracownicy górnictwa stanowią ponad 30% zatrudnionych w przemyśle województwa, tj. 9% wszystkich pracujących osób regionu. Od 1990 roku systematycznie maleje liczba zatrudnionych co związane jest z restrukturyzacją tej branży. Realizowany w województwie w latach 1998-2002 rządowy program restrukturyzacji przemysłu węgla kamiennego zakładał obniżenie wydobycia węgla w 2002 r. do wysokości 100 mln ton oraz zmniejszenie zatrudnienia ze 146,0 tys. osób w 2000 r. do poziomu 128,3 tys. osób w roku 2002. Na koniec roku 2002 stan zatrudnienia wynosił jednak 131 tys. osób. W regionie zlokalizowany jest nadal ogromny potencjał przemysłowy (kopalnie, huty, elektrownie, itp.). W przeważającej większości przedsiębiorstwa te charakteryzują się przestarzałym parkiem technologicznym oraz wysoką materiało i energochłonnością.

Na bazie przemysłu wydobywczego rozwinęły się branże związane z jego obsługą, przede wszystkim nowoczesny przemysł maszynowy dysponujący odpowiednim parkiem

oraz doświadczoną kadrami pracowniczą. Po trudnościach transformacji na początku lat dziewięćdziesiątych przemysł ten zaistniał na wielu rynkach zagranicznych i stanowi dziś ważny element gospodarczego krajobrazu województwa.

Przemysł przetwórczy województwa śląskiego zatrudnia 265,6 tys. osób. Przemysł elektromaszynowy zatrudniający około 48,5 tys. osób to jedna z najlepiej rozwiniętych branż regionu śląskiego, chociaż zdominowana jest przez produkcję maszyn i urządzeń dla przemysłu. Ostatnie lata wymusiły jednak dynamiczny rozwój przemysłu precyzyjnego i elektronicznego, które to branże są inkubatorami nowoczesnych technologii. Do najbardziej znanych firm należą: „FAMUR” w Katowicach (produkcja maszyn i urządzeń górniczych), „HEG MEFTA” w Mikołowie (produkcja transformatorów), „METALCHEM” w Gliwicach (produkcja aparatury kontrolno-pomiarowej), „RAFAKO” w Raciborzu (produkcja kotłów przemysłowych), „ZGODA” w Świętochłowicach (produkcja silników okrętowych), „GZUT” w Gliwicach (pompy okrętowe i dźwigi).

Przemysł budowlany tworzy około 43,8 tys. firm, z których aż połowa to niewielkie zakłady nastawione na roboty budowlane, przy czym zdecydowanie większość (90%) to mikroprzedsiębiorstwa zatrudniające mniej niż 5 pracowników. Ogółem w branży zatrudnionych jest około 70 tys. osób, z tego 93,2% w sektorze prywatnym. Województwo śląskie to chłonny rynek materiałów i usług budowlanych. Najbardziej dynamicznie rozwijającą się grupą odbiorców są właściciele obiektów przeznaczonych do prowadzenia działalności gospodarczej.

Województwo śląskie to również olbrzymi rynek konsumencki, przy czym większość towarów żywnościowych sprowadzana jest z innych regionów kraju lub z zagranicy. Z przemysłem rolno-spożywczym związanych jest 38,7 tys. zatrudnionych zajmujących się produkcją artykułów spożywczych i napojów (w sektorze prywatnym 37,6 tys. osób tj. 97,2% zatrudnionych w branży). Większość firm tej branży nastawiona jest na przetwórstwo mięsa, produkcję napojów i wyrobów mleczarskich.

W przemyśle metalurgicznym działa około 120 firm związanych z hutnictwem żelaza i metali nieżelaznych, w tym 21 hut i zakładów hutniczych. Wytwarzają one między innymi 69,4% krajowej produkcji stali surowej i 65,0% wyrobów walcowanych. Z sektorem tym związanych jest 61,5 tys. pracowników. W ostatnich latach przemysł ten przechodzi głęboki proces restrukturyzacji, unowocześniane są technologie i stale zmniejsza się zatrudnienie.

Z branżą energetyczną związanych jest około 26,3 tys. osób. Województwo jest największym producentem (21% produkcji krajowej) i konsumentem energii elektrycznej. Regionalna infrastruktura elektroenergetyczna wchodzi w skład krajowego systemu energetycznego. Usytuowanych jest tutaj 21 elektrowni i elektrociepłowni przemysłowych 22 elektrownie i elektrociepłownie zawodowe.

Wprowadzenie gospodarki rynkowej w pełni ujawniło nierentowność wielu kopalń oraz innych przedsiębiorstw, a także ich zacofanie technologiczne. Obecnie region ten powoli ale konsekwentnie wychodzi z gospodarczej zapaści. Na czoło działań naprawczych wysuwa się restrukturyzacja górnictwa węgla kamiennego. W 2002 r. wydobycie węgla wynosiło 110 mln ton a przychody ze sprzedaży stanowiły 16,7% sprzedaży produkcji przemysłowej ogółem. Ze względu na coraz mniej korzystne warunki eksploatacji i związaną z tym nierentowność kopalń spada wydobycie węgla kamiennego.

Górnictwo węgla kamiennego oraz hutnictwo żelaza i stali poddawane są głębokim procesom restrukturyzacji. Efektem restrukturyzacji górnictwa są zasadnicze zmiany formy własności i struktury zarządzania kopalń. Od 1990 r. trwa proces restrukturyzacji tej branży, co pozwoliło zmniejszyć zatrudnienie w górnictwie o 30% oraz zapewniło poprawę efektywności kopalń. Dokonano przekształcenia 63 kopalń. Wprowadzono nowoczesne struktury zarządzania. W tym celu powołano 6 spółek węglowych działających w formie koncernu oraz jedną w formie holdingu, są to: Katowicki Holding Węglowy S.A. (9

samodzielnych kopalń), Bytomska Spółka Węglowa S.A.(12 kopalń), Gliwicka Spółka Węglowa S.A. (7 kopalń), Jastrzębska Spółka Węglowa S.A. (7 kopalń), Nadwiślańska Spółka Węglowa S.A (8 kopalń), Rudzka Spółka Węglowa S.A (8 kopalń) i Rybnicka Spółka Węglowa S.A (7 kopalń). Pozostałe kopalnie posiadają specjalny status i podlegają bezpośrednio administracji centralnej (Spółki Skarbu Państwa). Dalsze słabe wyniki ekonomiczne tej branży wymusiły opracowanie kolejnego programu restrukturyzacji górnictwa węgla kamiennego w Polsce na lata 2003-2006, którego celem jest poprawa rentowności i zmniejszenie zaległych zobowiązań całego sektora, zapewnienie regularnych płatności, w tym docelowo opłat ekologicznych oraz łagodzenie skutków dotychczasowej i planowanej restrukturyzacji zatrudnienia. W planowanym okresie przewiduje się zmniejszenie poziomu zatrudnienia o 27,2 tys. osób przy równoczesnym zatrudnieniu nowych 2,4 tys. osób. Program zakładał odejście z sektora w 2003 r. 8,1 tys. osób, jak również zmniejszenie zdolności produkcyjnej kopalń o 12,7 mln ton. Wynikać to będzie z decyzji o likwidacji kopalń, zapoczątkowującej realizację Programu. W efekcie podjętych działań wydobycie węgla w 2006 roku wyniesie 88,8 mln ton przy poziomie zatrudnienia - 114,2 tys. osób. Z obecnych siedmiu spółek węglowych pozostaną dwie: Jastrzębska Spółka Węglowa (JSW) i Katowicki Holding Węglowy (KHW), a także samodzielne kopalnie: Budryk i ZG Sobieski-Jaworzno III. Na bazie pozostałych 5 spółek (z 23 kopalń) utworzona została Kompania Węglowa S.A. Zakłada się, że 7 kopalń o najgorszych wynikach ekonomicznych (5 z Kompanii Węglowej i po jednej z KHW i JSW) postawionych zostanie w stan likwidacji i przekazanych do Spółki Restrukturyzacji Kopalń S.A.

Restrukturyzacji poddano także zaplecze produkcyjne kopalń tj. oddziały remontowo-budowlane, gospodarcze, transportowe, warsztaty mechaniczne, elektryczne elektrociepłownie i kotłownie, zakłady odprowadzania metanu oraz tak zwany majątek nieprodukcyjny objęty działalnością socjalną.

Drugim obok górnictwa głównym przemysłem regionu jest hutnictwo. W branży tej znacznie szybciej dokonują się przemiany restrukturyzacyjne niż w górnictwie, dlatego też przeważająca ilość największych zakładów tej branży zmieniło swoje oblicze. Pozbyto się urządzeń najbardziej zanieczyszczających środowisko, zredukowano zatrudnienie, rozbudowano operatywne działy marketingu i promocji, wprowadzono równocześnie nowe proekologiczne sposoby produkcji, co dało widoczne efekty w postaci rentowności prawie całej branży. Stąd pochodzi 69% produkcji krajowej stali surowej, 65% wyrobów walcowanych, prawie 90 % krajowej produkcji cynku i ołowiu.

Forsowny rozwój przemysłu ciężkiego, okazał się fatalny w skutkach dla innych dziedzin gospodarki, środowiska naturalnego i rozwoju społecznego. Proces restrukturyzacji przemysłu stanowi szansę dla rozwoju regionu przy założeniu zapewnienia przez rząd wsparcia finansowego. Ostatnie lata pokazały jednak, że tempo restrukturyzacji jest niższe od przewidywanego. Główne przyczyny tego tkwią w gorszej niż przypuszczano sytuacji finansowej restrukturyzowanych zakładów, występowaniu przejściowych problemów z wypłatą rekompensat socjalnych dla zwalnianych pracowników oraz silnym oporem społecznym wobec restrukturyzacji, związanym z obawami przed nasilającym się wzrostem bezrobocia.

Sytuacja taka wymaga podjęcia znacznego wysiłku ukierunkowanego na rozwój badań i nauki celem wzmocnienia potencjału naukowego oraz rozwoju nowych rodzajów działalności. Podejmowane działania powinny zostać oparte o wykorzystanie know-how oraz transfer nowych technologii. Strategia województwa wskazuje rozwój małych i średnich przedsiębiorstw oraz tworzenie odpowiedniego klimatu gospodarczego do inwestowania, w alternatywne priorytetowe gałęzie przemysłu takie jak: budownictwo, budownictwo drogowe, turystykę, przetwórstwo spożywcze. Jedną z form pomocy na rzecz wspierania rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw, a jednocześnie udostępniania im najnowocześniejszych

technologii jest utworzenie w regionie Regionalnego Centrum Innowacji Transferu Technologii, którego misją jest wspieranie innowacji i transferu technologii w celu podniesienia konkurencyjności MSP oraz polepszenia dynamiki wzrostu gospodarczego województwa śląskiego.

Postępujący proces transformacji gospodarki przejawia się zarówno w postępach prywatyzacji przedsiębiorstw, zmniejszaniu się roli sektora państwowego oraz w zwiększaniu liczby firm z udziałem kapitału zagranicznego.

W wyniku procesu przekształceń zmniejszyła się rola i znaczenie sektora publicznego. Sektor ten reprezentowany jest w województwie przez takie dziedziny jak: górnictwo, hutnictwo, energetykę, przemysł chemiczny, w większości zdominowane przez jednostki nierentowne i trudne do przeprowadzenia procesu transformacji. Sektor prywatny obejmuje zazwyczaj firmy mniejsze już zrestrukturyzowane, mające szansę osiągnąć lepsze wyniki finansowe. W 2002 r. udział tego sektora (15.622 podmioty) w ogólnej liczbie działających podmiotów gospodarczych w województwie wynosił 3,7%. Systematycznie maleje również liczba działających przedsiębiorstw państwowych.

Na 418,0 tys. zarejestrowanych w województwie w 2002 r. podmiotów gospodarki narodowej 285 to przedsiębiorstwa państwowe (13,6%). W latach 1999-2002 ogólna liczba podmiotów gospodarczych w województwie śląskim wzrosła o 12,6%. W okresie tym najbardziej dynamicznie rozwijały się spółki prawa handlowego, których liczba wzrosła o 35,4%, jednostki osób fizycznych (11,6%). Wśród podmiotów sektora prywatnego, których w regionie w 2002 r. było 402,3 tys. co stanowiło 96,9% wszystkich zarejestrowanych na terenie województwa śląskiego podmiotów, największy udział miały jednostki osób fizycznych i spółek cywilnych 87,7% (366,5t ys.). Zaledwie 0,9% jednostek sektora prywatnego stanowiło własność zagraniczną (3.477 podmiotów).

W konsekwencji toczącego się na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat procesu transformacji, wzrosła liczba przedsiębiorstw w sektorze prywatnym, przy jednoczesnym spadku liczby zakładów państwowych przynoszących nieustanne straty. W roku 2002 łączna liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych wyniosła 418 tys. z czego w sektorze prywatnym działało 402,3 tys. podmiotów a 15,6 tys. w publicznym. Największy udział utworzonych podmiotów gospodarczych zanotowano w dziedzinach: handlu, budownictwie, usługach specjalizujących się w zakresie obsługi nieruchomości, transporcie i usługach finansowych. Zjawiskiem niezadowalającym w województwie śląskim jest niskie tempo prywatyzacji zakładów państwowych.

W latach 1990-2002 procesem przekształceń w kraju objętych było 6.983 przedsiębiorstw państwowych. W liczbie tej największy udział (10,5%) miało województwo śląskie. Przekształceniami objętych było 731 przedsiębiorstw województwa śląskiego, z tego 315 skomercjalizowano, 180 objęto prywatyzacją bezpośrednią, w tym 172 sprywatyzowano a 236 poddano likwidacji, w tym 114 podmiotów zostało zlikwidowanych.

Spośród 285 przedsiębiorstw państwowych znajdujących się w województwie śląskim wg stanu na koniec 2002 r., 236 to przedsiębiorstwa dla których organem założycielskim był wojewoda. Z liczby tej 49 podmioty objęte były procesem likwidacji z przyczyn ekonomicznych, 105 w upadłości, 3 sprywatyzowano, 36 objęte zostały postępowaniem naprawczym.

Skalę przekształceń własnościowych ilustruje występowanie na terenie województwa 3.880 podmiotów gospodarki narodowej z udziałem kapitału zagranicznego. Na liście 264 najważniejszych inwestorów zagranicznych regionu znajdują się inwestorzy z Niemiec, Austrii, Włoch, Szwecji, Francji, Szwajcarii, Finlandii, USA i Holandii inwestujący najczęściej w działalność gospodarczą i handel.

Biznes i finanse pozostają siłą napędową każdej gospodarki. W województwie wzrasta znaczenie sektora stanowiącego otoczenie biznesu. Odbywają się tu imprezy targowe

zarówno krajowe jak również międzynarodowe, działają kluby biznesu, izby przemysłowo-handlowe i stowarzyszenia przedsiębiorców. Województwo śląskie to ważne finansowe i targowe centrum kraju. Działają tu 4 centrale bankowe i około 40 banków komercyjnych z 500 filiami i agendami, w których szczególną ofertą są kredyty bankowe skierowane do sektora MSP (kredyty inwestycyjne i obrotowe) oraz leasing finansowy. W Katowicach ma siedzibę Bank Śląski S.A. jeden z największych i najlepszych polskich banków komercyjnych. Bardzo prężnie działającym jest również Górnośląski Bank Gospodarczy w Katowicach. Ważne znaczenie w regionie spełniają zaczynają tworzone regionalne fundusze poręczeń kredytowych dla MSP, których zadaniem jest udzielanie poręczenia firmom występującym do banku o uruchomienie kredytu. Z inwestorów zagranicznych sferę bankowości reprezentuje między innymi GE Capital Bank z USA, Citibank, Creditanstalt Bankverein, Societe Generale, Reiffeisen Zentralbank Oesterreich AG, ABN Ambrobank, Dresdner Bank i Banko Commercial Portugues.

Region śląski jest drugim po Poznaniu miejscem wystaw i targów, gdzie największą popularność i znaczenie mają Międzynarodowe Targi Katowickie oraz imprezy targowe organizowane w największej w kraju hali widowiskowo - sportowej „Spodek”.

Rozwój gospodarki uzależniony jest nie tylko od rozwoju biznesu i finansów, w dużej mierze zależy również od napływu kapitału zagranicznego. Czynnikiem decydującym o rozwoju w dłuższym horyzoncie czasowym są przede wszystkim inwestycje. Najbardziej kreatywne w rozwoju są te inwestycje, które w wymiarze ekonomicznym mają wpływ na żywotność organizmu regionu, to znaczy rozwijają i modernizują infrastrukturę komunalną, przysparzają nowych miejsc pracy czy wreszcie tworzą obiekty i kompleksy stymulujące warunki do rozwoju kultury, nauki, opieki zdrowotnej i rekreacji.

Przemiany w strukturze przemysłowej regionu w latach dziewięćdziesiątych umacniane były i są przez inwestycje zagraniczne lokalizowane na terenie województwa. Na obszarze województwa zainwestowana została jedna dziesiąta kapitału zagranicznego sprowadzonego do Polski. Województwo śląskie w dalszym ciągu uważane jest za jeden z najatrakcyjniejszych regionów dla inwestorów zagranicznych (najbardziej opłacalnym po Warszawie rynkiem inwestycyjnym). Poza Specjalną Strefą Ekonomiczną (zwolnienia podatkowe dla inwestorów) do atrakcyjności inwestycyjnej tego regionu zaliczyć należy: położenie geograficzne, olbrzymi rynek zbytu, duże zaplecze surowcowe, dobrze rozwinięta infrastruktura przemysłowa, rynkowa i transportowa, wysoko wykwalifikowana kadra pracownicza, uzbrojenie terenu, liczne w pasie nadgranicznym przejścia graniczne oraz bliskość lotniska o znaczeniu międzynarodowym. Na przyciąganie inwestorów zagranicznych ogromny wpływ ma również fakt, że region ten to najbardziej chłonny w kraju rynek dóbr konsumenckich i inwestycyjnych (związanych z restrukturyzacją górnictwa, hutnictwa i innych gałęzi przemysłu ciężkiego), wyróżniająca mieszkańców regionu kultura i dyscyplina pracy oraz tańsza niż w krajach UE siła robocza.

Umiejętność kreowania atrakcyjności jest jednym z istotnych czynników, które mogą przyczynić się do wzrostu gospodarczego i zmniejszenia dysproporcji rozwoju. Napływ kapitału wiąże się z importem nowoczesnych technologii, które poprzez proces dyfuzji upowszechniają się w całej gospodarce. Firmy zagraniczne stanowią popyt na siłę roboczą mogą zatem przyczynić się do spadku bezrobocia. Znaczne inwestycje kapitału zagranicznego wywołują często lokalny wzrost inwestycyjny, poprzez lepszą organizację produkcji i dojrzałość marketingową oddziałują na inne przedsiębiorstwa, w dużym stopniu przyczyniają się do wzrostu PKB i eksportu.

Atrakcyjne warunki inwestowania oraz otoczenie gospodarcze regionu spowodowały, że decyzję o inwestowaniu w KSSE (Katowicka Specjalna Strefa Ekonomiczna) podjęło kilkadziesiąt przedsiębiorstw, spośród których najważniejszymi są: GENERAL MOTORS (Gliwice), ISUZU MOTORS (Tychy) oraz EKOCEM (Sosnowiec). Największe

dotychczasowe inwestycje zlokalizowane poza Katowicką Specjalną Strefą Ekonomiczną to: FIAT AUTO POLAND (Bielsko – Biała), PEPSICO (Żywiec), INTERNATIONALE NEDERLANDEN (Katowice) oraz PHILIPS (Bielsko - Biała). Do inwestycji związanych z rozwojem rynku konsumentów zaliczyć należy szybko rozwijającą się w województwie sieć supermarketów (REAL, GÉANT, CARREFOUR, AUCHAN, HIT, PRAKTIKER, OBI, CASTORAMA, TESCO, HYPER NOVA).

Największym zagranicznym inwestorem jest włoski koncern samochodowy FIAT, który znajduje się na drugim miejscu w Polsce pod względem wielkości zainwestowanych pieniędzy. Fabrykom FIATA w Bielsku-Białej i Tychach wyrósł konkurent w postaci koncernu amerykańskiego GENERAL MOTORS i wybudowanej przez niemiecką odnogę amerykańskiego olbrzyma, fabryki samochodów Opel. Już dzisiaj wyjeżdża z województwa ponad 70% produkowanych w Polsce samochodów. Obok gigantów warto wymienić również fabryki takich znaczących na międzynarodowym rynku firm jak: ROCA (wyposażenie łazienek), DELPHI (produkcja akcesoriów samochodowych), GULLFIBER (materiały izolacyjne), RABEN (działalność spedycyjna), ISUZU (wytwórnia japońskich silników wysokoprężnych), BACOMA (wyroby spożywcze), HENKEL GROUP (chemia gospodarcza), HORBIN BV (produkcja piwa) czy francuski koncern SAINT GOBAIN (szkło).

2.2. Małe i średnie przedsiębiorstwa – podstawa rozwoju regionu.

W procesie przebudowy gospodarki województwa śląskiego rozwój sektora MSP ma znaczenie strategiczne. Bez powstania nowych trwałych miejsc pracy alternatywnych do dominującego przemysłu ciężkiego jego rzeczywista restrukturyzacja jest niemożliwa.

Od kilkunastu lat zmienia się struktura własnościowa i organizacyjna przedsiębiorstw województwa. Przybywa małych i średnich firm prywatnych prowadzących różnorodną działalność gospodarczą. W 2002 r. w województwie śląskim w sektorze prywatnym pracowało 973,4 tys. osób (tj. 10,9% zatrudnienia krajowego tego sektora), co stanowiło 63,3% pracujących ogółem (w kraju 71,3%). Udział sektora prywatnego w nakładach inwestycyjnych realizowanych w regionie kształtował się na poziomie 65,5% i był niższy od wskaźnika krajowego (68,2%).

Na zarejestrowanych w kraju w 2002 r. 3.468,2 tys. podmiotów gospodarki narodowej 196,7 tys. (2,4%) to spółki prawa handlowego z udziałem kapitału zagranicznego. Z zarejestrowanych w regionie 417,9 tys. podmiotów gospodarczych 0,9% stanowią spółki z udziałem kapitału zagranicznego (3,9 tys. podmiotów).

Wśród działających w regionie podmiotów gospodarki narodowej 327,1 tys. stanowią jednostki osób fizycznych (78,3%), z których największy udział (około 71%) stanowią firmy mikro zatrudniające do 9 osób. Liczba ich na koniec 2002 roku wynosiła 215 tysięcy.

Z ogólnej liczby zarejestrowanych w województwie podmiotów 96,3% stanowiły podmioty sektora prywatnego, utożsamiane z małymi i średnimi przedsiębiorstwami zatrudniającymi do 250 pracowników. Spośród nich 37,6% prowadziło działalność w zakresie handlu i napraw, 12,6% obsługę nieruchomości, 10,8% przemysłową działalność produkcyjną, 10,9% budowlaną, 8,1% transportowo-magazynową.

Udział małych i średnich przedsiębiorstw w eksporcie województwa jest niski i wynosi 30% ogólnej wartości eksportu (70% przypada na duże przedsiębiorstwa działające w regionie), co świadczy, że w województwie większość obrotów handlu zagranicznego generowana jest przez duże przedsiębiorstwa, w imporcie natomiast stanowi 51% i przewyższa zakupy importowe realizowane przez duże przedsiębiorstwa.

Sektor małych i średnich przedsiębiorstw województwa skupia 96,3% wszystkich podmiotów gospodarki zlokalizowanych na tym terenie, zatrudnia 59% ogółu pracujących w

województwie i generuje około 62% obrotów łącznie. Instytucjami wspierającymi małe i średnie przedsiębiorstwa regionu są izby gospodarcze (przemysłowo-handlowe) oraz regionalne i lokalne agencje rozwoju.

Do powstania nowych firm i rozwoju już istniejących oprócz doskonalenia rozwiązań prawnych i makroekonomicznych, niezbędne jest tworzenie najbliższego otoczenia sprzyjającego rozwojowi przedsiębiorczości, przygotowanie profesjonalnego personelu zajmującego się aktywizacją gospodarczą środowiska lokalnego oraz tworzenie instytucji rozwoju lokalnego.

Tworzeniu nowych małych i średnich przedsiębiorstw najbardziej sprzyjają sektory usług okołobiznesowych, ochrony środowiska, nowych technologii, informatyki, turystyki oraz sektor rolno-spożywczy, w szczególności działające w oparciu o nowe technologie. Coraz bardziej złożone otoczenie do tworzenia nowych firm ma silny wpływ na selekcję małych i średnich przedsiębiorstw, znacznie częściej jedynie przedsiębiorstwa oferujące produkty wysokiej jakości i posiadające dobrą sieć promocyjną są w stanie podolać rosnącej na rynku konkurencyjności. Najlepszym rozwiązaniem na stworzenie skutecznej konkurencyjności na rynku jest powstawanie nowych firm. Kondycja i perspektywy rozwojowe małych i średnich przedsiębiorstw uzależnione są przede wszystkim od uwarunkowań makroekonomicznych, wielkości kapitału rozwojowego oraz dostępu do zewnętrznych źródeł finansowania. Za podstawowy warunek długofalowego rozwoju sektora MSP uważać należy prowadzenie stabilnej polityki makroekonomicznej (zewnętrznej), zapewniającej długookresową równowagę gospodarczą. Wsparciu temu procesowi sprzyjać powinien spójny i preferencyjny system pożyczek i instrumentów finansowych, stworzony na szczeblu regionalnym i krajowym oraz regulacje systemu finansowo-podatkowego. Na kondycję ekonomiczną i konkurencyjność firm mają również wpływ uwarunkowania wewnętrzne (mikroekonomiczne), do których należą wielkość majątku, zdolność do wdrażania postępu naukowo-technicznego, sprawność zarządzania przedsiębiorstwem, wiedza i przedsiębiorczość kadry oraz jakość oferowanych produktów.

Postępujący proces integracji z UE powoduje konieczność szybkiego dostosowania się przedsiębiorstw do rosnącej konkurencyjności. Niezbędne jest zatem osiągnięcie przez sektor MSP wyższego poziomu zdolności konkurowania na rynku krajowym oraz międzynarodowym. Instytucje i organizacje specjalizujące się w procesach wspierania, w tym również w szkoleniach dotyczących rozwoju firm, muszą zostać lepiej przygotowane do zmieniającej się struktury gospodarczej regionu. Nacisk położyć należy na poprawę współpracy oraz lepsze przystosowanie usług do nowych potrzeb małych i średnich przedsiębiorstw. W procesach restrukturyzacji przemysłu ciężkiego województwa śląskiego, wsparcie dla małych i średnich przedsiębiorstw stanowi jeden z kluczowych czynników determinujących transformację gospodarki w regionie. Wsparcie dla małych i średnich firm to również jedno z kluczowych działań Unii Europejskiej na polu polityki regionalnej. Dla lepszego przygotowania regionu do funduszy strukturalnych, nacisk położyć należy na rozwijanie partnerstwa państwo-privatnego, które powinno wyróżniać się prostotą i spójnością mechanizmów współpracy między wszystkimi partnerami zaangażowanymi w realizację celów strategicznych, przyczyniających się do rozwoju tego sektora.

Organizacje społeczne i gospodarcze, władze samorządowe oraz administracja publiczna województwa uświadamiają sobie konieczność wprowadzenia zasadniczych zmian w strukturze gospodarki województwa śląskiego, zwłaszcza w zakresie wsparcia dla małych i średnich przedsiębiorstw. Tworzona jest sieć instytucji, pracująca na rzecz rozwoju lokalnego i regionalnego. W województwie istnieje 8 inkubatorów przedsiębiorczości, 27 agencji / fundacji rozwoju lokalnego i regionalnego, 12 Ośrodków Wspierania Przedsiębiorczości, ośrodków doradczych i ośrodków informacji gospodarczej. Najważniejszymi instytucjami wspierającymi rozwój gospodarczy w regionie są: Fundusz

Górnośląski, Górnośląska Agencja Rozwoju Regionalnego oraz Górnośląska Agencja Przekształceń Przedsiębiorstw. W województwie funkcjonuje również kilka instytucji wyspecjalizowanych takich jak Górnośląska Agencja Poszanowania Energii, Górnośląska Agencja Budownictwa czy Międzynarodowe Targi Katowickie. Aktywnych jest 14 instytucji finansowych, takich jak Fundusze Pożyczkowo-Poręczeniowe i Fundusze Venture Capital. Istotną rolę na terenie województwa odgrywają organizacje gospodarcze, zwłaszcza Izba Rzemieślnicza oraz Małej i Średniej Przedsiębiorczości, 15 Izb Przemysłowo-Handlowych oraz Górnośląskie Towarzystwo Gospodarcze.

2.3. Handel i gastronomia.

Sieć handlowa województwa śląskiego to 52,2 tys. sklepów oraz innych punktów sprzedaży detalicznej o powierzchni 4.30,1 tys. m² (zatrudniających 144,3 tys. osób), 1.312 placówek gastronomicznych, 216 targowisk stałych oraz 984 stacji paliw (z tego 957 prywatnych).

Z ogólnej liczby sklepów i punktów sprzedaży detalicznej 99,7% przypada na sektor prywatny (55,1 tys.) a jedynie 0,3 % na sektor publiczny (185 placówek zatrudniające 343 tys. osób). W branży ogólnospożywczej działa 17,3 tys. placówek (tj. 32% sieci sklepowej), odzieżowej 3,8 tys. (6,9%), pojazdów mechanicznych 2.1 tys. (3,6%), mięsnej 1,9 tys. (3,4%), kosmetycznej 709 (1,3%), warzywno-owocowej 380 (0,7%). Łączna wartość sprzedaży detalicznej w 2002 r. wynosiła 12.559,4 mln zł., z czego 98% przypadało na sektor prywatny, a tylko 2% dotyczyła sektora publicznego. W 2002r. sprzedaż detaliczna na 1 mieszkańca w regionie wynosiła 2,6 tys. zł. Sprzedaż detaliczna towarów w przedsiębiorstwach handlowych wynosiła 71,9% sprzedaży detalicznej ogółem.

Spśród wszystkich sklepów działających na terenie województwa 14 placówek stanowią domy towarowe o powierzchni 64,0 tys. m², 59 domy handlowe (60,5 tys. m²), 281 to supermarkety o powierzchni 198,7 tys. m², 39 hipermarkety (powierzchnia 347,2 tys. m², 1.973 to sklepy specjalistyczne, a 909 to sklepy powszechnie (159,8 tys. m²)

Sieć gastronomiczna województwa to 1.312 placówek (w tym 278 restauracji i 355 barów). Na sektor prywatny przypada 63% sieci gastronomicznej regionu (822 placówek), w sektorze publicznym działalność prowadzi 490 placówek to jest 37% sieci placówek gastronomicznych województwa.

Powierzchnia składowa magazynów zlokalizowanych w regionie wynosi 5.431,5 tys. m². Składa się na nią 5.617 obiektów, z czego na sektor prywatny przypada 95% sieci składowej województwa. Pojawienie się supermarketów i wielkich centrów handlowych na obrzeżach dużych miast wpłynęło na przenoszenie się działalności usługowej z centrów aglomeracji na ich przedmieścia.

Województwo śląskie to również rynek towarowo-wystawienniczy o zasięgu krajowym i międzynarodowym. Odbywające się tutaj co roku imprezy targowe stwarzają okazję do promocji produktów, nawiązywania kontaktów handlowych oraz zawierania kontraktów. Do najbardziej prestiżowych imprez targowych należą: Międzynarodowe Targi Ekologiczne INTERECO, Międzynarodowe Targi Samochodowe AUTOSALON, Międzynarodowe Targi Spożywcze FOODTARG, Międzynarodowe Targi Budownictwa TARGBUD, Międzynarodowe Targi Górnictwa. Dużą renomą cieszą się Targi Techniki i Aparatury Technicznej INTERMED, Wiosenne i Jesienne Targi Ogrodnicze, Targi Opakowań i Maszyn Pakujących OPREX, Targi Techniki Aparatury Medycznej i Stomatologii EXPOMEDIA oraz Targi Narzędzi i Obrabiarek TOOLEXPO. Organizatorem większości imprez są Międzynarodowe Targi Katowickie Sp. z oo. w Katowicach.

2.4. Działalność badawcza i rozwojowa – zabezpieczenie trwałej konkurencyjności gospodarczej.

Duży potencjał naukowo-badawczy (Główny Instytut Górnictwa, Instytut Metalurgii Żelaza, Instytut Metali Nieżelaznych, Instytut Spawalnictwa) z kilkudziesięcioma innymi placówkami naukowo-badawczymi, dużymi i prężnymi uczelniami (Uniwersytet Śląski, Politechnika Śląska, Śląska Akademia Medyczna, Akademia Ekonomiczna, oddział PAN), powoduje, że województwo śląskie staje się jednym z najważniejszych ośrodków naukowych w kraju. Funkcja naukowo-badawcza placówek naukowych nastawiona jest głównie na zaspokojenie potrzeb przemysłu (górnictwo, hutnictwo, przetwórstwo żelaza i stali oraz metali nieżelaznych, przemysł energetyczny, elektrotechniczny, chemiczny, maszynowy). Jednostki badawczo-rozwojowe prowadzą również bardzo ważną dla regionu działalność na rzecz ochrony środowiska i zagospodarowania odpadów przemysłowych, zdrowia czy medycyny przemysłowej.

Na terenie województwa śląskiego znajduje się 12,6% potencjału badawczo-rozwojowego istniejącego w Polsce. Jest to drugi co do wielkości po województwie mazowieckim ośrodek badawczy kraju. Na potencjał badawczo-rozwojowy regionu składa się 97 jednostek, w tym: 40 jednostek naukowych i badawczo-rozwojowych, 46 jednostek rozwojowych i 11 szkół wyższych.

Spośród wszystkich tego rodzaju jednostek występujących na terenie województwa, 40 to duże instytuty naukowe i badawczo-rozwojowe, z tego 6 placówek naukowych PAN (w tym 3 instytuty naukowe) i 31 jednostki badawczo-rozwojowe, z których 13 to instytuty naukowo-badawcze, a 14 ośrodki badawczo-rozwojowe, które zaznaczyły swoją obecność na polu innowacji i wdrożeń nowych technologii na Śląsku. Instytuty te zatrudniają 11.237 osób, spośród których 640 osób posiada tytuł profesora, 798 osób dr hab., 3.813 osoby doktora, a 3.743 osoby tytuł zawodowy mgr, inż., lekarza i licencjata.

W jednostkach badawczo-rozwojowych województwa śląskiego w 2002 r. zatrudnionych było 7.030 pracowników naukowo-badawczych (9,2% zatrudnionych pracowników naukowo-badawczych kraju) i stawiało region na 3 pozycji wśród wszystkich województw.

Liczba pracowników badawczych-rozwojowych zatrudnionych w jednostkach tego typu na 1.000 osób aktywnych zawodowo wynosiła w województwie 3,7 osób (kraj 4,5 os.).

Probiezmem siły regionu są wydatki na działalność innowacyjną, które plasują województwo śląskie na trzecim miejscu w kraju. W 2002 r. nakłady na działalność badawczą i rozwojową w Polsce wynosiły 4.582,7 mln zł., z tego w województwie śląskim kształtowały się na poziomie 342,5 mln zł., tj. 7,5% nakładów krajowych ogółem. Pomimo tego, że region zajmował pod tym względem trzecią pozycję w kraju, były one znacznie niższe od wielkości nakładów poniesionych w województwie mazowieckim (1.994,3 mln zł.), które stanowiły 43,5% nakładów krajowych i małopolskim 496,5 mln zł. (10,8% udziału w kraju). W przeliczeniu na 1 mieszkańca stanowiło to 73 zł (średnio w kraju 120 zł.), dając 7 pozycję w rankingu województw.

Wspieranie innowacyjności i rozwoju przedsiębiorczości w gospodarce, przez dotychczasowe jednostki naukowo-badawcze wymagało dostosowania ich do dynamicznie zmieniającego się otoczenia. W pierwszym okresie restrukturyzacji na początku lat dziewięćdziesiątych wprowadzone zostały nowe metody zarządzania. Instytuty zaczęły ukierunkowywać się na rosnące potrzeby rynku (85% ich działań dotyczyło wdrożeń i rozwiązań praktycznych). Szybki wzrost inicjatyw prywatnych na terenie województwa wraz z napływem kapitału zagranicznego stanowił istotne źródło nowego dochodu, stał się również motorem adaptacji badań. Ze względu na długoletnią tradycję w zakresie badań i rozwoju instytuty te w dużym stopniu ukierunkowane są branżowo. Większość z nich

koncentruje się na działaniach w sektorze wydobywczym, hutniczym i chemicznym, jednak w miarę otwierania się możliwości związanych z rozwojem nowych sektorów, zaczynają one coraz częściej wykazywać tendencję do dywersyfikacji swojego pola działania. O konkurencyjności gospodarki województwa zadecyduje zdolność do szybkiego wprowadzania nowoczesnych rozwiązań technologicznych, technicznych, menedżerskich i organizacyjnych.

Dla wsparcia rozwoju działań innowacyjnych w regionie istotne jest sprawne działanie instytucji proinnowacyjnych (centra transferu technologii i innowacji), których zadaniem jest niesienie pomocy przedsiębiorcom w realizacji projektów technologicznych oraz absorpcji nowoczesnych, proekologicznych technologii, głównie przez sektor MSP.

Występująca na rynku regionalnym instytucjonalna luka w dziedzinie pobudzania procesów innowacyjnych, spowodowała utworzenie w województwie Regionalnego Centrum Innowacji i Transferu Technologii, którego funkcjonowanie ma na celu poprawę konkurencyjności sektora MSP w województwie.

Działania innowacyjne wspierają funkcjonujące w regionie instytucje szkolnictwa wyższego, najważniejsze spośród nich to: Politechnika Śląska, Śląska Akademia Medyczna (jedna z największych uczelni medycznych w Polsce), Uniwersytet Śląski. Ważne miejsce w województwie w kształceniu kadry przyszłych przedsiębiorców zajmuje Akademia Ekonomiczna. Celem dostosowania się tych instytucji do potrzeb gospodarki wszystkie wyższe uczelnie zainteresowane są nawiązaniem odpowiedniej współpracy z podmiotami mającymi wpływ na rozwój gospodarczy regionu.

2.5. Turystyka.

Region obejmuje swym zasięgiem jedno z najbardziej atrakcyjnych przyrodniczo obszarów południowej Polski: Wyżynę Krakowsko-Częstochowską, Pogórze Śląskie oraz Beskid Zachodni. W dużym uproszczeniu podzielić go można na dwie części: przemysłową i turystyczną. W ciągu wielu lat promowania przemysłowego rozwoju województwa, utrwalony został w kraju nieprawdziwy wizerunek tego obszaru. Region znany był jedynie jako rynek pracy, zapomniany i bez znaczenia na mapie kulturalnej kraju, nieatrakcyjny zarówno dla osób miejscowych jak i przyjezdnych. W nowych granicach administracyjnych województwo śląskie zyskało na atrakcyjności turystycznej. Cechą regionu jest jego różnorodność oraz ogromny jak dotąd niewykorzystany potencjał kulturowy, krajobrazowy oraz przyrodniczy. O urodzie, niezwykłości i unikalności terenów turystycznych stanowi głównie urozmaicona rzeźba terenu. Walory turystyczne regionu obniża jednak znaczna degradacja środowiska. Dochodową nową dziedziną aktywności gospodarczej województwa staje się turystyka. Potencjał regionu sprawia, że jest to miejsce do rozwoju turystyki tranzytowej, gospodarczej, kulturalnej, rekreacyjno-turystycznej oraz agroturystyki słabo rozwiniętej jeszcze w województwie.

Województwo śląskie w 2002 r. odwiedziło około 7,5 mln osób, z tego na turystykę krajową przypadało 86% zwiedzających. Podobnie jak w kraju nastąpił spadek ruchu turystycznego. Pod względem liczby turystów zagranicznych odwiedzających region (1,1 mln osób) znalazło się na 12 miejscu spośród województw w kraju. Z turystów zagranicznych przybywających do regionu najliczniejszą grupę stanowią Niemcy, Ukraińcy, Włosi, Francuzi, Brytyjczycy, Amerykanie i Rosjanie.

Potencjał turystyczny posiadają również obszary wiejskie województwa. Tereny te cieszą się coraz większą popularnością wśród turystów odwiedzających województwo. Możliwości turystyczne regionu nie są jednak w pełni wykorzystywane. Walory przyrodnicze zarówno tradycyjnych obszarów turystycznych takich jak Beskidy (pasmo w południowej części województwa z licznymi przejściami granicznymi) czy Jura Krakowsko-Częstochowska (unikalny w Europie rezerwat przyrody z okresu jury), tworzą ku temu

znakomite warunki. Atrakcyjność tej okolicy podnoszą ruiny zamków i strażnic piastowskich „orle gniazda” z zamkiem Ogrodzieniec w Podzamczu oraz pięknie położone kompleksy pałacowo-parkowe z największym ośrodkiem w Pilicy. Potrzebna jest tylko rozbudowa infrastruktury wypoczynkowo-turystycznej i zakrojona na szeroką skalę promocja regionu.

Turystyczny charakter Beskidu Śląskiego tworzą góry i zbiorniki wodne stwarzając bardzo dobre warunki do wypoczynku i rekreacji w różnych formach (turystyka górską i narciarską). Obszar ten poszczycić się może rozwiniętą bazą turystyczną dysponującą 29,6 tys. miejsc noclegowych. Większość z nich skupiona jest w największych beskidzkich centrach wypoczynkowych: Ustroń, Wisła, Szczyrk.

Stopień rozwoju turystyki odzwierciedla zmieniająca się na korzyść oferta noclegowa, maleje ilość obiektów zakwaterowania zbiorowego, wzrosła liczba hoteli i ośrodków szkoleniowo-wypoczynkowych.

Bazę turystyczną województwa śląskiego stanowi 378 obiektów noclegowych, Na bazę turystyczną składa się 75 hoteli (7.743 miejsc), 2 motele (76 miejsc), 12 pensjonatów (638 miejsc), 7 domów wycieczkowych (382 miejsc), 22 schroniska (1,116 miejsc), 68 ośrodków wczasowych (4.849 tys. miejsc), 40 ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe (3.791 miejsc), 8 pól biwakowych na 413 miejsc oraz 118 obiektów wypoczynku sobotnio-niedzielnego i świątecznego (8,5 tys. miejsc).

Województwo śląskie oferuje 30,4 tys. miejsc noclegowych. Pomimo dużego potencjału walorów wypoczynkowych region posiada jedynie 15 zespołów ogólnodostępnych domków turystycznych. Liczba miejsc wypoczynkowych dla dzieci i młodzieży nie przekracza dwóch tysięcy. Województwo może poszczycić się za to drugim po województwie dolnośląskim miejscem pod względem ilości zarejestrowanych hoteli w kraju. Region znajduje się w czołówce województw posiadających hotele trzygwiazdkowe (26). Spośród górskiej bazy turystycznej województwa 80% stanowią miejsca całoroczne. Jeżeli chodzi o ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe, to stanowią one 96% miejsc w ofercie bazy całorocznej.

Skarby przyrody nie wyczerpują atrakcyjności turystycznej tego regionu. W obrębie województwa śląskiego znajduje się również Częstochowa, centrum turystyki pielgrzymkowej w Polsce. Potencjał turystyczny tego miejsca nie jest w pełni wykorzystany ani zagospodarowany, chociaż jest to najczęściej odwiedzane miejsce turystyczne województwa. Mimo niezwyklej atrakcyjności tego terenu, jego zagospodarowanie turystyczne i rekreacyjne jest stosunkowo ubogie, skąpa jest baza gastronomiczna i noclegowa. Co roku słynny klasztor odwiedza prawie 5 milionów osób, w tym 70 tysięcy turystów zagranicznych. Turyści odwiedzający to miejsce skorzystać mogą jedynie z 3.051 miejsc noclegowych usytuowanych w samym mieście i okolicy.

Baza sportowa województwa śląskiego to 139 stadionów (w tym 17 przyszkolnych), z których największym jest Stadion Śląski na 40 tys. miejsc, oraz 6 innych od 10-40 tys. miejsc, 585 boisk do gier wielkich, hale sportowe, urzędnia do sportów łodziowych (w tym 37 przystani), 2 baseny treningowe, tory sportowe (jeździeckie, kolarskie, kartingowe), 58 krytych pływalni sportowych (w tym 41 przyszkolnych), 21 pływalni otwartych oraz obiekty do sportów zimowych (18 sztucznych lodowisk, w tym 5 krytych) oraz 8 skoczni narciarskich.

Do atrakcji turystycznych w środkowej części województwa zaliczyć należy wiele obiektów architektury i budownictwa oraz zabytków dawnej techniki-zabytki kultury przemysłowej związane z górnictwem i hutnictwem, a także okazałe pałace pełniące dziś różne funkcje oraz różnorodna architektura sakralna.

Stereotypowi o zupełnie zniszczonym środowisku naturalnym województwa przeczy nie tylko duża powierzchnia obszarów zielonych i leśnych (około 32% powierzchni regionu) ale również duża ilość zachowanych tu skarbów przyrody z przepięknymi parkami

krajobrazowymi oraz kilkunastoma rezerwatami przyrody. Atrakcyjność terenu, bogata baza noclegowa i gastronomiczna umożliwi mieszkańcom regionu ciekawy wypoczynek sobotnio-niedzielny. Nie wyczerpuje to atrakcyjności turystycznej regionu. Na południu województwa znajduje się jedno z najlepiej zagospodarowanych górskich regionów kraju-Beskidy. W samym centrum regionu znajduje się Wojewódzki Park Kultury i Wypoczynku, pod wieloma względami rekordowy. Ten ogromny kompleks przyrodniczo-rekreacyjny jest swoistą enklawą krajobrazową z licznymi atrakcjami, wesołym miasteczkiem, ogrodem zoologicznym, planetarium, skansenem, kolejką krzesiówką oraz Stadionem Śląskim. Park powstał na skrajnie zdegradowanych terenach pokopalnianych (około 600 ha powierzchni nieużytków przemysłowych).

Region posiada również możliwości rozwoju turystyki tranzytowej, powiązanej ściśle z turystyką gospodarczą. Nadgraniczne położenie geograficzne czyni region miejscem rozwoju tego rodzaju turystyki. Region posiada duży potencjał rozwojowy w zakresie tego rodzaju turystyki, ze względu na ciekawe położenie geograficzne, obecność Międzynarodowych Targów Katowickich oraz silnego centrum targowego w Bielsku-Białej (targi budownictwa). Dużymi ośrodkami konferencyjnymi na Śląsku są: Katowice oraz Bielsko-Biała, główne miasto Podbeskidzia, dysponujące odpowiednią bazą konferencyjną. Dobre warunki do organizowania tego typu imprez posiadają również inne miejscowości zlokalizowane w Beskidach (Szczyrk, Wisła), które coraz częściej przekształcane są z typowego kurortu w miejsce organizacji różnego rodzaju spotkań służbowych i konferencji.

2.6. Sytuacja gospodarcza na terenach wiejskich.

Tereny rolnicze zajmują ponad połowę powierzchni województwa śląskiego. Mały obszar i duże zaludnienie powodują, że powierzchnia użytków rolnych na 1 mieszkańca wynosi 0,11 ha przy średniej krajowej 0,44 ha. W strukturze agrarnej podobnie jak w całym pasie południowej Polski przeważają drobne gospodarstwa. Choć województwo śląskie kojarzone jest często wyłącznie z przemysłem ciężkim, powierzchnia użytków rolnych stanowi prawie połowę obszaru całego regionu (42,2%, w tym indywidualne 38%). Obszar użytków rolnych województwa wynosi 520,9 tys. ha tj. 3,1% użytków rolnych kraju, z czego 90% znajduje się w gospodarstwach indywidualnych. Większość użytków rolnych zajmują grunty orne (76,7%). Do jednego z najwyższych w skali kraju należy udział łąk i pastwisk (22,4% użytków rolnych województwa) zlokalizowanych przede wszystkim w regionach górskich i podgórskich, stanowiących 8,5% powierzchni regionu ogółem.

W 618,5 tys. ha przestrzeni produkcyjnej funkcjonuje 253 tys. gospodarstw rolnych z tego 41% stanowią indywidualne gospodarstwa rolne. Ponad 92% gospodarstw rolnych województwa to gospodarstwa, których powierzchnia nie przekracza 5 ha, w kraju 8,3 ha (55% gospodarstw rolnych). Spośród wszystkich gospodarstw rolnych aż 85% z nich stanowią gospodarstwa o powierzchni od 0-3 ha. Przeciętna powierzchnia 1 gospodarstwa rolnego wynosi 2,51 ha, w tym przeciętna powierzchnia użytków rolnych 2,15 ha. W konsekwencji sprawia to, że rolnictwo województwa należy do najbardziej rozdrobnionych w Polsce. Gleby województwa należą do przeciętnych, ich przydatność dla rolnictwa obniża skażenie odpadami (metale ciężkie) i emisjami przemysłowymi (kwaśne deszcze). Niewielka powierzchnia gospodarstw, skażenie gleb, niski poziom usług dla rolników, brak właściwie funkcjonujących organizacji rynkowych przy silnej konkurencji z zewnątrz wpływają na słabość rolnictwa tego regionu.

Struktura upraw województwa nie odbiega znacząco od struktury krajowej. Główną pozycję w strukturze zasiewów zajmują uprawy zbożowe, ziemniaki i rośliny pastewne. W produkcji zwierzęcej dominuje chów trzody chlewnej, który wielkością zbliżony jest do województwa małopolskiego i zachodniopomorskiego. Podstawowym kierunkiem produkcji

zwierzęcej poza trzodą chlewną jest hodowla drobiu. Mimo utrudnionych warunków produkcyjnych spowodowanych skutkami przemysłu, stałym zmniejszaniem się powierzchni użytków rolnych oraz dużym rozdrobnieniem gospodarstw rolnych, w rolnictwie województwa występuje wzrost we wszystkich podstawowych kierunkach produkcji.

Wbrew utartym opiniom rolnictwo i tereny wiejskie województwa śląskiego stanowią istotny element gospodarki regionu. Użytki rolne stanowią 42,2 powierzchni województwa podczas gdy średnia krajowa wynosi 54,0%.

Podstawowym kierunkiem produkcji w gospodarstwach indywidualnych jest produkcja mieszana (49%), a 30% gospodarstw specjalizuje się w produkcji roślinnej. Decyduje o tym w dużej mierze struktura gospodarstw rolnych i warunki naturalne oraz duże obszary użytków zielonych sprzyjające rozwojowi rozdrobnionej i ekstensywnej hodowli zwierząt.

Na terenach wiejskich województwa żyje 992,7 tys. osób co stanowi 20,9% ogółu mieszkańców regionu i 6,8% ludności wiejskiej kraju.

Warunki przyrodniczo–glebowe na obszarze województwa są bardzo zróżnicowane. Powierzchnia zasiewów roślin podstawowych stanowi 2,6% powierzchni zasiewów kraju ogółem. W powierzchni tej znaczący udział mają zboża (62,7% w tym pszenica – 22,8%), ziemniaki (9,7%) oraz rzepak (4,0%). W województwie następuje ograniczanie upraw roślin przemysłowych i nasiennych, przy równoczesnych stale wzrastających powierzchniach odłogujących. Plony z 1 ha uzyskiwane w województwie na ogół nie odbiegają od średnich uzyskiwanych w kraju, niejednokrotnie nawet je przekraczają. Województwo śląskie jest znaczącym producentem warzyw. Udział tej produkcji w produkcji krajowej sięga około 3%.

Obsada zwierząt gospodarskich województwa na 100 ha użytków rolnych wynosi 28 sztuk bydła i 78 sztuk trzody chlewnej (średnia krajowa: bydło 33 sztuki, trzoda chlewna 110 sztuk).

Województwo śląskie jest znaczącym producentem żywca drobiowego i jaj. Udział żywca drobiowego województwa śląskiego w bilansie krajowym wynosi około 3,0%, w produkcji jaj konsumpcyjnych sięga 8,3%.

Produkcja towarowa mleka w województwie od kilku lat utrzymuje się na stosunkowo niskim poziomie i stanowi 2,8% udziału w produkcji krajowej. Region cechuje się dobrą wydajnością jednostkową w produkcji mleka, przeciętny roczny udój od jednej krowy w województwie wynosi 4.216 litrów, podczas gdy w kraju 3.902 litrów, co daje czwartą lokatę w rankingu województw.

Tylko 14% gospodarstw rolnych w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych, klasyfikowanych wg typu gospodarstwa domowego, potwierdza tezę o słabości ekonomicznej rolnictwa i dużym wpływie pozarolniczych źródeł dochodów na stan finansów gospodarstw domowych. Gospodarstwa indywidualne województwa cechuje blisko 50% wyższy, niż przeciętnie w kraju udział gospodarstw dwuzawodowych typu pracowniczo-rolniczego.

Z gospodarstw indywidualnych jedynie 17% wykazuje dochody z działalności rolniczej prowadzonej głównie na rynek. Jest to jeden z najniższych wskaźników w kraju i świadczy o niskiej towarowości rolnictwa województwa. Najwyższy w kraju jest udział gospodarstw prowadzących w regionie działalność rolniczą wyłącznie na potrzeby własnej rodziny i gospodarstwa domowego (21%).

Spośród ogólnej liczby ludności wiejskiej województwa śląskiego 12,6 % zatrudnionych jest w rolnictwie. Wielkość zatrudnienia ma zasadniczy wpływ na ocenę efektywności produkcji. Zmniejszenie zatrudnienia w rolnictwie wiązać się musi ze zmianami strukturalnymi tego sektora, między innymi poprzez koncentrację produkcji w mniejszej liczbie większych jednostek produkcyjnych oraz tworzenie dla części pracujących, możliwości zarobkowania poza rolnictwem.

Ogólny poziom wyposażenia gospodarstw rolnych w podstawową infrastrukturę

wodno-kanalizacyjną jest lepszy niż średnio w kraju. Aż 70% gospodarstw czerpie wodę z ujęć publicznych, a jedynie 8% nie korzysta z sieci wodociągowej. Równocześnie do kanalizacji nie jest podłączonych 7% gospodarstw rolnych. Nieco mniejszy niż średnio w kraju jest udział gospodarstw podłączonych do sieci energii elektrycznej. Podłączenie to posiada 63% gospodarstw, podczas gdy w kraju wskaźnik ten wynosi 74%. Blisko dwukrotnie wyższy niż średnio w kraju jest odsetek gospodarstw korzystających z sieci gazu ziemnego.

Słabymi punktami obszarów wiejskich jest niski poziom życia ich mieszkańców oraz brak dostatecznego dostępu do sieci kanalizacyjnej i wodociągowej. Pomimo tego, województwo śląskie plasuje się na pierwszym miejscu w Polsce pod względem gęstości sieci wodociągowej i kanalizacyjnej oraz na trzecim pod względem sieci gazowej. Wpłynęło na to głównie występowanie na terenie regionu wysoko zurbanizowanych obszarów, zlokalizowanych w środkowej części województwa. Występowanie infrastruktury komunalnej w województwie śląskim jest zróżnicowane. Celem poprawy warunków życia na wsi jest wsparcie działalności mających wpływ na rozwój infrastruktury komunalnej i technicznej (drogowej). Najpilniejszym problemem jest odprowadzanie ścieków i ich oczyszczanie. Dużych nakładów wymaga również drogownictwo i infrastruktura szkolna. Wsparcie rozwoju obszarach wiejskich wpłynie korzystnie zarówno na stan środowiska naturalnego, jak również dywersyfikację samych terenów, które stanowią mogą interesującą przestrzeń pod inwestycje i działalność pozarolniczą.

Poziom cywilizacyjny mieszkańców terenów wiejskich w województwie śląskim kształtuje się korzystniej od przeciętnych warunków występujących w kraju. Pomimo wyższego niż w kraju wyposażenia mieszkań terenów wiejskich w standardowe instalacje sanitarne (szczególnie wodociągowe), stopień zainstalowanych urządzeń sanitarnych wymaga podjęcia nakładów inwestycyjnych.

2.7. Lasy i obszary chronione.

Mimo intensywnej wielowiekowej działalności gospodarczej prowadzonej na terenie województwa śląskiego, prawie 32% powierzchni regionu zajmują lasy z dobrze zachowanymi zespołami roślinnymi i różnorodnością szaty roślinnej: rezerваты przyrody, parki krajobrazowe (tj. 4,3 % ogólnej powierzchni lasów kraju). Pod względem lesistości daje to 5 miejsce w kraju (średnia krajowa 28,5%) po województwach: lubuskim (48,2%), podkarpackim (36,4%), pomorskim (35,7 %) i zachodniopomorskim (34,5%).

Powierzchnia gruntów leśnych województwa wynosi 398.2 tys. ha, z tego lasy zajmują 389,5tys. ha. W sferze oddziaływania przemysłu znajduje się około 82% powierzchni lasów. Od wielu lat realizowana jest stopniowa przebudowa drzewostanów. Działania te mają na celu odtwarzanie stabilnych ekosystemów leśnych z uwzględnieniem zasad ochrony różnorodności biologicznej. Ochronę powierzchni zalesionych uzyskuje się poprzez ograniczanie wyłączeń gruntów leśnych na cele nieleśne. Szczególną wartość dla przywrócenia równowagi ekologicznej ma leśny pas wokół GOP-u.

Obszary objęte ochroną w województwie śląskim zajmują powierzchnię 445.201,53 ha, co stanowi 36 % powierzchni województwa. Występują one w dwóch kompleksach na północy i południu województwa. Zalicza się do nich rezerваты, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, użytki ekologiczne, pomniki przyrody ożywionej i nieożywionej oraz stanowiska dokumentacyjne.

W województwie śląskim do tej pory utworzono 61 rezerwatów przyrody, w tym: 44 leśne, 4 florystyczne, 3 faunistyczne, 3 przyrody nieożywionej, 2 krajobrazowe, 2 krajobrazowo-leśne, 2 torfowiskowe i 1 wodno-leśny, 8 parków krajobrazowych o powierzchni z otulinami wynoszącej 379.403,7 ha, chroniących obszary o szczególnych

wartościach przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych. Odmienny charakter tych parków oddaje różnorodność krajobrazową i przyrodniczą naszego regionu.

Do największych rezerwatów województwa, charakteryzujących się obecnością naturalnych lub mało zmienionych ekosystemów, rzadkich roślin i zwierząt, bądź też cennych elementów przyrody nieożywionej, należą: „Żubrowisko” – powołany w celu zachowania populacji żubra (742,56 ha), „Łęczczok” – obszar leśno-stawowy obejmujący między innymi miejsca masowego gnieźdzenia się ptactwa (396,21 ha), „Barania Góra” (383,04 ha), „Sokole Góry” (215,95) oraz „Ruskie Góry”, „Parkowe” i „Las Murckowski”.

Na obszarze województwa znajduje się także choć w małej części Babiogórski Park Narodowy, który przynależy do województwa małopolskiego.

Obszarami chronionego krajobrazu w województwie są otuliny Parku Orlich Gniazd i Załęczańskiego Parku Krajobrazowego oraz 6 obiektów powołanych uchwałami samorządów lokalnych, co stanowi w sumie 8 obszarów. Obszary te pełnią funkcję korytarzy ekologicznych łączących parki narodowe, rezerваты przyrody i parki krajobrazowe w przestrzenny układ wzajemnie uzupełniających się form ochrony przyrody, tworzących w ten sposób tzw. krajowy system obszarów chronionych.

Ponadto w województwie ustanowiono 13 zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, 22 użytki ekologiczne oraz 3 stanowiska dokumentacyjne. Wśród pomników przyrody ożywionej wyróżnia się ponad 1200 obiektów i jest to najliczniej reprezentowana forma ochrony przyrody w województwie.

3. Zasoby ludzkie.

3.1. Edukacja - niski odsetek osób z wykształceniem wyższym.

Poziom wykształcenia mieszkańców województwa śląskiego przedstawia się mniej korzystnie niż w innych regionach kraju. Sytuacja kształtuje się szczególnie niekorzystnie zwłaszcza na tle innych mocniej zurbanizowanych województw. W 2002 roku poziom wykształcenia ponad 60% mieszkańców województwa powyżej 15 roku życia, nie przekraczał poziomu szkoły zawodowej co świadczy o tym, że ludność ta posiadała wykształcenie zawodowe bądź niższe. Odsetek osób z wykształceniem wyższym stanowił jedynie 8,9% dając w rankingu województw dopiero 11 miejsce i był jednym z najniższych wskaźników w kraju .

Województwo śląskie skupia na swym terenie jedną dziesiątą szkolnictwa krajowego. W regionie funkcjonowało ogółem ponad 5,6 tys. szkół oraz publicznych i niepublicznych placówek oświatowych (prywatne i społeczne), w tym 1.615 placówek wychowania przedszkolnego, 1.413 szkoły podstawowe, 712 gimnazjów, 253 zasadniczych szkół zawodowych (ponadpodstawowych i ponadgimnazjalne), 279 liceów ogólnokształcących, 177 ponadgimnazjalne licea profilowne, 536 szkoły średnie zawodowe, 346 szkół policealnych i pomaturalnych oraz 36 szkół wyższych.

W 2002 r. w szkołach podstawowych, gimnazjalnych, średnich (ogólnokształcących, technicznych i zawodowych) oraz policealnych województwa objętych nauką było 832,4 tys. uczniów. Największy odsetek stanowiła młodzież szkół podstawowych 40,1%, następnie średnich 27,2%, i gimnazjalnych 24,2%. W szkołach policealnych kształciło się 4,3% młodzieży, w szkołach zasadniczych zawodowych 3,9%. Wśród uczniów szkół średnich 41,6% uczęszczało do liceów ogólnokształcących, 53,2% szkół technicznych o 28% stanowili uczniowie szkół zawodowych. W ostatnich kilku latach nastąpiła korzystna zmiana w systemie kształcenia uczniów. Nastąpił spadek uczącej się młodzieży w zasadniczych szkołach zawodowych, na korzyść szkolnictwa średniego ogólnokształcących i technicznego.

Wyższy od średniej krajowej udział osób z wykształceniem zawodowym,

spowodowany był przede wszystkim popytem ze strony rozwijających się w regionie tradycyjnych gałęzi przemysłu. Młodzież województwa studiować może na kilkudziesięciu wyższych uczelniach (technicznych, zawodowych, uniwersytetach, akademiach lub innych szkołach wyższych). Niższy od średniej krajowej udział osób z wykształceniem średnim i wyższym, stanowi główną przeszkodę w przyspieszeniu przekształcania gospodarki województwa oraz poprawy warunków życia w regionie. Od kilku jednak lat obserwuje się w województwie pozytywną tendencję stopniowego wzrostu liczby studentów szkół wyższych.

Na 36 wyższych uczelniach województwa (9,6% wyższych uczelni kraju) kształciło się 200.710 osób to jest 11,1 % studentów kraju, w tym systemem dziennym 44% ogółu studiujących województwa. W szkołach niepaństwowych naukę pobierało 31,6% studiującej młodzieży województwa. W roku 2002 około 11% absolwentów szkół wyższych uzyskało edukację w województwie śląskim. Pomimo znacznego zwiększenia się w województwie w ostatnim okresie liczby studentów, wskaźnik liczby studentów na 10 tys. mieszkańców wynosi 423 osoby jest jednak niższy od średniej krajowej (466 osób) i stawia województwo na 9 miejscu w kraju po województwie mazowieckim (662), zachodniopomorskim (539), dolnośląskim (519), małopolskim (505) i łódzkim (464). Rocznie na rynek pracy wchodzi ponad 30 tys. absolwentów szkół wyższych (2,6 tys. osób w 2002 r. w tym w szkołach niepaństwowych 13,7).

Ośrodki akademickie i naukowe zatrudniają 8.292 tys. nauczycieli akademickich, z których 1.583 (19,1 % kadry) posiada tytuł profesora. Stawia to województwo na 4 miejscu w kraju. Największymi uczelniami są: Uniwersytet Śląski w Katowicach, Politechnika Śląska w Gliwicach, Śląska Akademia Medyczna, Akademia Ekonomiczna i Muzyczna w Katowicach, Politechnika Częstochowska, Akademia Wychowania Fizycznego, Akademia Sztuk Pięknych oraz Międzynarodowa Szkoła Nauk Politycznych w Katowicach.

Ważne miejsce w edukacji zajmuje szkolnictwo dla dorosłych. Ostatnie lata nacechowane są powstawaniem coraz to liczniejszych i prężniejszych wyższych szkół prywatnych.

Spośród wszystkich wyższych uczelni regionu 15 z nich to uczelnie państwowe, 25 natomiast zaliczanych jest do uczelni niepaństwowych (kraj 252 szkoły) tj. 9,9% krajowych uczelni niepaństwowych, wśród których największymi są: Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa, Śląska Wyższa Szkoła Zarządzania im. gen. J. Ziętka, Wyższa Szkoła Zarządzania Marketingowego i Języków Obcych oraz Wyższa Szkoła Bankowości w Katowicach, Wyższa Szkoła Ekonomii i Administracji w Bytomiu, Wyższa Szkoła Zarządzania i Marketingu w Sosnowcu oraz Wyższa Szkoła Zarządzania i Nauk Społecznych w Tychach.

W województwie działa również 8 uczelni zawodowych, z tego jedna uczelnia państwowa w Raciborzu i 7 niepaństwowych (spośród 195 istniejących w kraju) w Chorzowie, Częstochowie, Rudzie Śląskiej, Sosnowcu, Ustroniu, Zawierciu i Żywcu, kształcących młodzież między innymi na kierunkach: przedsiębiorczość, zarządzanie firmą, obsługa nieruchomości, turystyka, hotelarstwo i rekreacja, finanse, informatyka w zarządzaniu.

Jedną z pozytywnych cech przyjętego profilu edukacji w województwie śląskim jest coraz większe odgrywanie roli współpracy pomiędzy podmiotami gospodarczymi a ośrodkami naukowymi. Wpływać to będzie na rozwój różnych kierunków podyktowanych rynkiem pracy oraz określonego profilu wyższego wykształcenia.

Zapoczątkowana przebudowa szkolnictwa wymuszona została potrzebami zmieniającego się rynku pracy. Podstawowym kierunkiem polityki oświatowej w regionie jest upowszechnienie średniego wykształcenia oraz rozbudowa policealnych studiów zawodowych.

3.2. Rynek pracy.

Ludność województwa śląskiego wynosi 4.731,5 tys. osób co stanowi 12,4% ludności kraju. W strukturze płci mieszkańców regionu przeważają kobiety. W strukturze wiekowej zdecydowaną większość stanowią osoby w wieku produkcyjnym 64,2%. Na 100 osób w wieku produkcyjnym przypada 56 osób w wieku nieprodukcyjnym, w kraju wskaźnik ten jest wyższy i wynosi 61 osoby.

Biorąc pod uwagę strukturę zatrudnienia ludności województwa zauważyć można, że największy odsetek osób zatrudnionych znalazło miejsce pracy w sektorze usług tj. 51,9% zatrudnionych ogółem w gospodarce narodowej regionu, (kraj 54,1%), w tym w usługach rynkowych 35,8 % (kraj 35,9%). W przemyśle i budownictwie województwa zatrudnionych jest 35,5% pracujących (kraj 28,5%), natomiast w rolnictwie, leśnictwie i rybołówstwie województwa pracuje 12,6% zatrudnionych (kraj 17,4%). Województwo śląskie charakteryzuje się najniższym w kraju odsetkiem osób pracujących w rolnictwie oraz najwyższym odsetkiem osób zatrudnionych w przemyśle.

Spośród ogółu ludności województwa 8,9% to osoby legitymujące się wykształceniem wyższym, 28,9% ukończyło szkołę średnią ogólnokształcącą i zawodową, 26,8% posiada wykształcenie zasadnicze zawodowe, zaś 26,4% podstawowe bądź niepełne podstawowe.

Sytuacja na rynku pracy, oceniając z punktu widzenia wskaźników bezrobocia jest znacznie lepsza od przeciętnej w kraju. Liczba bezrobotnych stanowi 10,3% całkowitej liczby bezrobotnych w kraju. Znacznie niższy niż w kraju jest również udział osób pozostających bez pracy długoterminowo. Atutem rynku pracy województwa jest duża liczba wysoko kwalifikowanych pracowników.

3.2.1. Aktywność ekonomiczna ludności województwa.

W 2002 r. ludność regionu w wieku 15 lat i więcej (zbiorowość ludności aktywnej ekonomicznie) stanowiła 3.385,9 tys. osób, tj. 12,6 % ludności aktywnej ekonomicznie kraju. W ostatnich latach utrzymuje się, podobnie jak w kraju rosnąca tendencja tej subpopulacji ludności, z powodu sukcesywnego wchodzenia do niej roczników z wyżu demograficznego z lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku. Wśród ludności w tym przedziale wiekowym, zbiorowość aktywnych zawodowo liczyła (wg Narodowego Spisu Powszechnego Ludności 2002) 1.991,8 tys. osób (11,9% aktywnych zawodowo osób kraju), z tego 1.578 tys. pracujących (11,9%) i 414 tys. bezrobotnych (11,6%), biernych zawodowo natomiast 1.771 tys. osób (13,2% biernych zawodowo osób kraju).

Ludność aktywna zawodowo stanowiła 50,4 % ogółu ludności w wieku 15 lat i więcej. W kraju odpowiednio 55,4%. Współczynnik aktywności zawodowej województwa (52,9%) był niższy niż w kraju, natomiast udział biernych zawodowo w ogólnej liczbie ludności w 15 lat i więcej kształtował się powyższej średniej krajowej i wynosił 59,6 % (kraj 55,6%).

W roku 2002 w województwie śląskim pracowało 1.578,1 osób tj. 12,3% ogółu zatrudnionych osób w kraju. Około 80% ludności pracującej znalazło pracę w miastach województwa. Koncentracja przemysłu ciężkiego i wydobywczego sprawia, że wśród zatrudnionych w gospodarce narodowej województwa dominują mężczyźni. Udział pracujących kobiet w województwie wynosi ponad 45% zatrudnionych w regionie osób.

Na 1000 ludności w województwie śląskim przypada 325 osób pracujących (w kraju 327 osób). Miernikiem zaangażowania ludności w procesie pracy jest wskaźnik zatrudnienia zdefiniowany jako udział ludności pracującej w ogólnej liczbie ludności w wieku 15 i więcej lat. Z ogólnej liczby pracujących osób w województwie 63,3% przypada na sektor prywatny (w kraju 69,4).

Województwo śląskie cechuje niższy niż w kraju wskaźnik zatrudnienia. Wyższy

natomiast niż przeciętny w kraju jest udział zatrudnionych w sektorze publicznym, pracowników najemnych i pracujących w pełnym wymiarze czasu pracy. Przemysłowy charakter województwa śląskiego sprawia, że wysoka jest liczba osób pracujących w przemyśle i budownictwie wynosząca 595,5 tys. (35,5%), z tego w przemyśle (88%). W usługach ogółem zatrudnionych jest 868 tys. osób (51,9%), co w przeliczeniu na 1.000 mieszkańców daje 184 osoby.

Największy odsetek osób zatrudnionych w województwie, przypadają na dział przetwórstwa przemysłowego, handel hurtowy i detaliczny, rolnictwo i leśnictwo.

Struktura wykształcenia ludności pracującej w 2002 r. potwierdza niezadowalający poziom wykształcenia osób pracujących w województwie. Wśród osób pracujących w województwie 16,5% posiadało wykształcenie wyższe, 41,2% legitymowało się wykształceniem średnim, 36,0% posiadało kwalifikacje na poziomie zasadniczym zawodowym, natomiast 6,3% posiadało wykształcenie niepełne zawodowe. Pracujące kobiety były lepiej wykształcone od mężczyzn. Odsetek osób pracujących z wykształceniem wyższym był dwukrotnie wyższy w miastach (15%) niż na wsi (6%). Wśród pracujących stosunkowo niski był udział ludzi młodych w wieku 15-29 lata (24,7%) oraz ludzi starszych po 54 rokiem życia (17,5 %). Co czwarty pracujący był w wieku 30-39 lata, a co trzeci w wieku 45-54 lata. Liczba osób nieprodukcyjnych na 100 osób w wieku produkcyjnym wynosiła w województwie 65,7, (w kraju 77,3%).

Współczynnik aktywności zawodowej społeczności wiejskiej w województwie wynosi 41%, co oznacza, że blisko 48% ludności powyżej 15 roku życia jest bierna zawodowo. Wiejską społeczność aktywną zawodowo tworzą przede wszystkim ludzie w wieku produkcyjnym (97%), z tego 72% ludności w wieku 18-44 lat. Większość pracujących mieszkańców wsi w przedziale wiekowym od 25 do 44 lat (55,6%) legitymuje się niskim poziomem wykształcenia. Z tej grupy wiekowej aż 62,5% posiada jedynie wykształcenie zawodowe lub podstawowe.

3.2.2. Rejestrowane bezrobocie.

Liczba bezrobotnych w województwie śląskim stanowiła w 2002 r. 10,3% całkowitej liczby osób bezrobotnych zarejestrowanych w kraju. W populacji bezrobotnych zdecydowanie dominują kobiety (53,7%), przy czym w ostatnim okresie odnotowuje się pozytywne zjawisko spadku udział kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych. Najliczniejszą grupę wśród bezrobotnych stanowią osoby w wieku do 24 lat (29,1%), których udział w ogólnej liczbie bezrobotnych jest nieco większy niż przeciętnie w kraju (27,8%). Drugą grupę stanowią osoby w przedziale wiekowym 25-34 lata (25,9%). Struktura wykształcenia bezrobotnych odbiega nieco od przeciętnych wskaźników w tym zakresie dla całego kraju. Najliczniejszą grupę stanowią bezrobotni z wykształceniem zasadniczym zawodowym (35,5%), następnie podstawowym i niepełnym podstawowym (33,0%) oraz średnim zawodowym (21,9%). Struktura bezrobotnych wg czasu pozostawania bez pracy jest korzystniejsza od przeciętnych wskaźników w tym zakresie dla całego kraju. Znacznie mniejszy jest udział bezrobotnych długookresowych, pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy (47,6%), w kraju (51,2), większy natomiast udział od przeciętnego mają bezrobotni krótkookresowi, pozostający bez pracy krócej niż 6 miesięcy.

Na koniec 2002 roku liczba bezrobotnych zarejestrowanych wynosiła 330,2 tys. osób. Przeszło połowa bezrobotnych (55%) to ludzie młodzi do 34 roku życia. Niepokojący jest fakt, że problemy z zatrudnieniem mają również absolwenci szkół wyższych, jak również ci, którzy ukończyli zasadnicze szkoły zawodowe. Chętnych do prowadzenia własnej działalności jest tutaj mniej niż w innych regionach. Największe szanse na zatrudnienie mają jednak osoby z wykształceniem wyższym oraz policealnym i średnim zawodowym.

Generalnie poziom wykształcenia bezrobotnych jest niski. Co trzeci ma najwyżej wykształcenie gimnazjalne albo jeszcze niższe. Mniej więcej tyle samo legitymuje się z wykształceniem zawodowym, zaledwie co piąty ma dyplom szkoły średniej lub policealnej zawodowej. Blisko 6% ma wykształcenie ogólnokształcące, a nieco ponad 4% wyższe. Im wyższe wykształcenie tym łatwiej o pracę, nie można jednak nie zauważyć iż w grupie absolwentów systematycznie wzrasta liczba osób bezrobotnych z wyższym wykształceniem. Na koniec 2002 r. w urzędach pracy województwa zarejestrowanych było 20 tys. absolwentów. Stanowili oni 60% ogółu zarejestrowanych. W tej grupie osoby z wyższym wykształceniem stanowiły 19%, a średnim legitymowało się 52% młodych osób. Niepokojącym problemem nadal pozostaje długotrwałe bezrobocie. Na koniec 2002 r. ponad 47% ogółu zarejestrowanych bezskutecznie poszukiwało zatrudnienia przez co najmniej 12 miesięcy. W ostatnim miesiącu roku spośród 330 tys. bezrobotnych tylko 7.300 osób podjęło pracę.

Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie śląskim na koniec 2002 roku wynosiła 16,5% i kształtowała się na poziomie województwa podkarpackiego (15, 0%) i lubelskiego (15,7%), podczas gdy w kraju wynosiła 18,0%. Pomimo tego, że stopa bezrobocia w województwie jest jedną z najniższych w kraju, to występujące symptomy świadczą niepokojąco o narastającym problemie bezrobocia w regionie.

Bezrobotni mieszkańcy wsi regionu stanowią ponad 18,5% ogólnej liczby bezrobotnych województwa, z tego 50% stanowią bezrobotni długoterminowi. Bezrobocie na wsi jest przestrzennie zróżnicowane. W ogólnej liczbie bezrobotnych mieszkańców wsi ponad 81% stanowi subpopulacja osób poprzednio pracujących. Podobnie jak w miastach, bezrobocie na wsi dotyka głównie ludzi młodych. Ponad 35% bezrobocia wśród młodzieży wiejskiej dotyczy subpopulacji w wieku 15-24 lat, a 25% bezrobotnej ludności wiejskiej w wieku 25-29 lat. Najniższy odsetek bezrobotnych na wsi dotyczy osób w wykształceniu wyższym 6,3%. Szczególnie zagrożone bezrobociem są osoby o posiadanych najniższych kwalifikacjach zawodowych.

3.3. Pomoc społeczna.

Zachodzące w gospodarce województwa zmiany związane z restrukturyzacją tradycyjnych branż regionu górnictwa i hutnictwa, spowodowały spadek zatrudnienia oraz wzrost bezrobocia wśród ludności województwa i stały się powodem stopniowego ubożenia społeczeństwa.

W województwie śląskim w 2002 roku świadczeniami pomocy społecznej objętych było 188.954 osób co stanowi 3,9% ludności regionu (średnio w kraju 14,0%). Przeciętnie w województwie na 10 tys. ludności pomocy udzielono 493 osobom, średnio w kraju w tym samym okresie pomocą objęto 667osób. Region charakteryzuje się najniższą w kraju liczbą osób objętych tego typu pomocą w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców i znalazł się w grupie obok województwa małopolskiego (580 os.) i mazowieckiego (575 os.). Wśród województw o najwyższych wskaźnikach osób korzystających z pomocy społecznej znalazło się województwo warmińsko-mazurskie (948), lubuskie (877), i kujawsko-pomorskie (820 osób).

Główną przyczyną udzielenia pomocy społecznej w województwie śląskim jest bezrobocie, ubóstwo, niepełnosprawność, długotrwała choroba oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego.

System pomocy społecznej składa się z wielu rodzajów instytucji. Do podstawowych typów placówek należy: 17 powiatowych centrów pomocy rodzinie (prowadzonych przez samorząd powiatów ziemskich), 147 gminnych ośrodków pomocy społecznej (prowadzonych przez samorząd gminny) oraz w powiatach grodzkich 19 miejskich ośrodków pomocy rodzinie realizujących zadania obydwu wyżej wymienionych instytucji.

Spośród wszystkich rodzajów instytucji tego typu znajdujących się na terenie województwa, najważniejsze znaczenie spełniają domy pomocy społecznej, ośrodki wsparcia, jednostki specjalistycznego poradnictwa, mieszkania chronione, ośrodki interwencji kryzysowej, ośrodki adopcyjno-opiekuńcze, placówki opiekuńczo-wychowawcze oraz rodziny zastępcze.

Do stacjonarnych form opieki społecznej działających w regionie zaliczyć należy 94 domy pomocy społecznej (ogółem 9.508 miejsc), zapewniające całodobową opiekę osobom, które z powodu choroby lub wieku nie są w stanie prowadzić samodzielnej egzystencji. Placówki te dla swoich podopiecznych świadczą usługi: bytowe, opiekuńcze, wspomagające, edukacyjne oraz umożliwiające korzystanie ze świadczeń przysługujących z tytułu powszechnego ubezpieczenia. Liczba osób korzystających z tego rodzaju placówek przewyższa liczbę dostępnych miejsc i w 2002 r. wynosiła 9.513 osób.

Alternatywą dla stacjonarnych form opieki jest 198 ośrodków wsparcia dysponujących ogółem 8.109 miejscami (środowiskowe domy samopomocy, dzienne domy pomocy, noclegownie, ośrodki opiekuńcze), działających w środowisku osób objętych pomocą. Placówki te zapewniają całodzienny pobyt, podstawowe świadczenia opiekuńcze, rekreacyjno-kulturalne, edukacyjne oraz rehabilitacyjne. Z ich usług w 2001 roku skorzystała ogółem 12.242 osoby.

Środowiskowe domy samopomocy (przeznaczone dla osób chorych psychicznie oraz upośledzonych umysłowo w stopniu lekkim, po leczeniu ambulatoryjnym lub szpitalnym, nie stanowiących zagrożenia dla samych siebie i otoczenia) zapewniają osobom udział w terapii indywidualnej, treningu umiejętności społecznych, zajęciach rozwijających pasję i zainteresowania, terapii zajęciowej, zajęciach ruchowych oraz psychoedukacji. Z usług działających na terenie województwa 29 tego typu placówek, dysponujących 1.007 miejscami skorzystało w 2001 r. 1.029 osób. W województwie śląskim działają 53 dzienne domy pomocy (ogółem 2.361 miejsc) przeznaczone dla osób samotnych pozbawionych pomocy, a wymagającej jej z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn. Zapewniają one swoim podopiecznym całodziennie (sześciodniowe) wyżywienie, usługi sanitarno-higieniczne, pralnicze oraz terapię zajęciową i rehabilitację. Noclegownie to placówki udzielające doraźnej pomocy osobom bezdomnym. W działających 27 tego rodzaju placówek (ogółem 997 miejsc) w ciągu roku pomocy uzyskało 1.677 osób. Z usług 40 ośrodków opiekuńczych działających na terenie województwa, dysponujących ogółem 1.484 miejscami skorzystało 1.681 osób. Oprócz wyżej wymienionych placówek w województwie działa jeszcze 49 innych ośrodków wsparcia, (dysponujących 2.260 miejscami), z których usług rocznie korzysta prawie 5.000 osób.

Na terenie województwa działa 6 ośrodków adopcyjno-opiekuńczych. Do zadań tego rodzaju placówek należy w szczególności pomoc rodzinom zastępczym, inicjowanie i wspomaganie zastępczych form opieki i wychowania rodzinnego, szkolenie i kwalifikowanie kandydatów na rodziny zastępcze lub adopcyjne, prowadzenie poradnictwa rodzinnego i terapii rodzinnej dla dzieci i rodziców dzieci umieszczonych w rodzinnej opiece zastępczej. Instytucje te zajmują się także wsparciem rodziców naturalnych, w tym rodziców dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych. W 2001 r. z usług tych ośrodków skorzystało łącznie 2.860 osób.

Placówki specjalizacyjne (domy dziecka) zapewniają całodobową opiekę i wychowanie dzieciom całkowicie lub częściowo pozbawionym opieki rodzicielskiej, dla których nie znaleziono rodzinnej opieki zastępczej. W 41 placówkach tego rodzaju przebywało 2.148 dzieci.

Skala problemów sprawia, że istniejące instytucje odpowiedzialne za wsparcie rodzin i osób w sytuacjach trudnych, nie zawsze w stanie są w pełni odpowiedzieć na zapotrzebowanie społeczne i zagwarantować właściwy zakres oraz poziom świadczeń.

Realizacja zintegrowanej polityki społecznej wymaga ścisłej współpracy wielu podmiotów działających w sposób zharmonizowany. Obok administracji rządowej i organów samorządowych wszystkich szczebli, politykę społeczną aktywnie współtworzą organizacje pozarządowe. Organizacje społeczne posiadają wyższy stopień niezależności niż instytucje publiczne, większą swobodę działania, zdolne są do szybszego reagowania na wszelkie zmiany i pojawiające się nowe problemy, mają też potencjalnie wyższą gotowość do podejmowania inicjatyw i konstruowania nowych rozwiązań. Organizacje pozarządowe stymulują obywateli do stania się aktywnymi członkami społeczeństwa, do wzięcia na siebie odpowiedzialności za swój los i włączenia się do politycznego, kulturalnego, socjalnego i ekonomicznego procesu podejmowania decyzji, a więc przyczyniają się do przezwyciężenia procesu marginalizacji osób i grup społecznych. Stowarzyszenia i fundacje są organizacjami *non-profit*, tzn. prowadzą działalność nie nastawioną na zysk, a działające w nich osoby pełnią funkcje w przeważającej części społecznie. Dzięki tym cechom organizacje pozarządowe są w stanie skutecznie działać na polu pomocy społecznej oraz efektywnie wykorzystywać posiadane środki finansowe.

Precyzyjne określenie liczby organizacji pozarządowych, działających na polu pomocy społecznej jest rzeczą niezwykle trudną. Sytuacja w tym zakresie cechuje się dużą dynamiką i rotacją (stale powstają nowe organizacje inne w tym samym czasie zawieszają bądź też zaprzestają działalności). Obecnie w województwie śląskim w ramach polityki społecznej działa 365 aktywnych organizacji pozarządowych.

3.4. Ochrona zdrowia.

W stosunku do innych województw, region posiada dobrze rozwiniętą sieć placówek lecznictwa zamkniętego. Stacjonarną opiekę zdrowotną tworzy 113 szpitali ogólnych dysponujących 28 tys. łóżek szpitalnych tj. 15,3% bazy szpitalnej kraju (738 szpitali), 4 szpitale psychiatryczne (2.595 łóżek), 5 sanatoriów rehabilitacyjnych (667 łóżka), 4 ośrodki lecznictwa odwykowego (299 łóżek), 8 ośrodków rehabilitacyjnych dla narkomanów (183 łóżek), 19 zakładów pielęgnacyjno-opiekuńczych (715 łóżek), 17 zakładów opiekuńczo-leczniczych (1.593 łóżek), 5 szpitali uzdrowiskowych (443 łóżek), 6 sanatoriów uzdrowiskowych (1.877 łóżka) oraz 3 hospicja z 41 łózkami. Nasycenie kadrami medyczną (lekarską oraz personelu średniego), jak również bazą materialną jest korzystniejsze niż przeciętnie w kraju. Na 10 tys. mieszkańców przypada 59,0 łóżek, co stawia województwo na 1 miejscu w kraju (średnia krajowa wynosi 49,2 łóżek). Lepsza niż w kraju jest również dostępność do usług medycznych, co obrazuje się tym, że na 10 tys. ludności w województwie śląskim przypada 28 lekarzy, (w kraju 23 lekarzy), 4 lekarzy stomatologów (kraj 3 lekarzy stomatologów) oraz 55 pielęgniarki (kraj 48 pielęgniarek). Liczba lekarzy na 10 tys. mieszkańców zależy w znacznej mierze od występowania w regionie dużej uczelni medycznej i związanych z nią szpitali klinicznych. Wskaźnik 28 lekarzy na 10 tys. mieszkańców stawia region w czołówce krajowej na 4-5 miejscu na równi z województwem łódzkim. Jest to wynikiem lokalizacji w województwie wielkich szpitali specjalistycznych (np. Centrum Leczenia Oparzeń-ośrodek specjalistycznego lecznictwa rangi krajowej).

Województwo posiada również dobrze rozwiniętą sieć placówek lecznictwa otwartego (ambulatoryjna opieka zdrowotna), na którą składają się przychodnie, ośrodki zdrowia i praktyki lekarskie. W województwie działa 864 przychodni zdrowia w tym 273 publicznych, 185 ośrodków zdrowia oraz 655 praktyk lekarskich, z tego 89 w miastach. W zakresie porad udzielonych na 1 mieszkańca w ramach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej publicznej, pierwsze miejsce wśród wszystkich województw zajmuje województwo śląskie. W 2002 r. średnio na 1 mieszkańca udzielonych zostało 6,2 porad lekarskich (kraj 5,6) i 0,6 stomatologicznych (w kraju 0,6).

Na terenie województwa funkcjonuje 1.109 aptek, z których 96,5% to apteki prywatne. Liczba osób przypadających na 1 aptekę w regionie wynosi 4,3 tys. osób, natomiast obciążenie tego typu placówek w kraju wynosi średnio 4,1 tys. osób.

W 2002 roku opieką żłobkową objętych było 4.134 dzieci województwa w wieku 0-3 lat. Wskaźnik dzieci przebywających w ciągu roku w żłobkach na 1.000 dzieci w wieku do lat 3 w województwie śląskim wynosił 17 dzieci i był niższy niż średnio w kraju (19 dzieci).

Trwające dziesiątki lat zakłócenia równowagi ekologicznej, wpłynęły na zdrowie mieszkańców regionu, którzy płacą za to ceną skróconego okresu życia i zwiększoną w stosunku do innych regionów kraju zachorowalnością. Stan zdrowia społeczeństwa jest znacznie gorszy od przeciętnego w kraju, główną tego przyczyną jest skażenie środowiska naturalnego. Znacznie wyższy niż w innych regionach Polski jest stopień zachorowalności i umieralności ludności tego regionu. Większy niż w innych regionach Polski jest stopień zachorowalności na choroby układu krążenia, nowotwory, choroby dróg oddechowych zwłaszcza u dzieci, wyższy jest udział rent i orzeczonego inwalidztwa. Miarą poziomu cywilizacyjnego jest wskaźnik śmiertelności niemowląt na 1.000 urodzeń żywych. Dla województwa śląskiego jest on bardzo niepokojący, co wobec dobrej infrastruktury medycznej świadczy pośrednio o bardzo niekorzystnych, pod względem zdrowotnym warunkach pracy i zamieszkania mieszkańców. Odzwierciedleniem korzystnych przemian zachodzących w służbie zdrowia to stałe zwiększanie się współczynnika urodzeń żywych i obniżanie się poziomu śmiertelności niemowląt. Ostatnie lata przyniosły jednak pogorszenie się sytuacji zdrowotnej społeczeństwa, szczególnie w odniesieniu się do poziomu krajowego (choroby nowotworowe, układu krążenia, urazy). Około 25% orzeczonego inwalidztwa przypada na województwo śląskie, a przeciętny wiek mieszkańców tego regionu jest o 2 lata krótszy niż średnio w kraju. Ogromnym problemem dla lecznictwa staje się narkomania i rosnąca liczba przypadków infekcji wirusem HIV (AIDS).

Rozwój ochrony zdrowia warunkuje rozbudowa bazy materialnej. Pomimo lepszego niż w kraju wyposażenia województwa w sieć lecznictwa zamkniętego i ambulatoryjnego, skoncentrowana na tym terenie baza lecznictwa nie zaspokaja w pełni szybko rosnących w tym zakresie potrzeb.

Zdekaptalizowana baza lecznictwa zamkniętego sprawia, że zachodzi konieczność likwidacji przestarzałych obiektów, względnie okresowych wyłączeń łóżek poddawanych kapitalnym remontom powodując w ostatnich latach spadek łóżek szpitalnych.

3.5. Kultura.

Ziemia śląska szczyć się może licznymi obiektami zabytkowymi, a bogactwo ich i różnorodność odzwierciedlają dziedzictwo materialnej i duchowej kultury regionu. Życie kulturalne skupia się wokół licznych placówek rozsianych po całym województwie. Należą do nich m.in. Filharmonia Śląska w Katowicach, Opera Śląska w Bytomiu, Teatr Muzyczny w Gliwicach, Teatr Śląski w Katowicach, Teatr Polski w Bielsku-Białej. Tutaj mają również siedzibę: Narodowa Orkiestra Symfoniczna Polskiego Radia w Katowicach oraz Zespół Pieśni i Tańca „Śląsk” im. S.Hadyny w Koszęcinie.

Na zróżnicowany pejzaż kulturowy składa się zarówno wielowiekowy dorobek narodów zamieszkujących tę ziemię jak również odmienności ukształtowane terytorialnie.

Spółeczność tego województwa cechuje historycznie ukształtowana otwartość regionu wobec sąsiadów i Europy, a także silne poczucie tożsamości lokalnej i regionalnej. Materialnym wyrazem bogactwa i zróżnicowania kulturowego są charakterystyczne dla regionu drewniane budowle kościelne, zabytki związane z kulturą przemysłową, między innymi fabryczne zespoły patronackie, zabytki architektury mieszkalnej, kompozycje krajobrazowe, w tym 98 zabytkowych parków, a także zabytki „architektura militaris” od

warowni jurajskich po śląski obszar warowny z lat 30 ubiegłego stulecia.

W ostatnich latach zaobserwować można wzrost aktywności twórczej środowisk profesjonalnych oraz amatorskich, co odzwierciedla się we wzrastającej liczbie zakładanych zespołów artystycznych, stowarzyszeń i fundacji oraz coraz bogatszej ofercie przedsięwzięć kulturalnych. Szeroko znane nie tylko w kraju jest środowisko muzyczne i plastyczne.

Oparciem i bazą tych działań są instytucje kultury, których sieć w regionie jest jednak niewystarczająca. Województwo zajmuje ostatnią pozycję w kraju pod względem liczby osób przypadających na 1 placówkę biblioteczną 5,3 tys. osób (kraj 3,5 tys.), muzealną 110 tys. osób (kraj 58 tys.), kinową 76,3 tys. osób (kraj 57,6 tys.). W większości są to obiekty mocno zdekapitalizowane, a przyczyną tego stanu rzeczy są od lat niewystarczające nakłady inwestycyjne przekazywane na kulturę, w tym na remonty i modernizację.

Wyższa od średniej krajowej jest w województwie śląskim dostępność do dóbr kultury mierzona wielkością księgozbioru, liczbą wystaw muzealnych, przedstawień i koncertów. Wielkość księgozbioru w przeliczeniu na 1.000 mieszkańców województwa wynosi 3.539 woluminów, średnia krajowa 3.523.

W 2002 r. liczba wystawianych przedstawień i koncertów na 1.000 mieszkańców wynosiła w województwie śląskim 0,9 imprezy (w kraju 1,22 przedstawienia). Oznacza to, że mieszkańcy województwa posiadają niższy niż średnio w kraju dostęp i możliwości do korzystania z ofert kulturalnych. W przeliczeniu na 1.000 mieszkańców niższy w województwie śląskim jest również wskaźnik osób odwiedzających muzea 140 osoby, w kraju 339 osób oraz udział ludności regionu w przedstawieniach teatralnych i muzycznych. Na 1.000 mieszkańców w województwie śląskim średnio 232 osoby to widzowie teatrów i instytucji muzycznych, w kraju natomiast 253 osoby.

Odrębnym problemem województwa jest nierównomierne rozmieszczenie profesjonalnych instytucji kultury. Ogółem w województwie śląskim znajduje się 845 placówek biblioteczych, 23 teatry i instytucje muzyczne (15 teatrów dramatycznych, w tym 3 lalkowe, 1 opera, 1 operetka, 4 filharmonie i orkiestry symfoniczne), 43 muzea, 62 kina. Najlepiej wyposażona w tego typu placówki jest centralna część województwa, gdzie znajduje się 449 bibliotek, 22 muzea, 38 kin oraz 19 teatrów i instytucji muzycznych. Konsekwencją tego jest nierównomierna dostępność do profesjonalnych instytucji kultury, co oznacza niższą dostępność do korzystania z oferowanych propozycji oraz zwiększoną trudność dla osób zajmujących się działalnością twórczą w oparciu o istniejącą bazę.

4. Infrastruktura.

4.1. Informacje ogólne.

Zabezpieczenie prawidłowego, dynamicznego rozwoju społeczno-ekonomicznego województwa wymaga poważnych przekształceń urządzeń sieci infrastruktury technicznej regionu. Funkcjonowanie województwa w dużej mierze zależy od sprawnego systemu transportu regionalnego. Województwo śląskie to wielki węzeł komunikacji drogowej i kolejowej, obszar dużej wymiany towarowej podstawowych surowców i produktów przemysłowych, bardzo dużego ruchu tranzytowego o zasięgu krajowym i międzynarodowym. Teren województwa, w szczególności główne miasta aglomeracji katowickiej, przecinają magistralne linie kolejowe, zapewniające połączenia krajowe i międzynarodowe. Oprócz bardzo istotnych połączeń drogowych i kolejowych region posiada międzynarodowe połączenia lotnicze, realizowane z lotniska w Katowicach-Pyrzowicach.

Region położony jest na skrzyżowaniu newralgicznych szlaków transportowych i komunikacyjnych (drogowych i kolejowych) o znaczeniu krajowym i europejskim. Na terenie tym spotykają się dwie drogi międzynarodowe Lwów –Zgorzelec (A4) oraz Gdańsk-

Bratysława (A1). Drogi ekspresowe łączą Katowice z Łodzią i Warszawą, na południu z Bielskiem-Białą. Drogi do Bielska-Białej i Ustronia oprócz znaczenia gospodarczego mają niebywałą wartość turystyczną, dają bowiem dostęp do rekreacyjno-turystycznego zaplecza w Beskidach, jednego z najpiękniejszych i najlepiej zagospodarowanych górskich regionów kraju. Brak sprawnych ciągów drogowych o odpowiednio wysokich parametrach technicznych na kierunku wschód-zachód, zarówno dla ruchu tranzytowego jak również rozpoczynającego i kończącego się w regionie ruchu, wyznaczają priorytety inwestycyjne województwa w zakresie drogownictwa.

W planach zagospodarowania przestrzennego w centralnej części województwa na kierunku wschód-zachód przewidywana jest rozbudowa sieci drogowej, zwłaszcza dróg tranzytowych i autostrad: obwodnica północna w ciągu drogi krajowej Nr 4, Drogowa Trasa Średnicowa (DTŚ) prowadząca obrzeżami śródmieść 6 miast (Katowic, Chorzowa, Świętochłowic, Rudy Śląskiej, Zabrze i Gliwic), zwana autostradą miejską oraz autostrada A-4 Kraków –Wrocław, prowadzona południem aglomeracji katowickiej. Do eksploatacji został oddany już pierwszy odcinek autostrady A-4 Katowice- Kraków. W drugiej kolejności planuje się oddanie do użytku odcinka łączącego Katowice z Wrocławiem. Budowana w województwie Drogowa Trasa Średnicowa o standardzie autostrady ułatwić ma komunikację wewnątrz regionu i zwiększyć jego efektywność. Zakończenie budowy odcinka regionalnego DTŚ planowany jest w 2005 roku.

4.2. Transport.

Województwo śląskie w stosunku do reszty kraju posiada dość dobrze rozwiniętą infrastrukturę komunikacyjną. Region przecina ponad 20,1 tys. km dróg publicznych o twardej nawierzchni (8% dróg krajowych), z tego 17,9 tys. km o ulepszonej nawierzchni, co daje najwyższy wskaźnik gęstości w kraju 163 km/100 km² powierzchni, przy średniej krajowej wynoszącej 80 km/100 km². Jeździ po nich 1.680 tys. zarejestrowanych pojazdów samochodowych, w tym 1.340 tys. samochodów osobowych. Dzięki stosunkowo wysokim dochodom region wyróżnia bardzo wysoki poziom motoryzacji. Na 1.000 mieszkańców przypada w województwie 283 samochody osobowe (kraj 288 samochodów).

Województwo śląskie jest najsilniej zurbanizowanym i uprzemysłowionym obszarem w kraju. Przejawem tego jest bardzo gęsta sieć miejska. Region posiada dobrze rozwiniętą sieć dróg publicznych. Z ogólnej liczby dróg publicznych o twardej nawierzchni 5,4% stanowią drogi krajowe (połowa z nich to drogi krajowe miejskie), 7,0% drogi wojewódzkie (w tym 37% drogi miejskie), 30% drogi powiatowe (z tego 41,5% drogi miejskie). W regionie występuje dobrze rozwinięta sieć dróg gminnych i lokalnych o łącznej długości 11,5 tys. km (57,3% sieci drogowej województwa).

Istniejąca dobrze rozwinięta, gęsta sieć drogowa nie może jednak sprostać potrzebom stale rosnącego ruchu drogowego. Drogi województwa cechują niskie parametry techniczne, nawierzchnia dróg znajduje się w coraz gorszym stanie, co nie zapewnia odpowiednich standardów bezpieczeństwa oraz nie spełnia oczekiwań ich użytkowników. Brak obwodnic powoduje wysokie natężenie ruchu w centrach miast aglomeracji katowickiej. Układ drogowy województwa, a w szczególności aglomeracji katowickiej charakteryzuje się jednym z największych w kraju obciążeniem ruchowym transportu pasażerskiego i towarowego. Wykonane pomiary natężenia ruchu w regionie wykazały, że największe natężenie dobowe ruchu przekraczające 40 tys. pojazdów na dobę występuje na drogach krajowych i wojewódzkich w wielu miastach aglomeracji katowickiej.

Wypadki drogowe oraz rosnące zatłoczenie miast, wymuszają poszukiwanie nowych systemów transportu alternatywnego do samochodowego i kolejowego (cargo, lotnisko, kanał Gliwicki). Do poprawy sytuacji komunikacyjnej regionu niezbędne są więc nakłady

finansowe, przeznaczone na utworzenie szybkiego transportu międzyregionalnego i międzymiastowego, skierowane na inwestycje związane z budową autostrad i dróg szybkiego ruchu. Rozwinięta sieć dróg i linii kolejowych łączy główne ośrodki miejskie. Transport publiczny regionu przeżywa coraz większe trudności. Przewozy pasażerów transportem samochodowym w 2002 r. wynosiły 82,2 mln. osób (10,1 % przewozów krajowych), z tego 67,7% realizowanych było przez sektor publiczny, przewozy ładunków transportem samochodowym stanowiły tylko 1,1% przewozów krajowych ogółem (tj. 13,7 mln ton).

W województwie śląskim występuje ogromne zagęszczenie sieci transportu drogowego i kolejowego. Na szczególną uwagę zasługuje problem komunikacji w centralnej części województwa. Sieć połączeń komunikacyjnych w regionie należy do najlepiej zorganizowanych w kraju. Rozwinięta jest sieć linii autobusowych i tramwajowych. Komunikacją miejską objęta jest 49 miast województwa (w kraju 255). W regionie działa 1,4 tys. linii regularnej komunikacji autobusowej, których łączna długość wynosi ponad 57,3 tys. km. Największą grupę linii autobusowych stanowią linie podmiejskie 1,0 tys. km oraz miejskie 126 km. Dobrze rozwinięta jest również sieć komunikacji międzymiastowej PKS. W obsłudze pasażerskiej największa ilość pasażerów korzysta ze środków komunikacji zbiorowej, głównie z autobusów, którymi podróżuje około 65% pasażerów a tylko 25% tramwajami.

Podobnie przeciążona jest sieć drogowa regionu, na której przewozi się ponad 20% krajowych przewozów transportem samochodowym. Z ogólnej długości 17.895 km dróg publicznych o nawierzchni twardej ulepszonej 578 km (3,8%) stanowią drogi dwu-jezdniowe. Zbudowane ekspresowe drogi, a także szereg obwodnic miast nie nadążają za rozwojem transportu drogowego i szybkim postępem motoryzacji.

Gwałtowny rozwój komunikacji drogowej wymaga przystosowania do takich zadań sieci dróg. Obciążenie ruchu dróg państwowych przesądza o konieczności inwestowania w modernizację, przede wszystkim głównych ciągów drogowych i najtrudniejszych układów miejskich. Przygotowanie sieci dróg do stanu narastającego ruchu i bieżącego wykonywania zadań wymaga dużych nakładów inwestycyjnych.

Jedną z poważnych uciążliwości życia w aglomeracji katowickiej jest złe funkcjonowanie komunikacji nie dostosowanej do istniejących potrzeb i uniemożliwiającej dalszy rozwój regionu. Niewystarczająca jest sieć dróg i ulic, brak głównych tras drogowych szczególnie w centralnej i zachodniej części aglomeracji katowickiej, zniekształcona sieć osadnicza, kręte i wąskie jezdnie o bardzo złym stanie nawierzchni, uszkodzone wiadukty i mosty powodują, że średnia prędkość w komunikacji wynosi 15-20 km na godzinę. Ścisła zabudowa ulic uniemożliwia ich modernizację, a poprawę stanu komunikacji uzyskać można głównie poprzez budowę nowych tras. Podstawowym elementem projektowanego układu drogowego na szlaku wschód-zachód jest realizowana obecnie Drogowa Trasa Średnicowa (stworzenie podstawowego elementu układu drogowego łączącego główne ulice miast, umożliwiającego ich integrację), której zasadą jest bezkolizyjny ruch po trasie głównej. DTS jest jedną z najbardziej prestiżowych inwestycji drogowych w Polsce. Budowa jej wschodniego odcinka zakończy się w 2006 r. Nie do końca wiadomo jednak co będzie z odcinkiem zachodnim biegnącym od Rudy Śl. do Gliwic. Budowa tego fragmentu prowadzona będzie w latach 2005-2010. Jest to jedno z największych przedsięwzięć w kraju realizowanych wspólnie ze środków rządu i samorządów. Bez wsparcia z budżetu państwa dokończenie budowy byłoby niemożliwe. Aglomeracja katowicka z uwagi na skoncentrowany w niej potencjał przemysłowy i demograficzny, nawarstwione kwestie przyrodnicze, etniczne, społeczne, komunikacyjne i przestrzenne oraz konieczność szybkiej systemowej przebudowy warunków gospodarczych tego obszaru jest współcześnie problemem nie tylko regionalnym i ogólnopolskim, ale i europejskim. Wymaga więc sięgnięcia po rozwiązania i środki w takiej samej skali.

Obok sieci drogowej znaczącą rolę w infrastrukturze województwa odgrywa sieć linii kolejowych. Województwo posiada najgęściej w kraju rozwiniętą sieć eksploatowanych linii kolejowych. Jej łączna długość wynosi 2.335 km (tj. 11,1% krajowych linii kolejowych), w tym normalnotorowych 2.335 km (z tego zelektryfikowanych 1.946 km tj. 83,3% sieci ogółem). Wśród linii normalnotorowych daje to 18,9 km na 100 km² i jest prawie 2,9-krotnie wyższa od średniej krajowej 6,6 km/100 km² (najniższą gęstość sieci kolejowej posiada województwo podlaskie 3,9 km/km² oraz lubelskie 4,2 km/km²). Ponad 83,3% sieci kolejowej w województwie jest zelektryfikowana. Gęstość zelektryfikowanych eksploatowanych linii kolejowych normalnotorowych wynosi 15,8 km na 100 km². W przewozach towarowych regionu decydującą rolę odgrywa transport kolejowy. Na sieci kolejowej województwa stanowiącej niecałe 11,1% sieci krajowej koncentruje się ponad 60% ładunków przewożonych w kraju i 11% przewozów pasażerskich. Sieć ta jest kilkakrotnie (7-krotnie) bardziej obciążona aniżeli średnio w kraju. Wprawdzie sieć kolejowa wyposażona jest w gęstą sieć stacji i przystanków (średnio co 3 km), a także bocznic kolejowych, to jednak ogromnym potrzebom przewozowym nie odpowiada stan techniczny torów i urządzeń kolejowych. Tylko niecałe 30% torów przystosowanych jest do ciężkiego ruchu pociągów, ¼ linii to linie jednotorowe, a zaledwie 10% linii wyposażona jest w automatyczne urządzenia kierowania ruchem. Około 30% linii przebiega po terenach eksploatacji górniczej, na 300 kilometrach linii ujawniają się negatywne skutki tej działalności, znacznie ograniczające szybkość pociągów, a zatem i przelotowość linii. Coroczne zmniejszanie ilości pociągów lokalnych daje malejący udział kolei w ogólnej ilości przewozów pasażerskich w województwie. Codziennie przewozi się w województwie ponad 1 mln ton ładunków i 3 mln pasażerów. W strukturze przewozów województwa 56% przewozów przypada na przewozy koleją, 43% transport samochodowy i zaledwie 0,6% żeglugę śródlądową. Jakość obsługi pasażerskiej w województwie jest niezadowolająca, zbyt długi jest średni czas podróży, zły komfort podróży, mała częstotliwość kursów i złe warunki przesiadek na inne środki komunikacji zbiorowej. Dostępność komunikacyjna (gęstość tras komunikacji miejskiej i linii kolejowych) dla obszarów aglomeracji katowickiej jest kilkakrotnie niższa od potrzeb w tym zakresie. Prawie 2-krotnie niższe w porównaniu z innymi regionami kraju jest nasycenie w tabor tras komunikacyjnych. Potrzeby a zarazem rozmiary przewozów są nieporównywalne z innymi regionami kraju i świadczą o wysokim stopniu transportochłonności gospodarki.

Transport kolejowy województwa cechuje rozwinięta sieć połączeń kolejowych, należąca do najdłuższych w kraju, oraz wysoki stopień elektryfikacji. Stworzenie zintegrowanego systemu transportu: drogowego, kolejowego i lotniczego jest olbrzymią szansą dla regionu. Szybkobieżne połączenia kolejowe między Katowicami, a innymi miastami europejskimi, będą miały ogromne znaczenie dla dalszego rozwoju sieci komunikacyjnej. Obecnie Katowice dysponują bezpośrednim połączeniem kolejowym z Pragą, Bratysławą, Wiedniem, Berlinem, Kijowem, Frankfurtem, Dreznem, Budapesztem i Lwowem. W regionie znajduje się jedna z największych stacji rozrządowych w Europie - Tarnowskie Góry oraz terminal kontenerowy w Gliwicach-Sońnicy realizujący przewozy kombinowane kontenerów, nadwozi wymiennych i naczep samochodowych. Umożliwia to sprawne i szybkie transportowanie towarów do krajów Europy Zachodniej (Niemiec, Włoch).

Istotnym elementem układu kolejowego na terenie regionu jest końcówka szerokiego toru linii hutniczo siarkowej (LHS), sięgająca w głąb województwa w pobliże Huty Katowice, jedyna tego typu linia w Polsce. Dzisiaj końcówka tego szerokiego toru ma szansę stać się największym suchym portem Europy. Stanowi ona najdalej na zachód wysunięty punkt ciągu szerokotorowego, który daje możliwość bezpośredniej wymiany towarowej z Ukrainą i pozostałymi krajami Wspólnoty Niepodległych Państw. Posiadane połączenie z torem normalnotorowym umożliwia szybki przeładunek towarów. Ekspediowane stąd ładunki mogą bez przeładunku i czasochłonnej zamiany podwozi wagonowych, dojechać do każdego

zakątka Wspólnoty Niepodległych Państw oraz krajów Dalekiego Wschodu, docierając średnio o 7 dni szybciej i 20% taniej niż ładunki wysłane drogą wodną z Europy Zachodniej.

W Sławkowie na 140 ha leżących przy zakończeniu tzw. szerokiego toru kolejowego powstaje Międzynarodowe Centrum Logistyczne. Będzie to najważniejsze miejsce dystrybucji towarów z Dalekiego Wschodu do UE. Kontenery jadące z Japonii i Chin zostaną tutaj rozładowane, a następnie towary te będą rozwiezione samochodami do Niemiec, Francji czy Hiszpanii. Sławków stanie się europejską „bramą na wschód”. Ruszyły już pierwsze pociągi, na razie jednak eksperymentalnie. Linia kolejowa przystosowana jest do prędkości 60 km/h. Najważniejszym problemem czekającym do rozwiązania jest sprawa bezpieczeństwa ładunków.

Oprócz bardzo istotnych połączeń drogowych i kolejowych o zasięgu krajowym i międzynarodowym, województwo śląskie posiada międzynarodowe połączenia lotnicze, realizowane z położonego w pobliżu Katowic, Międzynarodowego Portu Lotniczego „Katowice” w Pyrzowicach. Port ten obsługuje samoloty wszystkich podstawowych kategorii, utrzymuje stałe połączenia z portami krajowymi i zagranicznymi. Ponadto posiada on połączenia z najważniejszymi lotniskami Europy (Frankfurtem n. Menem, Paryżem, Londynem, Wiedniem, Zurychem, Hanowerem, Kolonią, Hamburgiem). Każdego roku port lotniczy notuje kilkudziesięcioprocentowy wzrost przewozów towarowych cargo. Słabe połączenie drogowe pomiędzy lotniskiem, budowaną autostradą oraz drogami szybkiego ruchu, nie pozwala na efektywne wykorzystanie i wyciągnięcie korzyści z potencjału portu. Rozwój lotniska odgrywa znaczącą rolę w strategii województwa, jako przyszłego potencjału transportowego. Kluczowe znaczenie ma wybudowanie stosownych połączeń między portem lotniczym a siecią istniejących dróg, umożliwiających efektywniejsze wykorzystanie lotniska przy jednoczesnym osiągnięciu strategicznych celów jego rozwoju. Oprócz dużego portu lotniczego istnieją w regionie również małe lotniska lokale (m.in. Muchowiec w Katowicach, Gotartowice w Rybniku). W odległości 60 km od stolicy regionu znajduje się drugi największy port międzynarodowy kraju, krakowskie lotnisko Balice.

Nieznaczna część towarów województwa przewożona jest drogami wodnymi. Jediną drogą wodną na terenie województwa jest 40 km Kanał Gliwicki, łączący port rzeczny w Gliwicach z rzeką Odrą. Za jej pośrednictwem dopłynąć można do największego polskiego zespołu portowego Szczecin-Świnoujście, uzyskując tym samym dostęp do portów Morza Bałtyckiego (wcześniej poprzez kanały Odra-Sprewa i Odra-Hawela wpłynąć na największe magistrale wodne zachodniej Europy – Łabę i Ren). Z uwagi na przestarzałe urządzenia i budowle hydrotechniczne, zdolność przewozowa (6 mln ton rocznie) wykorzystywana jest zaledwie w 50%.

Przy Kanale Gliwickim funkcjonuje Wolny Obszar Celny, posiadający pomieszczenia magazynowe, place składowe stacje obsługi kontenerów, bocznice kolejowe. Chociaż nie jest on obecnie w pełni wykorzystany, stanowić może w przyszłości potencjał rozwojowy, jako fragment połączonej sieci transportowej.

Rozbudowana sieć drogową i kolejową, rozwijający się transport rzeczny i lotniczy dają województwu śląskiemu znaczącą pozycję w skali kraju. Przyciągnęło to do regionu większość międzynarodowych firm transportowych i wysyłkowych. Usługi tego typu świadczą zarówno PKP, PKS, jak również HARTWIG, ATLANTICO-TRANS, PERIBA, OLECH, RENTRANS, TRANSBUD MASIWA czy DELTATRANS. W ciągu ostatnich lat swoje oddziały założyły tu największe firmy kurierskie: DHL, TNT i UPS.

Dobrze rozwinięta sieć transportowa (transportu drogowego, kolejowego, żeglugi śródlądowej i transportu lotniczego) stawia województwo śląskie na znaczącej pozycji w Polsce, jest również ogromną szansą dla rozwoju regionu.

4.3. Telekomunikacja.

Przeprowadzone potężne inwestycje telekomunikacyjne w zakresie telefonii przewodowej i komórkowej, wpłynęły na poprawę sytuacji w zakresie nasycenia siecią telefoniczną regionu. Do niedawna bowiem województwo śląskie zajmowało jedno z ostatnich miejsc w kraju w nasyceniu regionu siecią telefoniczną. System łącznościowy mimo wyraźnego w ostatnich latach postępu w tym zakresie, jest nadal niewystarczający w stosunku do istniejących potrzeb. W ostatnich latach po wybudowaniu kilku nowoczesnych central telefonicznych wzrosła liczba abonentów, stąd też województwo śląskie posiada wyższy niż średnio w kraju wskaźnik nasycenia siecią telefoniczną, mierzony liczbą abonentów na 1.000 mieszkańców, wynoszący 298 abonentów (kraj 289 abonentów). Nasycenie województwa śląskiego siecią telefoniczną przewodową zbliżone jest do województwa łódzkiego dając regionowi 7 pozycję w kraju. Szybka telefonizacja regionu staje się poważnym wyzwaniem dla regionu. Duże inwestycje poczynione w dziedzinie telekomunikacji spowodowały, że znaczna część sieci telefonicznej obsługiwana jest przez koncerny międzynarodowe, a połączenia lokalne realizowane są przez mniejsze, niezależne firmy. Usługi w zakresie telefonii komórkowej na terenie województwa świadczy trzech operatorów: Centertel, Era GSM, Plus GSM, likwidując braki w pokryciu siecią przewodową.

Z roku na rok coraz korzystniej przedstawia się obraz telekomunikacji regionu, która obsługuje prawie 1,4 mln abonentów. Województwo posiada automatyczne połączenia z ponad 150 krajami na całym świecie. Oprócz klasycznych usług telekomunikacyjnych dostępne są także: usługi tzw. sieci inteligentnej IN (infolinia 800, Country-Direct, Centrex), usługi w sieci cyfrowej z integracją usług ISDN, pakietowa transmisja danych w sieci POLPAK (publiczna sieć teleinformatyczna), oraz poczta elektroniczna POLKOM (publiczny szyfrowy system obsługi wiadomości). W ostatnich latach nastąpił również szybki wzrost użytkowników sieci Internetu. Stan komputeryzacji w województwie określany jest odsetkiem mieszkańców posiadających komputery osobiste i dostęp do Internetu. Wyposażenie gospodarstw domowych w komputery osobiste w 2001 r. posiadało 18,6% gospodarstw województwa (7 miejsce w kraju), podczas gdy średnia krajowa wynosiła 18,4% (najkorzystniej sytuacja przedstawiała się w województwach: małopolskim 21,7% pomorskim 21,2% i mazowieckim 21,1%). Województwo śląskie posiada najwyższy w kraju odsetek osób korzystających z Internetu wynoszący 15,9% (mazowieckie 12,7%, dolnośląski 8,4%,). Do liderów wśród polskich miast korzystających z Internetu zalicza się aglomerację katowicką 7,7%, (w tym Katowice 1,4%), następnie Warszawa 5,6%, Łódź 4,0%, i Trójmiasto 3,9%.

Pozytywną stroną jest istnienie w województwie metropolitalnej sieci komputerowej KATMAN, należącej do ogólnopolskiej sieci NASK oraz oferty operatorów sieci telekomunikacyjnych, dotyczące dostępu do sieci komputerowych. Komputeryzacja dużej ilości firm, instytucji, szkół i bibliotek stanowi załączek rozwoju systemu powszechnego dostępu do sieci komputerowych na obszarze województwa. W przekazywaniu informacji główną rolę odgrywa również rozwój kablowych sieci medialnych (radio i telewizja) a także satelitarnych, których rozwój przyczynił się do uniezależnienia mniejszych ośrodków od sieci telewizyjnych, oraz dostępność infrastruktury światłowodowej (związanej z systemami zarządzania ruchem kolejowym).

4.4. Infrastruktura energetyczna, gazowa i ciepłownicza.

Regionalna infrastruktura elektroenergetyczna jest składową krajowego systemu energetycznego, w którym występują: baza wytwórcza energetyki zawodowej (elektrownie, elektrociepłownie i ciepłownie), Polskie Sieci Elektroenergetyczne S.A (jednoosobowa

spółka Skarbu Państwa), w ramach której funkcjonują zakłady energetyczne zajmujące się zbytem energii elektrycznej i eksploatacją sieci najwyższych napięć.

Z systemów infrastruktury najlepiej rozwinięty w regionie jest system energetyczny (z wyjątkiem terenów wiejskich, gdzie rosnące zapotrzebowanie gospodarstw domowych i rolnych na zużycie energii elektrycznej przekracza obecną moc dyspozycyjną sieci).

Do głównych źródeł zaopatrzenia w energię elektryczną województwa należy 21 elektrowni i elektrociepłowni przemysłowych (głównie górniczych i hutniczych), 22 elektrownie i elektrociepłownie zawodowe (w tym 6 elektrowni systemowych), 3 elektrownie wodne (znajdujące się w jego południowej części) oraz kilkaset komunalnych źródeł ciepła. Przeważająca większość tego typu źródeł energii zlokalizowanych jest głównie w centralnej części regionu. Głównymi dystrybutorami ciepła są Przedsiębiorstwa Energetyki Ciepłej, które zarządzają sieciami magistralnymi i urządzeniami rozdzielczymi.

W produkcji energii elektrycznej województwo śląskie zajmuje pierwsze miejsce w kraju, dając blisko $\frac{1}{4}$ krajowej produkcji energii (20,7% tj. 29.806,7 GWh). Region zajmuje drugie miejsce w kraju w zużyciu przez miejskie gospodarstwa domowe energii elektrycznej (2.569,4 GWh po województwie mazowieckim. Zużycie energii elektrycznej województwa w przeliczeniu na 1 mieszkańca (w ciągu roku) wynosi 674,5 kWh tj. 14,7% krajowego zużycia energii elektrycznej i stawia region na 6 pozycji w kraju (683,1 kWh), na jednego odbiorcę wynosi natomiast 1824,5 kWh. Zużycie energii elektrycznej w rolnictwie wynosi 109 GWh (14 miejsce w kraju), w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych stanowi to 210 kWh (11 pozycja wśród województw), średnia krajowa (261 kWh).

Podstawowym elementem infrastruktury technicznej w województwie jest ciepłownictwo, które warunkuje dalszy prawidłowy rozwój społeczno-gospodarczy, konieczną poprawę warunków ochrony środowiska i racjonalizację gospodarki paliwowo-energetycznej. Regionalny system ciepłowniczy charakteryzuje się silnie wykształconą w węzłowych regionach województwa (aglomeracja katowicka i rybnicka) infrastrukturą przemysłową o zasięgu ponad gminnym, dużym uzależnieniem komunalnych odbiorców ciepła od dostaw ze źródeł energetyki zawodowej i przemysłowej oraz nierównomiernie relatywnie przeciętnym uciepłowieniem regionu ze źródeł centralnych, przy równoczesnym występowaniu dużej liczby indywidualnych nieekologicznych pieców węglowych. Województwo śląskie zajmuje pierwsze miejsce w kraju pod względem długości sieci ciepłych 3.430,3 km (15,3% sieci krajowej) oraz zużycia energii cieplnej wyprodukowanej we własnych kotłowniach (26.807,9 TJ). Zakupiona energia z obcych źródeł oscyluje na poziomie 30 tys. TJ (2 miejsce w kraju). Kubatura budynków mieszkalnych ogrzewanych centralnie wynosi 225.754 dam^3 . Sprzedaż energii cieplnej ogółem w województwie wynosi 36.021 tys. GJ, w tym dla budownictwa mieszkaniowego 32.107,7GJ.

Pod względem mocy zainstalowanej w śląskich elektrowniach region zajmuje czołową lokatę w kraju 8.296,5 MW, w tym na energię wodną przypada 539 MW mocy (2 miejsce), a ciepłą 7.758 MW (1 miejsce).

Wykorzystanie możliwości wytwarzania ciepła w skojarzeniu z energią elektryczną w elektrowniach systemowych są dużo większe od jego obecnego poziomu, dlatego doprowadzenie do większego wykorzystania tej technologii, szczególnie w dużych aglomeracjach miałyby wielorakie korzyści dla ludności, przemysłu i przyrody tego regionu (poprawa bilansu paliwowo-energetycznego, zmniejszenie emisji szkodliwych dla środowiska, uniknięcie rozbudowy infrastruktury technicznej koniecznej dla ciepłownictwa indywidualnego-kotłowni lokalnych). Korzyści ekologiczne wynikające z zastępowania pieców węglowych gazowymi sprawiają, że w województwie preferowany jest rozwój gazownictwa.

System gazowniczy województwa nie stanowi zamkniętego układu, lecz jest układem otwartym współpracującym z całym krajem, ponadto jest on powiązany również z innymi

systemami nośników energii. Największy odsetek zużycia gazu w regionie przypada na przemysł (50%) i sektor komunalno-bytowy. Nasylenie siecią gazowniczą w województwie kształtuje się poniżej przeciętnego poziomu występującego w kraju. Świadczy o tym mniejszy odsetek mieszkań wyposażonych w sieć gazową oraz niższe jednostkowe zużycie gazu. Na 71 miast w regionie 59 wyposażonych jest w sieć gazową (3 miejsce w kraju), z tego tylko 71,3% ludności miejskiej korzysta z gazu sieciowego (11 miejsce w kraju), co jest poniżej średniej krajowej wynoszącej 75,2%. Sieć rozdzielcza gazu w regionie stanowiąca 15.341,1km (3 miejsce w kraju), zasila 973,4 tys. odbiorców (2 miejsce w kraju). Średnie zużycie gazu w gospodarstwach domowych kształtuje się na poziomie 456,8hm³ (3 miejsce). Zaopatrzenie w gaz województwa opiera się w około 80% na gazie ziemnym dostarczanym spoza województwa, w niewielkim stopniu na gazie koksowniczym oraz gazie pochodzącym z odmetanowania kopalń. Głównym czynnikiem rozwoju systemu gazowniczego wraz z infrastrukturą w województwie, były potrzeby przemysłu i budownictwa wielorodzinnego w miastach.

Wszystkie systemy infrastruktury technicznej w regionie: gazownictwo, łączność, energetyka, ciepłownictwo czy system zaopatrzenia w wodę są przeciążone i niewspółmiernie rozwinięte w stosunku do potrzeb wynikających z obsługi ludności województwa. Ogromne trudności w utrzymaniu funkcjonowania systemów infrastruktury technicznej sprawia ich znaczny stopień zużycia i duży stopień awaryjności sieci, wynikający z występowania na tym terenie szkód górniczych.

4.5. Infrastruktura mieszkaniowa i komunalna.

4.5.1. Zasoby mieszkaniowe.

Zasoby mieszkaniowe województwa śląskiego cechuje wieloblokowe budownictwo wielorodzinne oraz jednorodzinne budownictwo indywidualne. Zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych ludności napływowej przybywającej w przeszłości do województwa w poszukiwaniu pracy, stwarzało konieczność podejmowania budowy nowych osiedli mieszkaniowych, wręcz nowych miast. Masowa skala inwestowania w fabryki domów spowodowała narastanie dysproporcji w realizacji budownictwa mieszkaniowego, usługowego oraz uzbrojenia i wyposażenia komunalnego, a także katastrofalną niemal sytuację wskutek niedoinwestowania starej substancji mieszkaniowej.

W związku z ubytkami starej substancji mieszkaniowej, stopniowo przeprowadzaną modernizacją i oddawaniem do użytku nowych zasobów, systematycznej poprawie ulegają wskaźniki wyposażenia mieszkań w instalacje wodociągowe, kanalizacyjne, sieć gazową oraz ciepłą. Rozwój sieci i urządzeń infrastruktury komunalnej przyczynił się do stopniowego podnoszenia się poziomu sanitarnego i użytkowego zasobów mieszkaniowych.

W 2002 roku zamieszkane zasoby mieszkaniowe województwa śląskiego wynosiły 1.594,2 tys. mieszkań, z tego w miastach znajdowało się 83% zasobów, natomiast na terenach wiejskich 17%.

Przeciętna powierzchnia mieszkania w województwie jest niższa niż w kraju i wynosi 65,3 m² (kraj 68,4 m²), w miastach wynosi 60,2 m², w kraju (60,7 m²). Region posiada lepsze niż średnio w kraju warunki mieszkaniowe. Średnie zagęszczenie mieszkań w regionie jest niższe niż w kraju i wynosi 3,02 osoby na mieszkanie oraz 0,84 osoby na 1 izbę, (kraj odpowiednio 3,22 osoby na mieszkanie i 0,88 osoby na izbę).

Pod względem wyposażenia mieszkań zamieszkałych, w instalacje użytkowe i sanitarne województwo plasuje się na poziomie średniej krajowej. Za wyjątkiem wyposażenia mieszkań w sieć wodociągową, zasoby mieszkaniowe województwa charakteryzują się niższym niż średnio w kraju odsetkiem wyposażenia w podstawowe (standardowe) instalacje

użytkowe i sanitarne. Wyposażenie miejskich zasobów mieszkaniowych w podstawowe urządzenia sanitarne i użytkowe plasuje region poniżej średniej krajowej. Korzystniej od średniej krajowej przedstawiają się jednak warunki mieszkaniowe na wsi województwa śląskiego. We wszystkich wyszczególnionych urządzeniach przewyższają poziom warunków mieszkaniowych wsi innych regionów kraju.

Standard wyposażenia mieszkań w miastach województwa śląskiego jest wyższy niż na terenach wiejskich województwa we wszystkich podstawowych urządzeniach, za wyjątkiem instalacji centralnego ogrzewania. Zdecydowanie niekorzystna sytuacja występuje na wsi jeżeli chodzi o wyposażenie zasobów mieszkaniowych w instalację sieci gazowej.

Ogólny stan techniczny budynków w województwie śląskim jest bardzo zróżnicowany i wynika z okresu ich budowy, prowadzonych konserwacji i remontów, jak również negatywnego oddziaływania środowiska przemysłowego (szkody górnicze i tylko częściowego usuwania ich skutków). Stan zasobów mieszkaniowych jest o wiele gorszy od średniej krajowej. Ważnym problemem województwa jest konieczność dokonywania wyburzeń substancji mieszkaniowej, w związku ze złym stanem technicznym oraz eksploatacją górnictw. Ponad 22% mieszkań zamieszkałych w województwie pochodzi z przed 1945 roku, 21% stanowią mieszkania wybudowane w latach 1945-1970, prawie tyle samo (20%) z okresu lat 1971-1978, ponad 19% to substancja mieszkaniowa z lat 1979-1988, a 6,3% wybudowanych zostało w ostatnim dziesięcioleciu. Niecały jeden procent mieszkań województwa nie posiada ustalonego okresu budowy obiektów.

Trudna sytuacja mieszkaniowa mieszkańców regionu oraz deficyt mieszkań spowodował rozwiązywanie problemów mieszkaniowych poprzez wzrost budownictwa indywidualnego i rozwój budownictwa developerskiego. Na 1.000 mieszkańców w województwie oddawanych jest 1,6 mieszkania, co jest jednym z najniższych w kraju wskaźników po województwie opolskim i lubelskim (14 lokata). Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w budynkach oddanych do użytku wynosiła w województwie w zasobach spółdzielczych 85,4 m², w miastach 62,2 m², natomiast w indywidualnych 137,1 m² (kraju odpowiednio 59,9m², i 134,5m²). Najlepiej przedstawia się sytuacja w województwie mazowieckim, gdzie na 1.000 ludności oddawanych są 4,4 mieszkania. W 2002 r. rozpoczęto w województwie budowę 5.744 mieszkań co stanowiło 7,5% rozpoczętego budownictwa krajowego (kraj 76.961 mieszkań).

Budowane w ostatnich latach osiedla mieszkaniowe, coraz częściej stanowią przykład właściwego kształtowania warunków środowiska zamieszkania, dobrej architektury, postępowych rozwiązań technicznych oraz uzyskania optymalnej sprawności funkcjonowania zespołów mieszkaniowych. Rozwój branży budowlanej spowodował szybką realizację budownictwa mieszkaniowego oraz stosownie do wymogów użytkowników wyższy standard wykończenia, wyposażenia i lepszej funkcjonalności budowanych mieszkań.

Kształtowanie kompleksowej gospodarki przestrzennej regionu zmierza do wzrostu funkcjonalności miast i zespołów mieszkaniowych, wprowadzania ładu i porządku przestrzenno-architektonicznego oraz poprawy środowiska zamieszkania.

4.5.2. Gospodarka komunalna.

W działaniu na rzecz polepszenia warunków życia ludności istnieje wielu partnerów, wśród których poczesne miejsce zajmuje gospodarka komunalna. Obejmuje ona swym zasięgiem różnorodną działalność związaną bezpośrednio z codziennymi warunkami bytu ludności zamieszkałej w dużych aglomeracjach jak również na wsi.

Wraz z rozwojem urządzeń wodociągowych i większym zużyciem wody powstał problem odprowadzania i oczyszczania ścieków. Posiada on ogromne znaczenie dla ochrony środowiska i utrzymania stanu sanitarnego miast i osiedli. Przedsięwzięcia w tym zakresie,

szczególnie na przestrzeni ostatnich lat, pozwoliły na poprawę sytuacji w tym przemysłowym i wysoce zurbanizowanym regionie.

W samym regionie różnice między gminami wiejskimi a miejskimi pod względem długości i gęstości sieci kanalizacyjnej są duże. Rozproszona lokalizacja domów, szczególnie na obszarach wiejskich prowadzi do wysokich kosztów inwestycyjnych związanych z budową sieci oraz nieefektywnym funkcjonowaniem (problem przepustowości) oczyszczalni ścieków. W związku z tym gminy często decydują się na współpracę w zakresie wspólnych przedsięwzięć w dziedzinie oczyszczalni. Odnotowuje się korzystne zmiany jakości wód w rzekach. Złożyła się na to budowa oczyszczalni ścieków komunalnych i przemysłowych oraz zmiany w gospodarce wodnej zakładów pracy. Na koniec 2002 r. w województwie śląskim czynnych było 206 oczyszczalni komunalnych (mechaniczne, chemiczne, biologiczne i z podwyższonym usuwaniem biogenów) o przepustowości 974.412 m³/dobę, co stanowiło 7,8% wszystkich oczyszczalni tego typu w kraju.

Wszystkie 71 miast województwa wyposażone są w sieć wodociągową, 67 z nich posiada sieć kanalizacyjną, a 65 obsługiwanych jest przez oczyszczalnie ścieków. Z sieci wodociągowej korzysta 98,5% ludności regionu, kanalizacyjnej 80,2% ludności miejskiej, a sieci gazowej rozdzielczej 74,1% ludności miast województwa. Tylko 64,5% ludności obsługiwana jest przez oczyszczalnie ścieków, w miastach (81,6%).

Ludność wszystkich gmin województwa w pełni zaopatrywana jest w energię elektryczną (wszystkie gospodarstwa domowe w województwie śląskim korzystają z energii).

4.6. Środowisko.

Stan środowiska województwa śląskiego w ostatnim 10-leciu uległ zdecydowanej poprawie. Problemy ekologiczne, spowodowane w przeszłości ekspansywną gospodarką przemysłową regionu, wieloletnim zaniedbaniem, wysoką koncentracją przemysłu wydobywczego, energetycznego i hutniczego, stopniem rozwoju miast, gęstością sieci drogowych i kolejowych, należą do najpoważniejszych na tym obszarze. Wysoki stopień koncentracji przemysłu i urbanizacji, zwłaszcza w GOP spowodował trwałe przeobrażenia tego obszaru. Wyrażają się one w znacznym zanieczyszczeniu wód i powietrza atmosferycznego, skażeniach gleb, deformacjach terenu, zaburzeniach stosunków hydrologicznych, prawie całkowitym wylesieniu centralnej części województwa i uszkodzeniami pozostałego drzewostanu. Biorąc pod uwagę fakt, że obszar województwa śląskiego zajmuje jedynie 3,9% powierzchni kraju, ilość substancji pogarszających stan środowiska oraz wytwarzanych w regionie odpadów jest nieporównywalna z jakimkolwiek innym regionem w Polsce. W skali lokalnej problem jest nawet intensywniejszy, ponieważ źródła emisji oraz wytwarzania odpadów skoncentrowane są głównie na terenach miejskich aglomeracji katowickiej i rybnickiej. Poprawa warunków środowiska zwłaszcza na tych obszarach stanowi kluczowy cel strategiczny województwa śląskiego. Podstawowym problemem regionu jest znaczne zanieczyszczenie gleby, powietrza i wody różnymi odpadami przemysłowymi.

Głównym źródłem emisji pyłów i gazów do atmosfery są procesy spalania paliw. W województwie śląskim zużywa się rocznie około 30 mln ton węgla kamiennego, 2,5 mln ton koksu, wzrasta zużycie oleju opałowego i olejów napędowych, stosunkowo mało używa się gazu ziemnego. Dominującym źródłem zanieczyszczeń jest spalanie paliw powodujące emisję 96% dwutlenku siarki i tyle samo tlenu azotu, około 80% emisji tlenu węgla pochodzi z kolei z hutnictwa.

Województwo śląskie zajmuje pierwsze miejsce w kraju pod względem emisji zanieczyszczeń pyłowych do powietrza (21,7% emisji krajowych) oraz pod względem emisji zanieczyszczeń gazowych (31,5%). Na 1 km² w województwie spada rocznie 2,5 ton pyłów i

31,5 ton zanieczyszczeń gazowych (w kraju 0,5 ton pyłów i 6,1 ton zanieczyszczeń gazowych). Z istniejących w regionie 328 zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza 72% z nich (tj. 237 zakładów) posiada urządzenia do redukcji zanieczyszczeń. Do największych emitorów zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego należy przemysł energetyczny. Na stan powietrza atmosferycznego województwa śląskiego duży wpływ ma również niska emisja zanieczyszczeń powietrza (emisja komunikacyjna oraz pochodząca z lokalnych kotłowni węglowych i indywidualnych palenisk domowych, opalanych węglem oraz o niskich parametrach grzewczych). Duża koncentracja niskich edytorów szczególnie występuje w miastach aglomeracji katowickiej, rybnickiej, Częstochowie i Bielsku-Białej. Niska emisja pochodząca ze spalania węgla stanowi również duże obciążenie dla środowiska terenów wiejskich oraz szeregu osiedli mieszkaniowych małych miejscowości. Stężenia głównych zanieczyszczeń powietrza charakteryzują się zmiennością sezonową. Wyniki badań (26 stacji pomiarowych) stężenia benzo-a-pirenu w powietrzu (emisja związana z procesem spalania węgla) wykazują, że stężenia występujące w województwie śląskim, stwarzają istotne ryzyko zdrowotne mieszkańców większości miast i miejscowości regionu.

Stan środowiska naturalnego w dużym stopniu różnicowany jest w granicach samego województwa (za wyjątkiem terenów zdegradowanych i zdewastowanych występują tu również obszary rekreacyjne i miejsca bogactwa przyrodniczego). Jednym z największych problemów ekologicznych jest zanieczyszczenie wód powierzchniowych, ilość wytwarzanych ścieków komunalnych i odpadów przemysłowych oraz emisja pyłów i gazów. Innym problemem ekologicznym województwa są liczne zdegradowane i zdewastowane obszary hałd górniczych leżące w pobliżu osiedli mieszkaniowych. Powodują one ciągłą emisję zanieczyszczeń do atmosfery oraz wód powierzchniowych i gruntowych. Hałdy górnicze zajmują duże powierzchnie terenu. Degradacja środowiska stanowi głównie konsekwencję koncentracji przemysłu ciężkiego. Poprawiający się stan środowiska naturalnego (występuje ciągła tendencja obniżania się poziomu zanieczyszczenia) jest nie tylko odzwierciedleniem upadku przemysłu ciężkiego, lecz również rosnącej świadomości ekologicznej mieszkańców regionu oraz wprowadzaniu inwestycji proekologicznych.

Na ekologicznym obrazie Śląska ciążą zaległości z minionych dziesięcioleci i wielowiekowych przekształceń przemysłowych. Zaskłości w tej dziedzinie są szczególnie drastyczne w gospodarce odpadami. Na składowiskach, zwałowiskach i hałdach nagromadzonych jest około 40% ogółu odpadów krajowych.

Od początku lat 90-tych obserwuje się odczuwalny spadek powstałych odpadów. Ze względu jednak na paliwowo-energetyczne oblicze województwa śląskiego, nadal powstaje tutaj jeszcze 42,7 mln ton odpadów rocznie to jest 36,2% krajowych odpadów przemysłowych (drugie w rankingu miejsce zajmuje województwo dolnośląskie 32,0 mln ton). Największą ilościowo grupę (79,0%) tworzą odpady górnicze i energetyczne (popioły, żużle), w wysokim stopniu jednak wykorzystywane. Z ogólnej liczby odpadów przemysłowych wytwarzanych w województwie śląskim w ciągu roku 91,9% poddawanych jest odzyskowi, 7,3% jest unieszkodliwianych, a 0,9% magazynowanych czasowo. Zgodnie ze specyfiką regionu, najwięcej odpadów powstaje w przemyśle wydobywczym (76,9%), energetycznym (9,8%) oraz hutniczym wraz z odlewniczym (8,5%). Z wszystkich nagromadzonych w kraju odpadów przemysłowych aż 38,7% składowanych jest w województwie śląskim (701,5 mln. ton).

W regionie funkcjonują 33 składowiska odpadów przemysłowych należące do grupy obiektów innych niż niebezpieczne i obojętne. Składowanie odpadów wytwarzanych w zakładach przemysłowych stanowi poważny problem dla regionu z punktu widzenia ochrony środowiska. Nie posiadające właściwego zabezpieczenia, powodują zanieczyszczenie wód powierzchniowych i podziemnych, powietrza oraz skażenie gleb. Na terenie województwa śląskiego 60% składowisk odpadów przemysłowych jest nadpoziomowa o wysokości od

kilku do kilkudziesięciu metrów ponad powierzchnię otaczającego terenu. Stopień obciążenia gmin odpadami jest różny w zależności od ich charakteru gospodarczego. Odpady przemysłowe w województwie nagromadzone są zarówno na składowiskach czynnych oraz wyłączonych z eksploatacji. Ogółem w województwie śląskim niezrekultywowane tereny składowania odpadów zajmują powierzchnię 2690 ha.

W województwie śląskim w roku 2002 wytworzono 108,8 tys. ton odpadów niebezpiecznych z czego procesom odzysku poddano 58,2% odpadów, 23,9% unieszkodliwiono (bez składowania), 11,5% składowano i 8,5% magazynowano. W grupie odpadów niebezpiecznych najwięcej wytworzono szlamów z oczyszczania gazów odlotowych z hutnictwa cynku, które stanowią ok. 30,2% wszystkich wytworzonych w tej grupie odpadów, żużli z hutnictwa ołowiu, smoły z pirolitycznej przeróbki węgla, zgarów z hutnictwa ołowiu. Łącznie grupa tych odpadów stanowi 56% według stanu na 2002 rok.

Do największych w regionie wytwórców odpadów niebezpiecznych należy przemysł hutniczy, metali nieżelaznych, koksowniczy i chemiczny. Na terenie województwa zlokalizowanych jest 61 składowisk odpadów niebezpiecznych, w tym 15 czynnych. Gospodarkę tą kategorią odpadów cechuje przede wszystkim stosunkowo duża ilość i różnorodność wytwarzanych odpadów. Największym zagrożeniem dla środowiska są nieczynne składowiska, które nie posiadają wymaganych zabezpieczeń przed uwalnianiem się z nich substancji szkodliwych i toksycznych.

Do odpadów niebezpiecznych zaliczane są również odpady medyczne, są to odpady powstające przy leczeniu, diagnozowaniu oraz profilaktyce, w działalności medycznej prowadzonej w obiektach lecznictwa zamkniętego, otwartego oraz w obiektach badawczych. Dotychczasowy stan gospodarki odpadami medycznymi jest niezadowolający. Częstą praktyką jest, że jednostki służby zdrowia zasilają nimi strumień odpadów komunalnych i tym sposobem odpady medyczne trafiają na składowiska odpadów komunalnych lub są spalane w kotłowniach szpitalnych.

W placówkach służby zdrowia zlokalizowanych na terenie województwa śląskiego wytwarzanych jest rocznie 2.775 ton (2001 r) specyficznych odpadów medycznych. Najbardziej skutecznym sposobem unieszkodliwiania odpadów medycznych jest poddawanie ich procesowi termicznego przekształcenia w specjalistycznych instalacjach. Na terenie województwa śląskiego znajduje się 5 tego typu instalacji.

Łączna zdolność przerobowa w/w instalacji wynosi ponad 6,6 tys ton/rok i w pełni pokrywa potrzeby województwa. Pozytywnym zjawiskiem jest wykorzystywanie gospodarcze prawie 60% odpadów niebezpiecznych wytwarzanych w regionie.

Na terenie województwa śląskiego w 2002 roku (wg danych Urzędu Statystycznego w Katowicach) wytworzono 1,44 mln ton odpadów komunalnych. Ilość ta stanowiła 13,7% odpadów komunalnych wytworzonych w kraju. Na składowiska skierowano 1,36 mln ton (co stanowi 94,5%) natomiast do kompostowni 0,06 mln ton. Pozostała ilość, tj. ok. 1,38 % stanowiły odpady wysegregowane z całej masy odpadów usuniętych z miejsc ich wytwarzania, które wykorzystano jako surowce wtórne (szkło, tworzywa sztuczne, makulatura, metale). Kompostowaniem objętych jest zaledwie 4,1% odpadów wywiezionych ogółem. Obecnie w regionie funkcjonują 4 kompostownie odpadów (Katowice, Zabrze, Żywiec i Świętochłowice). Ilość odpadów komunalnych (stałe i ciekłe odpady powstałe w gospodarstwach domowych, obiektach użyteczności publicznej i obsługi ludności, z wyjątkiem niebezpiecznych) zdeponowanych na terenie województwa śląskiego szacowana jest na ponad 1.361,4 tys. ton. Podstawową metodą unieszkodliwiania odpadów jest ich składowanie. W regionie czynne są 43 składowiska odpadów komunalnych, z których 37 posiada uszczelnione dno i skarpy oraz kontrolowany odbiór odcieków. Nadal trudnym problemem, z którym boryka się województwo jest niekontrolowane składowanie odpadów komunalnych na tak zwanych „dzikich wysypiskach”, zwłaszcza na terenach wiejskich nie

objętych w pełni systemem zbiórki odpadów. Szczególnie niepokojące jest niekontrolowane składowanie odpadów w dolinach rzek.

W ostatnich latach obserwuje się narastający problem odpadów niebezpiecznych w strumieniu odpadów komunalnych (farby, pestycydy, zużyte: baterie, akumulatory, opony, sprzęt elektroniczny, przeterminowane leki i odpady azbestowe), zdeponowane zwykle z odpadami komunalnymi, stanowią poważne zagrożenie dla środowiska i zdrowia ludzi. Problematyka wydzielenia odpadów niebezpiecznych ze strumienia odpadów komunalnych znalazła szczególne miejsce w „Planie Gospodarki Odpadami dla Województwa Śląskiego” na lata 2003-2015, stanowiącego część Wojewódzkiego Programu Ochrony Środowiska. Prowadzona na terenie województwa selektywna zbiórka odpadów: makulatury, szkła, tworzyw sztucznych, metalu oraz odpadów niebezpiecznych (sortownie w Katowicach, Zabrze, Wojkowicach, Siemianowicach Śl., Raciborzu, Rybniku, Tychach, Bieruniu, Mikołowie, Sośnicowicach, Wyrach, Buczkowicach i Żywcu) stopniowo przyczynia się do poprawy zaistniałej w regionie sytuacji.

Powierzchnia nieużytków oraz terenów zdewastowanych i zdegradowanych w województwie stanowi ogółem 5.705 ha tj. 8% zdewastowanej i zdegradowanej powierzchni kraju. Wśród nich znajdują się nieużytki zielone, tereny produkcyjne, składowiska stałych odpadów komunalnych, zbiorniki wodne nieużytkowane. Znaczący procent stanowią tereny przemysłowe powstałe na skutek eksploatacji węgla kamiennego oraz kopalnictwa piasku, w szczególności występujące w centralnej i południowo-zachodniej części województwa. Są to składowiska (zwały odpadów), wyrobiska i kamieniołomy, piaskownie, glinianki i zalewiska, tereny zabagnione, oraz tereny przemysłowe pozostające w obszarach zabudowanych.

W 2002 r. spośród ogólnej powierzchni terenów zdewastowanych i zdegradowanych województwa 5% powierzchni zostało zrekultywowanych 105 ha (1,8%), natomiast 15 ha (0,3%) zagospodarowanych. Z zrekultywowanych i zagospodarowanych gruntów około 78% przeznaczonych zostało na cele leśne, pozostałe zaś na cele rolnicze.

Na stan powierzchni ziemi decydujący wpływ mają szkody górnicze. Wydobycie węgla w przeważającej mierze tzw. metodą „na zawal” bez podsadzania wyrobisk, powoduje deformacje powierzchni w stopniu dewastującym zasoby przyrody, obiekty budowlane i urządzenia techniczne, co zwiększa koszty eksploatacji związane z koniecznością dokonywania częstych remontów oraz koszty nowego budownictwa związane ze stosowaniem specjalnych umocnień.

Silnie zurbanizowany z nadmierną koncentracją przemysłu obszar województwa śląskiego, rodzi wiele problemów w zakresie odprowadzania i oczyszczania ścieków. Niezabogate zasoby wód powierzchniowych województwa (województwo śląskie leży na działle wodnym między Wisłą i Odrą oraz obszarze sztucznego deficytu wody wywołanego nadmierną i długotrwałą eksploatacją zasobów dla celów komunalnych i przemysłowych) pogarszają wysokie zanieczyszczenia wód, wskutek największej w kraju koncentracji przemysłu ciężkiego i najwyższego wskaźnika zaludnienia. Największe zagrożenia ekologiczne w województwie śląskim dotyczą wód powierzchniowych. Najbardziej zdegradowane są rzeki obszaru aglomeracji katowickiej. Ze względu na przemysłowy charakter województwa oraz wysoką gęstość zaludnienia region zajmuje pierwsze miejsce w kraju pod względem ilości wytwarzanych ścieków przemysłowych i komunalnych. Do rzek lub ziemi województwa śląskiego wprowadza się rocznie 389 hm³ ścieków przemysłowych i komunalnych, z tego 210,5 hm³ ścieków przemysłowych (54,1%, w tym 1,8% wód chłodniczych-umownie czystych). Z odprowadzanych ścieków przemysłowych 99% to ścieki wymagające oczyszczenia (385,3 hm³).

Ścieki odprowadzane z województwa stanowią 4,3% ogólnej ilości ścieków w kraju, w tym 13,2% komunalnych i 2,8% przemysłowych. Niewielki w stosunku do produkcji udział

ścieków przemysłowych jest wynikiem powszechnego stosowania w przemyśle obiegów zamkniętych.

Okolo 93% ścieków wymagających oczyszczania odprowadzonych do wód powierzchniowych w województwie śląskim wytworzyło górnictwo i kopalnictwo, hutnictwo oraz energetyka (w tym 68% górnictwo węgla kamiennego). W 2002 roku ilość ścieków wymagających oczyszczenia odprowadzonych do wód powierzchniowych przez górnictwo węgla kamiennego wynosiła 141,2 hm³, o 14% mniej niż w 2001 roku. Znaczący wpływ na jakość wód powierzchniowych w województwie śląskim wywierają ścieki komunalne. W 2002 roku w województwie śląskim wytworzono okolo 178,5 hm³ ścieków komunalnych wymagających oczyszczenia, z których 88% było oczyszczonych w 206 oczyszczalniach komunalnych, eksploatowanych w województwie śląskim. Pod względem ilościowym przeważają oczyszczalnie o stosunkowo niewielkiej przepustowości.

Oprócz zanieczyszczeń wprowadzanych punktowo do wód powierzchniowych, znaczący ładunek zanieczyszczeń pochodzi ze źródeł obszarowych. Zanieczyszczenia obszarowe stanowią głównie ścieki bytowo-gospodarcze z terenów wiejskich, odprowadzane w sposób niezorganizowany, z tak zwanych szczelnych osadników gnilnych (szamb), zanieczyszczenia spłukiwane z obszarów rolnych, leśnych oraz terenów tras komunikacyjnych (drogowych i kolejowych), uwarunkowane to jest stopniem zurbanizowania, poziomem kultury rolnej i intensywności ruchu komunikacyjnego.

Poczynione szczególnie na przestrzeni ostatnich lat przedsięwzięcia, pozwoliły na lokalną poprawę zanieczyszczonych wód powierzchniowych. Wpłynęła na to budowa nowych oczyszczalni komunalnych. Poważne osiągnięcia ma również przemysł, którego zdolność przepustowa oczyszczalni i urządzeń do oczyszczania ścieków, przewyższa potencjał będący w gestii gospodarki komunalnej.

Nadal nierozwiązany pozostaje problem zasolonych wód dołowych. Zasolone wody dołowe z kopalń węgla kamiennego odprowadzane bezpośrednio do wód powierzchniowych powodują skażenie solami 40% rzek województwa, szczególnie w obrębie Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego (GOP) i Rybnickiego Okręgu Węglowego (ROW).

Wysoko rozwinięta działalność przemysłowa i związane z nią emisje zanieczyszczeń zarówno powietrza jak i wód, powodują także zanieczyszczenie wód podziemnych.

Głównymi przyczynami zanieczyszczenia wód powierzchniowych są: niedostatecznie oczyszczone ścieki komunalne, zasolone wody dołowe z odwadniania zakładów górniczych (poważne skażenie wód powoduje odprowadzanie do nich dołowych wód słonych z kopalń węgla kamiennego), spływy obszarowe, ścieki z zakładów przemysłowych. Dla zapewnienia ochrony jakości wód podziemnych istnieje konieczność wyznaczenia stref ochronnych zbiorników wód i ujęć oraz określenie sposobu ich zagospodarowania, uporządkowania gospodarki ściekowej i odpadami, podjęcie działań ograniczających przewidywany, negatywny wpływ restrukturyzacji górnictwa węglowego oraz rud cynku i ołowiu na środowisko wód podziemnych, sukcesywna rewitalizacja wód podziemnych i gleb na terenach miejsko-przemysłowych.

Różnorodny charakter środowiska przyrodniczego w obrębie województwa śląskiego powoduje zróżnicowany charakter rzek regionu. Do najbardziej zdegradowanych należą rzeki w obrębie aglomeracji katowickiej. Zniekształcone stosunki wodne tego terenu są wynikiem przeobrażenia powierzchni terenu i koryt rzecznych, przerzutów wody między zlewniami oraz odprowadzaniem do wód płynących znacznej ilości ścieków przemysłowych, komunalnych oraz wód kopalnianych.

W klasyfikacji ogólnej 71,7% (1867,9 km) długości cieków województwa prowadzi wody pozaklasowe, 23,2% (605,4 km) to wody III klasy czystości, 4,8% (124,3 km) — II klasy, natomiast jedynie 0,3% (8,8 km) długości rzek to wody o I klasie czystości. Wpływ na jakość wód ma ocena fizykochemiczna, natomiast wpływ oceny bakteriologicznej w

ostatnich latach zmalął.

Zanieczyszczenia powietrza, nieodpowiednie składowanie odpadów oraz zrzuty ścieków komunalnych i przemysłowych do zbiorników i cieków wodnych prowadzą do sytuacji, w której jedynie niewielka część wód nadaje się do gospodarczego wykorzystania. W zakresie zaopatrzenia w wodę pitną nie zachodzi potrzeba zwiększania ilości wody dostarczanej w województwie śląskim. Następuje systematyczny spadek zapotrzebowania na wodę w regionie. W ciągu ostatnich 10 lat zapotrzebowanie to zmniejszyło się prawie o połowę. Dla podniesienia jakości wody pitnej należy jednak zoptymalizować istniejącą infrastrukturę, w tym udoskonalić proces uzdatniania wody w przedsiębiorstwach wodociagowych oraz założyć nowe zbiorniki i oczyszczalnie w strategicznych punktach regionu.

W północnej części regionu 80% ogółu zanieczyszczeń wód powierzchniowych jest wynikiem zanieczyszczeń komunalnych.

Środkowa część województwa śląskiego to obszar o dużym zagęszczeniu źródeł zanieczyszczeń wód powierzchniowych związanych z gospodarką komunalną oraz przemysłem ciężkim (górnictwo), w części południowej związane jest to głównie z gospodarką komunalną i działalnością turystyczno-wypoczynkową. Obszar ten odgrywa istotną rolę w gospodarce wodnej województwa śląskiego, z uwagi na zlokalizowane tutaj zbiorniki zaporowe stanowiące bazę zaopatrzenia w wodę pitną dla mieszkańców.

Poprawę zaopatrzenia regionu w wodę upatruje się w zmniejszeniu poboru wody z ujęć wód podziemnych przez przemysł oraz w zwiększeniu pojemności zbiorników retencyjnych. Problemem pozostaje odprowadzanie zasolonych wód kopalnianych, zwłaszcza z kopalń będących w trakcie likwidacji.

Klasyfikacja wód podziemnych województwa śląskiego przedstawia się następująco:

Wody najwyższej jakości (klasa Ia) — 1%, wody wysokiej jakości (klasa Ib) — 44%, wody średniej jakości (klasa II) — 25%, wody niskiej jakości (klasa III) — 27%, wody pozaklasowe — 3%.

Dla zapewnienia należytej ochrony jakości wód podziemnych istnieje konieczność wyznaczenia stref ochronnych zbiorników wód i ujęć oraz określenie sposobu ich zagospodarowania, uporządkowania gospodarki ściekowej i odpadami, podjęcie działań ograniczających negatywny wpływ restrukturyzacji górnictwa na środowisko wód podziemnych.

Na terenie województwa śląskiego istnieje 16 zbiorników retencyjnych, których łączna pojemność całkowita wynosi 590,3 mln m³. Są one głównym źródłem zaopatrzenia w wodę ludności i przemysłu, ważnym elementem ochrony przeciwpowodziowej oraz odgrywają istotną rolę w wyrównywaniu przepływów, co ma szczególne znaczenie w okresach posusznych. Do głównych należy zaliczyć zbiorniki: na rzece Sole - TRESNA, którego podstawowym zadaniem jest retencjonowanie wód rzeki Soły oraz wyrównywanie poziomu wody w rzece poniżej zbiornika, PORĄBKA (pojemność 28,4 mln m³) oraz CZANIEC, zbiornik został wybudowany jako jeden z elementów ujęcia wody dla GOP i Bielska –Białej, na rzece WAPIENICA, woda wykorzystywana jest dla celów komunalnych w Bielsku-Białej, na rzece Warcie – PORAJ, zbiornik zbudowany w celu zapewnienia stałego poboru wody dla Huty „Częstochowa”, zapewnienia stałego nienaruszalnego przepływu w Warcie poniżej zbiornika, bezpiecznego przejścia fali powodziowej, oprócz tych podstawowych funkcji pełni funkcję największego ośrodka sportów wodnych w rejonie Częstochowy, na rzece Wiśle – GOCZAŁKOWICE, zbiornik służy głównie dla celów wodociagowych, głównym ciekim zasilającym jest rzeka Wisła dostarczająca około 82% wody.

Uciążliwością środowiska regionu jest hałas. Stałe zwiększanie się poziomu i zasięgu hałasu wynika z postępującej urbanizacji i komunikacji. Głównymi sprawcami uciążliwości akustycznej dla środowiska zewnętrznego jest przede wszystkim ruch drogowy, kolejowy i

lotniczy oraz działalność prowadzona na terenie obiektów przemysłowych. Największe natężenie hałasu występuje wzdłuż ciągów komunikacyjnych oraz w obrębie obszarów przemysłowych.

5. Zestawienie mocnych i słabych stron, szans i zagrożeń – analiza SWOT.

Podstawą identyfikacji i przeglądu mocnych i słabych stron regionu jest diagnoza strategiczna sytuacji województwa śląskiego.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Korzystne usytuowanie geograficzne województwa w strefie nadgranicznej, wzdłuż międzynarodowych szlaków komunikacyjnych i transportowych. • Gęsta sieć transportowa kolejowa i drogowa • Międzynarodowy Port Lotniczy w Katowicach - Pyrzowicach. • Ogromny rynek konsumencki 4,7 milionów osób. • Rozwinięte wielkie aglomeracje z wyraźnymi metropoliami oraz duża liczba znaczących ośrodków przemysłowych. • Duża koncentracja obszarów działalności gospodarczej i przemysłowej. • Atrakcyjne warunki krajobrazowo-przyrodnicze. • Bogate i zróżnicowane zasoby naturalne: węgiel kamienny, rudy cynku i ołowiu, gaz ziemny, surowce mineralne. • Działalność i transgranicznych stowarzyszeń gminnych. • Wysoki potencjał przedsiębiorstw handlu zagranicznego i tradycyjne powiązania z zagranicą. • Rosnąca konkurencyjność sektora prywatnego z dużym potencjałem małych i średnich przedsiębiorstw. • Rozwinięty system usług bankowych. • Rozwinięta sieć instytucji wspierających rozwój regionalny i lokalny, liczne organizacje przedsiębiorców. • Duży potencjał zawodowy i intelektualny ludności, koncentracja wysoko kwalifikowanej kadry technicznej i ekonomicznej. • Zaplecze techniczne i organizacyjne działalności targowo-wystawienniczej. • Duży ośrodek akademicki, dobrze rozwinięta sieć ośrodków naukowo-badawczych, badawczo-rozwojowych i projektowych. 	<ul style="list-style-type: none"> • Wysoki poziom niskiej emisji, miejscowe i okresowe wysokie stężenia pyłów i zanieczyszczeń gazowych, wysoki poziom hałasu. • Nagromadzenie znacznych ilości odpadów przemysłowych i znikomy stopień ich wykorzystania. • Nadmierne zanieczyszczenie wód powierzchniowych, będące wynikiem odprowadzania dużych ilości ścieków komunalnych i przemysłowych oraz zasolonych wód pokopalnianych. • Duże obszary poprzemysłowe wymagające rekultywacji, odbudowy i ochrony, wzrastająca powierzchnia obszarów zdegradowanych oraz nieużytków. • Marginalizacja i zagrożenie wykluczeniem społecznym dużych grup ludności. • Degradacja naturalnej rzeźby terenu oraz obszarów miejskich i chronionych województwa (szkody górnicze), utrudniająca lub uniemożliwiająca podejmowanie inwestycji oraz powodująca trudności w wyposażeniu niektórych terenów w infrastrukturę techniczną. • Niedrożność systemu transportowego: niska jakość usług komunikacji publicznej, brak wewnętrznej spójności układu komunikacyjnego, przestarzałe i nie dostosowane do obecnego natężenia ruchu drogowego miejskie układy komunikacyjne. • Dewastacja infrastruktury komunikacyjnej (drogowej i kolejowej) spowodowana nadmiernym natężeniem ruchu oraz szkodami górniczymi. • Brak szybkiego transportu międzyregionalnego i międzymiastowego (autostrad, dróg szybkiego ruchu) oraz szybkobieżnych pociągów międzynarodowych.

<ul style="list-style-type: none"> • Tradycyjnie wysoka kultura pracy. • Duża koncentracja inwestycji zagranicznych. • Rozwinięta sieć kooperacyjna wynikająca z funkcjonowania dużej liczby przedsiębiorstw o zróżnicowanym profilu działalności. • Duża koncentracja podmiotów gospodarczych oraz ich zróżnicowana struktura branżowa i własnościowa. • Występowanie obszarów o bardzo korzystnych warunkach do rozwoju rolnictwa specjalistycznego. • Koncentracja specjalistycznych placówek służby zdrowia, klinik i szpitali specjalistycznych. • Liczne historyczne obiekty zabytkowe oraz zabytkowe układy urbanistyczne. • Bogaty i zróżnicowany potencjał organizacji pozarządowych. 	<ul style="list-style-type: none"> • Niewystarczająca baza i poziom usług telekomunikacyjnych oraz brak regionalnej sieci przekazu informacji. • Zły stan przejść granicznych. • Niska przeżywalność przedsiębiorstw sektora prywatnego (MSP), brak systemu instytucji finansowych wspierających jego rozwój, a także niski poziom usług finansowo-doradczych. • Niski standard zasobów mieszkaniowych. • Słabo zaawansowany proces przekształceń strukturalnych, niska konkurencyjność oraz trudna sytuacja finansowa firm tradycyjnych sektorów przemysłowych. • Brak wystarczających środków finansowych na wdrażanie programów restrukturyzacji branżowej. • Niski poziom nowoczesności wytwarzanych produktów, niedostosowanie przetwarzanych produktów do wymogów międzynarodowych norm jakości, niska innowacyjność technologiczna tradycyjnych sektorów gospodarki regionu. • Niedoinwestowanie terenów wiejskich w infrastrukturę techniczną. • Nadmierne rozdrobnienie gospodarstw rolnych, duża liczba gospodarstw nie prowadzących produkcji towarowej, brak konkurencyjnych, sprawnie działających organizacji rynkowych reprezentujących producentów rolnych. • Ukryte bezrobocie na terenach wiejskich. • Pogarszająca się sytuacja demograficzna regionu, rosnąca liczba ludności w wieku poprodukcyjnym, malejący przyrost naturalny. • Zły stan zdrowia, wysoki wskaźnik zachorowalności i umieralności społeczeństwa regionu. • Niski odsetek osób z wykształceniem wyższym i średnim, odpływ wykwalifikowanej siły roboczej. • Niechęć grup zagrożonych bezrobociem do zmiany zawodu, ograniczona liczba osób przekwalifikowanych oraz uzyskujących nowe kwalifikacje, usługi szkoleniowe niedostosowane do potrzeb rynku pracy.
--	--

	<ul style="list-style-type: none">• Niska jakość lokalnej infrastruktury socjalnej, niski poziom rozwoju sektora usług socjalnych.• Niewystarczający przyrost miejsc pracy tworzonych przez małe i średnie przedsiębiorstwa, brak trwałości miejsc pracy w tym sektorze.• Wysoki procent kobiet i ludzi młodych (w tym absolwentów) w łącznej liczbie bezrobotnych.• Przeciążenie i słaby stan infrastruktury szkół wyższych.• Niedoinwestowana baza turystyczna.• Niska wydajność pracy w przemyśle wydobywczym i ciężkim, wysoki stopień zdekapitalizowanego majątku trwałego.• Niekorzystna struktura branżowa i własnościowa tradycyjnych sektorów przemysłu.• Brak wystarczających środków finansowych na dokończenie ważnych dla województwa inwestycji centralnych i wojewódzkich.• Zła sytuacja finansowa przedsiębiorstw państwowych branży górniczej i hutniczej.• Negatywne oddziaływanie procesów urbanizacji i industrializacji na przeważającą większość obszaru.• Niedokończone krajowe i wojewódzkie inwestycje wieloletnie.
--	--

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Wzrost gospodarczej roli regionu dzięki położeniu nadgranicznemu oraz nowoczesnej sieci transportu transeuropejskiego oraz kluczowej pozycji regionu w strategii rozwoju krajowej i międzynarodowej sieci autostrad. • Ożywienie gospodarki europejskiej światowej. • Możliwość uzyskania międzynarodowego wsparcia finansowego i technicznego • Napływ kapitału zagranicznego oraz wzrost inwestycji zagranicznych. • Wzrastająca dostępność do europejskich programów badawczo rozwojowych. • Rządowy program wsparcia rozwoju MSP oraz tworzenia nowych miejsc pracy. • Wzrost nakładów finansowych na inwestycje proekologiczne. • Stworzenie zintegrowanego systemu transportowego z wykorzystaniem transportu drogowego, kolejowego i lotniczego. • Napływ kapitału i technologii w powiązaniu z bezpośrednimi inwestycjami w regionie. • Sprzyjające warunki do rozwoju szkolnictwa wyższego. • Rozwój instytucji finansowych i otoczenia biznesu. • Restrukturyzacja przemysłu i rozwój nowych sektorów gospodarczych.. 	<ul style="list-style-type: none"> • Spowolnienie tempa rozwoju gospodarczego, • Brak zdolności adaptacyjnych wielu firm i sektorów do otwierania gospodarki na rynki światowe, zwłaszcza w odniesieniu do norm jakości. • Brak środków finansowych na rozpoczęcie wieloletnie inwestycje krajowe i wojewódzkie • Transgraniczne zanieczyszczenie wód i powietrza. • Wzrost natężenia ruchu pojazdów przy braku wydajnego systemu komunikacji międzyregionalnej. • Wolne tempo procesów restrukturyzacji i prywatyzacji przy niskim poziomie finansowania ze strony budżetu państwa. • Brak niezbędnych działań restrukturyzacyjnych w sektorze rolnictwa wobec silnej konkurencji z zewnątrz. • Przewidywany wzrost liczby bezrobotnych w wyniku procesu prywatyzacji oraz wchodzenia w wiek produkcyjny osób z wyżu demograficznego. • Niechęć pracowników restrukturyzowanych sektorów do podejmowania szkoleń i zmiany kwalifikacji. • Wzrost bezrobocia strukturalnego spowodowanego procesami transformacji tradycyjnych sektorów gospodarki regionu.

Źródło danych:

Rocznik Statystyczny Województwa Śląskiego 2002, Katowice 2002.

Rocznik Statystyczny Województwa Śląskiego 2003, Katowice 2003.

Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej GUS 2003, Warszawa 2003.

Rocznik Statystyczny Województw GUS 2003, Warszawa 2003.

Strona www EUROSTAT.

„Aktywność zawodowa ludności” - Kwartalniki Urzędu Statystycznego w Katowicach.

Kwartałna informacja o aktywności ekonomicznej ludności Polski (www.stat.gov.pl).

Raport „Struktura zawodowa a główne sektory gospodarki województwa” GIG, Katowice 2000.

6. Pomoc publiczna dla województwa.

6.1. Krajowa pomoc publiczna.

6.1.1. Środki finansowe przeznaczone dla województwa śląskiego na inwestycje i modernizacje w latach 1999-2003.

ROK 1999

- Ustawa budżetowa na 1999 rok - kwota w wysokości **202.857.000 zł.**
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 sierpnia 1999 r. w sprawie warunków wspierania środkami budżetu państwa na 1999 r. lokalnych programów restrukturyzacyjnych, przyznana została dla województwa śląskiego kwota dotacji w wysokości **9.850.000 zł.** skierowana na zadania inwestycyjne realizowane w ramach programu, mające wpływ na poprawę warunków gospodarczych województwa, zwiększenia konkurencyjności regionu, przyspieszenie tworzenia nowych miejsc pracy jak również stworzenie warunków przybliżających do poziomu rozwoju gospodarczego i społecznego krajów UE, zahamowanie spadku miejsc pracy w regionie i odtworzenie miejsc pracy utraconych w skutek restrukturyzacji tradycyjnych sektorów przemysłu, głównie górnictwa i hutnictwa poprzez wzrost sektora MSP. W ramach przyznanej kwoty dofinansowano 30 zadań inwestycyjnych zrealizowanych na terenie województwa.
- Dotacja celowa budżetu państwa przeznaczona na usuwanie skutków powodzi (klęsk żywiołowych) – kwota w wysokości **57.612.393 zł.**
- Dotacja celowa przekazana przez budżet państwa na inwestycje realizowane przez samorząd województwa na podstawie porozumień z organami administracji rządowej – kwota w wysokości **1.547.732 zł.**
- Dotacja celowa otrzymana z budżetu państwa na realizację inwestycji własnych samorządu województwa – kwota w wysokości **5.428.000 zł.**
- Dotacja celowa budżetu państwa przekazana z budżetu państwa na realizację inwestycji własnych powiatu – kwota w wysokości **83.286.800 zł.**
- Dotacja celowa przekazana z budżetu państwa na realizację inwestycji własnych gmin (związków gmin) – kwota w wysokości **3.785.384 zł.**
- Dotacja na finansowanie inwestycji innych jednostek organizacyjnych – kwota w wysokości **642.981 zł.**
- Dotacja celowa przekazana z budżetu państwa na inwestycje z zakresu administracji rządowej wykonane przez powiat – kwota w wysokości **26.928 zł.**
- Wydatki na finansowanie inwestycji jednostek budżetowych i zakładów budżetowych (w tym sfinansowanie spłaty zobowiązań Skarbu Państwa, budowa i modernizacja drogowych przejść granicznych, wyposażenie laboratoriów kontrolno-analitycznych Wojewódzkiego Inspektoratu Inspekcji Handlowej) – kwota w wysokości **1.282.322 zł.**
- Dotacja celowa budżetu państwa na współfinansowanie Programu **Phare INICJATYWA** – kwota w wysokości - **4,5 mln zł.** (przeznaczona na wsparcie tworzenia nowych miejsc pracy w sektorze MSP dla zwalnianych pracowników hutnictwa).

ROK 2000

- Ustawa budżetowa na 2000 rok - kwota w wysokości **279.950.000 zł.**
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 sierpnia 1999 r. w sprawie trybu i warunków przyznawania dotacji z budżetu państwa na dofinansowanie inwestycji strukturalnych realizowanych w systemie robót publicznych jako zadanie własne gmin zagrożonych szczególnie wysokim bezrobociem strukturalnym, przyznana została dla województwa śląskiego (gmina Żory – realizacja inwestycji drogowej) - kwota dotacji w wysokości **417.000zł.**
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 1 sierpnia 2000 r. w sprawie zasad, warunków i trybu wspierania środkami budżetu państwa programów inicjowanych przez organy samorządu województwa, przekazana została dla województwa śląskiego kwota rezerwy celowej budżetu państwa w wysokości **3.952.882 zł.** W ramach rządowego Programu Aktywizacji Terenów Wiejskich na terenie województwa śląskiego w 2000 roku realizowany był program „Turystyka wiejska szansą dla Śląska” obejmujący swym zasięgiem gminy 17 powiatów ziemskich. Programem objętych zostało 3200 osób a świadczone usługi obejmowały szkolenia, doradztwo i poradnictwo zawodowe oraz jednorazowe dotacje przeznaczone dla osób fizycznych podejmujących pozarolniczą działalność gospodarczą (sektor MSP).
- W ramach realizowanego na terenie województwa „Programu wspierającego rozwój przedsiębiorczości na terenach wiejskich”, województwo śląskie otrzymało dotację w wysokości **1.764.132 zł**, w wyniku której szkoleniem doradztwem, przekwalifikowaniem zawodowym bądź wsparciem finansowym w postaci jednorazowej dotacji objętych zostało 2.100 osób.
- Dotacja celowa budżetu państwa przeznaczona na usuwanie skutków powodzi (klęsk żywiołowych) – kwota w wysokości **19.094.279 zł.**
- Dotacja celowa otrzymana z budżetu państwa na inwestycje z zakresu administracji rządowej wykonywane przez samorząd województwa – kwota w wysokości **11.446.521 zł.**
- Dotacja celowa otrzymana z budżetu państwa na realizację inwestycji własnych samorządu województwa – kwota w wysokości **5.959.000 zł.**
- Dotacja celowa otrzymana z budżetu państwa na inwestycje realizowane przez gminę na podstawie porozumień z organami administracji rządowej – kwota w wysokości **37.000 zł.**
- Dotacja na finansowanie inwestycji innych jednostek organizacyjnych - kwota w wysokości **2.170.075 zł.**
- Dotacja celowa przekazana z budżetu państwa na inwestycje z zakresu administracji rządowej zlecone gminom – kwota w wysokości **6.870.000 zł.**
- Dotacja celowa przekazana z budżetu państwa na realizację inwestycji własnych gmin (związków gmin) – kwota w wysokości **18.467.701 zł.**
- Dotacja celowa przekazana z budżetu państwa na inwestycje z zakresu administracji rządowej wykonane przez powiat – kwota w wysokości **792.860 zł.**
- Dotacja celowa przekazana z budżetu państwa na realizację inwestycji własnych powiatu – kwota w wysokości **97.948.760 zł.**
- Wydatki na finansowanie inwestycji jednostek budżetowych i zakładów budżetowych – kwota w wysokości **801.400 zł.**

ROK 2001

- Ustawa budżetowa na 2001 rok – kwota w wysokości **49.977.000 zł.**
- Na mocy Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 18 sierpnia 1999 r. w sprawie trybu i warunków przyznawania dotacji z budżetu państwa na dofinansowanie inwestycji infrastrukturalnych realizowanych w systemie robót publicznych jako zadanie własne gmin zagrożonych szczególnie wysokim bezrobociem strukturalnym, dofinansowana została w wysokości **273.075 zł** inwestycja „Wykonanie kanalizacji rozdzielczej, wodociągu magistralnego i renowacji nawierzchni” (gmina Żory).
- Dotacja celowa budżetu państwa przeznaczona na usuwanie skutków powodzi (klęsk żywiołowych) – kwota w wysokości **6.502.038 zł.**
- Środki budżetu państwa przeznaczone na współfinansowanie projektów realizowanych w województwie śląskim w ramach Funduszu Dotacji Lokalnych – komponent Programu Phare PL 9903.01.01. INICJATYWA II – kwota w wysokości **2.979.673 zł.** oraz powiększenie kapitału funduszu pożyczkowego utworzonego w ramach Programu **Phare INICJATYWA II** prowadzonego przez GARR S.A. – kwota w wysokości **1.000.000 zł** (umowa dotacji podpisana 19.12.2001).
- Dotacja celowa przekazana z budżetu państwa na inwestycje i zakupy inwestycyjne z zakresu administracji rządowej oraz inne zadania zlecone ustawami realizowane przez samorząd województwa – kwota w wysokości **10.619.662 zł.**
- Dotacja celowa przekazana z budżetu państwa na realizację inwestycji i zakupów inwestycyjnych własnych samorządu województwa – kwota w wysokości **3.791.010 zł.**
- Dotacja celowa przekazana z budżetu państwa na realizację inwestycji i zakupów inwestycyjnych własnych powiatu – kwota w wysokości **92.064.695 zł.**
- Dotacja celowa przekazana z budżetu państwa na realizację inwestycji i zakupów inwestycyjnych własnych gmin (związków gmin) – kwota w wysokości **20.000 zł.**
- Dotacja celowa przekazana z budżetu państwa na inwestycje i zakupy inwestycyjne z zakresu administracji rządowej oraz innych zadań zleconych gminom ustawami – kwota w wysokości **483.000 zł.**
- Dotacja celowa przekazana z budżetu państwa na realizację inwestycji i zakupów inwestycyjnych własnych gmin, związków gmin i powiatu (współfinansowanie zadań z zakresu infrastruktury wiejskiej, realizowanych w ramach uruchomionego kredytu Banku Światowego do wdrażania rządowego Programu Aktywizacji Obszarów Wiejskich – komponent C) – kwota w wysokości **184.945 zł.**
- Wydatki inwestycyjne jednostek budżetowych – kwota w wysokości **754.400 zł.**
- Dotacja celowa przyznana z budżetu państwa na realizację inwestycji i zakupów inwestycyjnych własnych samorządu województwa oraz własnych powiatu (zadania inwestycyjne o charakterze regionalnym zapisane w Programie Rozwoju Regionalnego Województwa Śląskiego na lata 2001-2002, przewidziane do finansowania w Kontrakcie Regionalnym) – kwota w wysokości **172.529.000 zł**

ROK 2002

- Ustawa budżetowa na 2002 rok – kwota w wysokości **31.823.000 zł.**
- Dotacja celowa budżetu państwa przeznaczona na usuwanie skutków powodzi (klęsk żywiołowych) – kwota w wysokości **18.661.410 zł.**
- Środki budżetu państwa przeznaczone na współfinansowanie projektów realizowanych w województwie śląskim w ramach Funduszu Dotacji Lokalnych – komponent Programu **Phare PL 9903.01.01. INICJATYWA II** – kwota w wysokości **11.507.054 zł.**
- Środki budżetu państwa przeznaczone na współfinansowanie projektów realizowanych w województwie śląskim w ramach Programu **PHARE 2000 SSE i PHARE 2001 SSE** – kwota w wysokości **366.021 zł.**
- Dotacja celowa przekazana z budżetu państwa na inwestycje i zakupy inwestycyjne z zakresu administracji rządowej oraz inne zadania zlecone ustawami realizowane przez samorząd województwa – kwota w wysokości **168.717 zł.**
- Dotacja celowa przekazana z budżetu państwa na realizację inwestycji i zakupów inwestycyjnych własnych samorządu województwa – kwota w wysokości **3.432.827 zł.**
- Dotacja celowa przekazana z budżetu państwa na realizację inwestycji i zakupów inwestycyjnych własnych powiatu – kwota w wysokości **105.171.736 zł.**
- Dotacja celowa przekazana z budżetu państwa na realizację inwestycji i zakupów inwestycyjnych własnych gmin (związków gmin) – kwota w wysokości **2.145.073 zł.**
- Dotacja celowa przekazana z budżetu państwa na inwestycje i zakupy inwestycyjne z zakresu administracji rządowej oraz innych zadań zleconych gminom ustawami – kwota w wysokości **9.428 zł.**
- Dotacja celowa przekazana z budżetu państwa na realizację inwestycji i zakupów inwestycyjnych własnych gmin, związków gmin i powiatu (współfinansowanie zadań z zakresu infrastruktury wiejskiej realizowanych w ramach uruchomionego kredytu Banku Światowego do wdrażania rządowego Programu Aktywizacji Obszarów Wiejskich – komponent C i B) – kwota w wysokości **3.402.869 zł.**
- Dotacja celowa przekazana z budżetu państwa na inwestycje i zakupy inwestycyjne realizowane przez gminę na podstawie porozumień z organami administracji rządowej – kwota w wysokości **350.000 zł.**
- Wydatki inwestycyjne jednostek budżetowych – kwota w wysokości **900.000 zł.**
- Wydatki na zakupy inwestycyjne jednostek budżetowych – kwota w wysokości **133.000 zł.**
- Dotacja celowa przyznana z budżetu państwa na realizację inwestycji i zakupów inwestycyjnych własnych samorządu województwa oraz własnych powiatu (zadania inwestycyjne o charakterze regionalnym zapisane w Programie Rozwoju Regionalnego Województwa Śląskiego na lata 2001-2002 przewidziane do finansowania w Kontrakcie Regionalnym) – kwota w wysokości **101.200.000 zł.**

ROK 2003

- Ustawa budżetowa na 2003 rok – kwota w wysokości **101.702.000 zł.**
- Dotacja celowa budżetu państwa przeznaczona na usuwanie skutków powodzi (klęsk żywiołowych) – kwota w wysokości **23.358.928 zł.**
- Środki budżetu państwa przeznaczone na współfinansowanie projektów realizowanych w województwie śląskim w ramach Programu **PHARE 2000 SSE i PHARE 2001 SSE** – kwota w wysokości **5.782.801 zł.**
- Dotacja celowa przekazana z budżetu państwa na inwestycje i zakupy inwestycyjne z zakresu administracji rządowej oraz inne zadania zlecone ustawami realizowane przez samorząd województwa – kwota w wysokości **500.000 zł.**
- Dotacja celowa przekazana z budżetu państwa na realizację inwestycji i zakupów inwestycyjnych własnych samorządu województwa – kwota w wysokości **135.000 zł.**
- Dotacja celowa przekazana z budżetu państwa na realizację inwestycji i zakupów inwestycyjnych własnych powiatu – kwota w wysokości **111.657.945 zł.**
- Dotacja celowa przekazana z budżetu państwa na inwestycje i zakupy inwestycyjne z zakresu administracji rządowej oraz innych zadań zleconych gminom ustawami – kwota w wysokości **70.000 zł.**
- Dotacja celowa przekazana z budżetu państwa na realizację inwestycji i zakupów inwestycyjnych własnych gmin, związków gmin i powiatu (współfinansowanie zadań z zakresu infrastruktury wiejskiej realizowanych w ramach uruchomionego kredytu Banku Światowego do wdrażania rządowego Programu Aktywizacji Obszarów Wiejskich – komponent C) – kwota w wysokości **629.774 zł.**
- Dotacja celowa przekazana z budżetu państwa na inwestycje i zakupy inwestycyjne z zakresu administracji rządowej oraz inne zadania zlecone ustawami realizowane przez powiat – kwota w wysokości **214.000 zł.**
- Dotacja celowa przekazana z budżetu państwa na inwestycje i zakupy inwestycyjne realizowane przez gminę na podstawie porozumień z organami administracji rządowej – kwota w wysokości **112.000 zł.**
- Wydatki inwestycyjne jednostek budżetowych – kwota w wysokości **545.000 zł.**
- Wydatki na zakupy inwestycyjne jednostek budżetowych – kwota w wysokości **910.500 zł.**
- Dotacja celowa przekazana z budżetu państwa na realizację inwestycji i zakupów inwestycyjnych własnych samorządu województwa oraz własnych powiatu (zadania inwestycyjne o charakterze regionalnym zapisane w Programie Rozwoju Regionalnego Województwa Śląskiego na lata 2001-2003, przewidziane do finansowania w Kontrakcie Regionalnym) – kwota w wysokości **101.200.000 zł.**
- Dotacja celowa otrzymana z budżetu państwa na zadania bieżące realizowane przez samorząd województwa na podstawie porozumień z organami administracji rządowej (z przeznaczeniem na zasilenie „Funduszu dla Śląska” utworzonego w ramach Programu łagodzenia w województwie śląskim skutków restrukturyzacji zatrudnienia w górnictwie węgla kamiennego) – kwota w wysokości **103.890.000 zł.**

W wyniku reformy administracji publicznej (Ustawa z dnia 12 maja 2000 r o wspieraniu rozwoju regionalnego) nastąpiła zmiana sposobu zarządzania, administrowania i organizacji przepływu środków publicznych, której zadaniem było usprawnienie finansowania zadań inwestycyjnych o charakterze regionalnym, pochłaniających najwięcej środków finansowych z budżetów jednostek samorządu terytorialnego.

Najważniejsze problemy, konieczne do rozwiązania w województwie, określone zostały w specjalnej umowie zawartej pomiędzy stroną rządową i samorządową, nazwanej **kontraktem wojewódzkim**, będącym formalnym instrumentem wypracowywania przez stronę rządową oraz samorządowe władze regionalne wspólnych działań w zakresie polityki regionalnej.

Istotą kontraktów wojewódzkich jest ukazanie całkowitego strumienia wydatków inwestycyjnych, realizowanych w regionie z budżetu państwa oraz zwiększenie efektywności wydatkowania środków publicznych w Polsce. Pierwszym rokiem funkcjonowania nowych rozwiązań był rok 2001. Tekst Kontraktu Wojewódzkiego dla Województwa Śląskiego na lata 2001-2003 zmieniany był w trakcie jego obowiązywania. Korekty dokonywane były na mocy porozumienia stron – rządowej i samorządowej.

Ze środków finansowych przewidzianych w Kontrakcie Wojewódzkim realizowane były inwestycje o kluczowym znaczeniu dla regionu podejmowane w ramach:

- Programu Rozwoju Regionalnego Województwa Śląskiego na lata 2001-2003 oraz
- Środków ministrów właściwych realizujących programy na terenie Województwa Śląskiego.

Kontrakt dla Województwa Śląskiego przewidywał w latach 2001-2003 realizację 218 zadań na ogólną kwotę 1.348.271,2 tys. zł. Źródłami finansowania kontraktu są środki z:

- z budżetu państwa – 417.330,0 tys. zł,
- ministrów właściwych – 133.459,2 tys. zł,
- z budżetu Unii Europejskiej – 161.440,0 tys. zł,
- z budżetu jednostek samorządu terytorialnego – 331.299,0 tys. zł,
- z budżetu innych jednostek uprawnionych – 70.473,0 tys. zł,
- kredyt EBI (DTŚ) – 234.270,0 tys. zł.

Na koniec 2003 roku zrealizowano 207 zadań objętych kontraktem wojewódzkim (80 zadań z budżetu państwa i 127 ministrów właściwych). Ogólna kwota przeznaczona na ich realizację wyniosła **772.253,0 tys. zł**,

w tym:

- z budżetu państwa - 357.707,5 tys. zł,
- ministrów właściwych – 344.409,1 tys. zł,
- z budżetu jednostek samorządu terytorialnego – 70.136,5 tys. zł.

6.2. Zagraniczna pomoc publiczna.

6.2.1. Programy pomocowe Unii Europejskiej realizowane w województwie śląskim w latach 1999-2003.

Środki finansowe przeznaczone dla regionu w ramach realizowanych na terenie województwa śląskiego programów pomocowych UE:

Program PHARE

Cel Programu: wsparcie transformacji ekonomicznej dla państw Europy Środkowej i Wschodniej oraz pomoc w spełnieniu warunków stawianych przyszłym członkom UE.

Program PHARE 99

1. Modernizacja oczyszczalni ścieków Bytom-Radzionków wraz z budową przewodów tłocznych doprowadzających ścieki – realizowany projekt dotyczy gospodarki wodno-ściekowej – **alokacja środków z UE wynosi 8,2 mln Euro.**

Memorandum Finansowe podpisane dnia 31 grudnia 1999 r. Termin realizacji przedsięwzięcia 30 września 2002 r.

Program PHARE 2000 (programy krajowe) – Rozwój MSP

Cel Programu: wsparcie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw (wartość zawartych w województwie umów - 3.187.400,13 Euro).

Obejmuje projekty:

- **Krajowy System Wsparcia MSP – 2.743.951,00 Euro**
 - Program „Wstęp do jakości” – 1.389.895,11 Euro
 - Program „Innowacje i technologie dla rozwoju przedsiębiorstw” – 1.295.458,69 Euro
 - Program „Przygotowanie do działania na rynku europejskim” 58.597,20 Euro
- **Krajowy System Rozwoju Eksportu – 443.449.13 Euro**
 - Program „Wprowadzenie do eksportu” (zakończony) – 7.788,00 Euro
 - Program promocji eksportu (zakończony) – 435.661,13 Euro

Program PHARE STRUDER 2

Cel Programu: Wsparcie procesów wspomagających rozwój ekonomiczny w regionach szczególnie dotkniętych efektami restrukturyzacji gospodarki.

W ramach komponentu Małe Projekty Infrastrukturalne (środki przeznaczone na projekty inwestycyjne związane z rozwojem przedsiębiorczości) dofinansowano w województwie 5 przedsięwzięć inwestycyjnych na kwotę **321,0 tys. Euro.**

Program PHARE SSG (Spójność Społeczna i Gospodarcza)

Cel Programu: zwiększenie spójności społeczno - gospodarczej regionu poprzez rozwój zasobów ludzkich, pomoc dla sektora MSP, inwestycje infrastrukturalne poprawiające konkurencyjność regionu.

Phare 2000 – alokacja środków z UE dla województwa wynosi ogółem 35,43 mln Euro.
z tego:

- Rozwój zasobów ludzkich - **5,72 mln Euro.**

- Rozwój MSP - **6,47 mln Euro.**
- Infrastruktura około biznesowa na Śląsku (MSP) – **3,75 mln Euro.**
- Droga do lotniska w Katowicach - **15,17 mln Euro.**
- Fundusz dotacji dla gmin wiejskich - **4,32 mln Euro.**

Phare 2001 – alokacja środków z UE dla województwa wynosi ogółem **14,54 mln Euro** z tego:

- Rozwój zasobów ludzkich - **1,83 mln Euro.**
- Modelowe przekształcenie zdegradowanego obszaru przemysłowego w strefę aktywności społeczno-gospodarczej w Tychach - **2,93 mln Euro.**
- Rozwój infrastruktury transportowej - budowa obwodnicy Ustronia - **2,51 mln Euro.**
- Budowa centrum przedsiębiorczości „Śląski Zamek Sztuki i Przedsiębiorczości” w Cieszynie” - **1,77 mln Euro.**
- Rozwój MSP (program horyzontalny w ramach Phare 2001) – **5,50 mln Euro.**

Phare 2002 (programy krajowe – nie ma alokacji środków na regiony) skierowany do przedsiębiorców – trwa proces oceny składanych wniosków.

z tego:

- *Sektorowy Program Małe i Średnie Przedsiębiorstwa i Innowacyjność* – w tym:
 - Fundusz Dotacji Inwestycyjnych – wnioskowana kwota dotacji z pierwszej sesji składania wniosków wynosi **7.552.442,15 Euro**

Phare 2003 - alokacja środków z UE dla województwa wynosi ogółem **13,51 mln Euro** z tego:

- Rozwój MSP – **2,00 mln Euro.**
- Rozwój zasobów ludzkich - **2,00 mln Euro**
- „Nowe Gliwice” – przekształcenie terenu przemysłowego w strefę przedsiębiorczości (projekt infrastrukturalny) - **9,51 mln Euro.**

Program Współpracy Przygranicznej (PHARE CBC)

Cel Programu: Rozwój gospodarczy regionów przygranicznych oraz wyrównywanie różnic pomiędzy dwoma regionami, położonymi po obu stronach granicy.

Phare CBC Polska – Czechy:

Phare CBC Polska - Czechy 1999

Wspólny Fundusz Małych Projektów:

- Euroregion Śląsk Cieszyński - dofinansowanych z UE zostało 34 projekty na łączną kwotę **76.000 Euro.**
- Euroregion Silesia - dofinansowanych z UE zostało 18 projektów na łączną kwotę **76.000 Euro.**

Phare CBC Polska – Czechy 2000

Wspólny Fundusz Małych Projektów:

- Euroregion Śląsk Cieszyński - dofinansowanych z UE zostało 22 projektów na łączną kwotę **169.652,54 Euro.**

- Euroregion Silesia - dofinansowanych z UE zostało 19 projektów na łączną kwotę **168.174 Euro.**

Duże Projekty Infrastrukturalne

1. Modernizacja dróg dojazdowych do przejść granicznych w rejonie Cieszyna - alokacja środków z UE wynosi **2,00 mln Euro.**

Phare CBC Polska - Czechy 2001

Wspólny Fundusz Małych Projektów:

- Euroregion Śląsk Cieszyński - dofinansowanych z UE zostało 15 projektów na łączną kwotę **123.059,71 Euro.**
- Euroregion Silesia - dofinansowanych z UE zostało 17 projektów na łączną kwotę **122.286,19 Euro.**
- *Duże Projekty Infrastrukturalne*
- Modernizacja układu komunikacyjnego w kierunku przejść granicznych Pietraszyn-Sudice i Chałupki-Bohumín - alokacja środków z UE wynosi **2,00 mln Euro.**

Phare CBC Polska – Słowacja:

Phare CBC Polska – Słowacja 2000

Wspólny Fundusz Małych Projektów:

- Euroregion Beskidy - dofinansowany z UE został 1 projekt na łączną kwotę **14.688,03 Euro.**

Małe Projekty Infrastrukturalne

1. Budowa Systemu Informacji Europejskiej w Euroregionach poprzez rozbudowę Centrum Badań Euroregionalnych Wyższej Szkoły Administracji w Bielsku – Białej pod patronatem PAN alokacja środków z UE wynosi **51.800 Euro.**

Phare CBC Polska - Słowacja 2001

Wspólny Fundusz Małych Projektów:

- Euroregion Beskidy - dofinansowanych z UE zostało 7 projektów na łączną kwotę **112.535,48 Euro.**

Phare CBC Polska – Słowacja 2002

Duże Projekty Infrastrukturalne

1. Modernizacja drogi wojewódzkiej nr 945 Jeleśnia – granica Państwa stanowiącej dojazd do polsko-słowackiego drogowego przejścia granicznego Korbielów - Orawska Polhora - alokacja środków z UE wynosi – **1,75mln Euro.**

Program ISPA

Cel Programu: Lepsze przygotowanie krajów stowarzyszonych do członkostwa w UE w dziedzinie gospodarczej infrastruktury dotyczącej w szczególności ochrony środowiska i transportu. (Program zarządzany na szczeblu centralnym).

ISPA TRANSPORT:

ISPA 2000 Transport

Budowa odcinka KA4E Kleszczów – Sośnica (budowa 19 km dwupasmowej autostrady, będącej częścią paneuropejskiego Trzeciego Korytarza Transportowego) - alokacja środków z UE w wysokości **84.211.500 Euro**.

ISPA 2001 Transport

1. Budowa drogi ekspresowej odc. Bielsko-Biała-Skoczów-Cieszyn (budowa 28,2 km drogi ekspresowej z Bielska-Białej do granicy z Czechami. Budowany odcinek jest częścią drogi Nr 1 znajdującej się na paneuropejskim Szóstym Korytarzu Transportowym) – alokacja środków z UE w wysokości **103.638.750 Euro**.

ISPA 2002 Transport

1. Pomoc techniczna dla przygotowania projektu „Modernizacji linii kolejowej E 30/CE 30 na odc. Opole-Katowice-Kraków – alokacja środków z UE **2.718.750 Euro**.

ISPA OCHRONA ŚRODOWISKA:

ISPA 2000 Ochrona Środowiska

1. Budowa centralnej oczyszczalni ścieków dla miasta Gliwice wraz z modernizacją i rozbudową sieci kanalizacyjnej – alokacja środki z UE w wysokości **35.189.350 Euro**.

2. Modernizacja i rozbudowa systemu gospodarki ściekowej w zlewni rzeki Rawy w mieście Katowice – alokacja środków z UE w wysokości **30.312.000 Euro**.

ISPA 2001 Ochrona Środowiska

1. Rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków oraz rozbudowa kanalizacji sanitarnej na obszarze miasta Rybnik i gminach sąsiednich - alokacja środków z UE w wysokości **71.321.600 Euro**.

2. Budowa oczyszczalni ścieków Halemba-Centrum oraz porządkowanie gospodarki ściekowej na terenie miasta Ruda Śląska - alokacja środków z UE w wysokości **29.833.050 Euro**.

3. Modernizacja i rozbudowa urządzeń gospodarki wodno-ściekowej w obszarze zasilania ujęcia wód podziemnych dla miasta Częstochowa, ze szczególnym uwzględnieniem ujęcia Wierzchowisko - alokacja środków z UE w wysokości **21.349.000 Euro**.

4. Ochrona wód Jeziora Żywieckiego – alokacja środków z UE w wysokości **10.826.790 Euro**.

5. Budowa kolektora Bobrek wraz z rozbudową sieci kanalizacji ciężącej do oczyszczalni Radocha II - alokacja środków z UE w wysokości **16.355.500 Euro**.

6. Kompleksowe rozwiązaniem problemów gospodarki ściekowej w zlewni oczyszczalni „Klimzowiec” – alokacja środków z UE w wysokości **22.267.980 Euro**.

ISPA 2002 Ochrona Środowiska

1. Zakład unieszkodliwiania odpadów komunalnych (Częstochowa) - **alokacja środków z UE – 21,35 mln Euro.**

Program PHARE INICJATYWA

Cel Programu: wsparcie procesu restrukturyzacji górnictwa węgla kamiennego oraz hutnictwa żelaza i stali poprzez łagodzenie skutków społecznych, wynikających z całkowitej lub częściowej redukcji zatrudnienia w kopalniach węgla kamiennego i przedsiębiorstwach hutniczych realizujących rządowy program restrukturyzacji sektora hutnictwa oraz wdrażanie zasad i mechanizmów polityki regionalnej poprzez realizację wybranych przedsięwzięć zgodnych ze strategią rozwoju województwa śląskiego.

W ramach dwóch programów Phare –PL9811 INICJATYWA oraz PL9903.01 INICJATYWA II Unia Europejska przeznaczyła łączną kwotę 61 mln Euro na wsparcie dwóch rządowych programów restrukturyzacyjnych – górnictwa węgla kamiennego (31 mln Euro) oraz hutnictwa żelaza i stali (20 mln Euro). Program administrowany był przez Ministerstwo Gospodarki i Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości.

Phare PL 9811 INICJATYWA - w ramach programu przyznane zostały dla Polski środki w wysokości 30 mln Euro (z tego 20 mln Euro na wsparcie procesu restrukturyzacji sektora górnictwa i 10 mln Euro na wsparcie procesu restrukturyzacji sektora hutnictwa).

Środki przeznaczone zostały na następujące rodzaje działań:

- **wsparcie aktywnych działań socjalnych** (pomoc w znalezieniu pracy przez osoby odchodzące z sektorów): przekwalifikowujące szkolenia zawodowe dla zwalnianych pracowników sektora (górnictwo-0,95 mln Euro, hutnictwo-0,45 mln Euro) oraz aktywizujące osłony socjalne tj. zasiłki socjalne w górnictwie (10,5 mln Euro) oraz kontrakty szkoleniowe na przekwalifikowanie w hutnictwie (3,0 mln Euro), **ogółem (górnictwo-11,45 mln Euro, hutnictwo-3,45 mln Euro),**
- **wsparcie tworzenia alternatywnych miejsc pracy poprzez rozwój sektora MSP:** system refundacji składek na ubezpieczenie społeczne na rzecz pracodawców zatrudniających byłych górników lub hutników (górnictwo-0,6 mln Euro), udzielanie przez wybrane instytucje regionalne preferencyjnych pożyczek dla byłych pracowników (górników i hutników) rozpoczynających samodzielną działalność gospodarczą lub ich współmałżonków oraz MSP planujących zatrudnienie pracowników (górników i hutników), z którymi rozwiązano umowę o pracę tj. utworzenie Funduszu Pożyczkowego na tworzenie nowych miejsc pracy dla byłych pracowników sektora górnictwa węgla kamiennego i hutnictwa w Polsce oraz rozpoczynanie przez nich działalności gospodarczej (górnictwo-4,5 mln Euro, hutnictwo-2,0 mln Euro), system dopłat do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych MSP planującym zatrudnienie byłych górników i hutników (górnictwo-3,0 mln Euro, hutnictwo-3,5 mln Euro), system subsydiowania usług doradczych dla podmiotów korzystających z wymienionych wyżej instrumentów (górnictwo-0,2 mln Euro, hutnictwo-0,3 mln Euro), **ogółem (górnictwo-8,2 mln Euro, hutnictwo-5,8 mln Euro),**
- **rozwój instytucjonalny** (w ramach tego komponentu środki przeznaczone zostały na ekspercką współpracę i wymianę doświadczeń w formie bliźniaczego porozumienia zawartego pomiędzy **Ministerstwem Gospodarki a jego odpowiednikiem w Hiszpanii**, budżet porozumienia **1,1 mln Euro**).

Phare PL 9903.01 INICJATYWA II

Cel programu: Łagodzenie społecznych i regionalnych skutków restrukturyzacji górnictwa węgla kamiennego oraz hutnictwa żelaza i stali oraz rozwój regionalny na Śląsku.

Środki przeznaczone zostały na następujące rodzaje działań:

- wsparcie procesu restrukturyzacji górnictwa węgla kamiennego oraz hutnictwa żelaza i stali poprzez łagodzenie skutków społecznych, wynikających z całkowitej lub częściowej redukcji zatrudnienia w kopalniach węgla kamiennego i przedsiębiorstwach hutniczych realizujących rządowy program restrukturyzacji sektora hutnictwa
- wdrażanie zasad i mechanizmów polityki regionalnej poprzez realizację wybranych przedsięwzięć zgodnych ze strategią rozwoju województwa śląskiego.

W ramach programu przyznane zostały dla **województwa śląskiego** środki w wysokości **31 mln Euro** (z tego **12,2 mln Euro** na wsparcie procesu restrukturyzacji sektora **górnictwa i 9,5 mln Euro** na wsparcie procesu restrukturyzacji sektora **hutnictwa** oraz **9,3 mln Euro** na projekty z zakresu **rozwoju regionalnego**).

Projekt był kontynuacją rozpoczętego w 1999 r. Programu INICJATYWA. Został rozszerzony o Fundusz Dotacji Lokalnych przeznaczony na realizację projektów z zakresu rozwoju regionalnego na Śląsku.

Program składał się z dwóch podstawowych komponentów:

1. Działania służące wsparciu restrukturyzacji górnictwa i hutnictwa.

2. Fundusz Dotacji Lokalnych.

W ramach komponentu programu służącemu **wsparciu restrukturyzacji górnictwa i hutnictwa** kontynuowane były instrumenty uzyskujące finansowe wsparcie ze środków programu Phare PL 98 11 INICJATYWA:

- wsparcie aktywnych działań socjalnych: przekwalifikowujące szkolenia zawodowe dla zwalnianych pracowników sektora (górnictwo-2,4 mln Euro, hutnictwo-1,2 mln Euro) oraz aktywizujące osłony socjalne tj. zasiłki socjalne w górnictwie (2,2 mln Euro) oraz kontrakty szkoleniowe na przekwalifikowanie w hutnictwie(2,3 mln Euro), **ogółem (górnictwo-4,6 mln Euro, hutnictwo-3,5 mln Euro)**,
- wsparcie tworzenia alternatywnych miejsc pracy poprzez rozwój sektora MSP: udzielanie przez wybrane instytucje regionalne preferencyjnych pożyczek dla byłych pracowników (górników i hutników) rozpoczynających samodzielną działalność gospodarczą lub ich współmałżonków oraz MSP planujących zatrudnienie pracowników (górników i hutników), z którymi rozwiązano umowę o pracę tj. utworzenie Funduszu Pożyczkowego na tworzenie nowych miejsc pracy dla byłych pracowników górnictwa węgla kamiennego oraz rozpoczynanie przez nich działalności gospodarczej (górnictwo-3,5 mln Euro), system dopłat do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych MSP planującym zatrudnienie byłych górników i hutników (górnictwo-4,0 mln Euro, hutnictwo-5,9 mln Euro), system subsydiowania usług doradczych dla podmiotów korzystających z wymienionych wyżej instrumentów (górnictwo i hutnictwo-0,2 mln Euro), **ogółem (górnictwo-7,6 mln Euro, hutnictwo-6,0 mln Euro)**,

Komponent programu **Fundusz Dotacji Lokalnych (FDL) – 9,3 mln Euro**, skierowany był do gmin, na terenach których położone są restrukturyzowane i likwidowane przedsiębiorstwa górnicze i hutnicze (dotacje dla gmin górniczych województwa śląskiego na małe projekty inwestycyjne zgodne z założeniami strategii województwa). Jego działanie ma przyczynić się do poprawienia konkurencyjności tych gmin.

W ramach **I edycji Funduszu Dotacji Lokalnych** Przedstawicielstwo Komisji Europejskiej w Polsce zatwierdziło dotacje na realizację 21 projektów inwestycyjnych. Ze środków budżetu przeznaczonego na Fundusz Dotacji Lokalnych w pierwszej fazie udzielono dotacji

na łączną kwotę **5.274.260,16 Euro** (projekty oprócz wsparcia ze środków funduszu Phare są współfinansowane z budżetu państwa oraz środków własnych gmin)

W ramach **II edycji Funduszu Dotacji Lokalnych**, uruchomionej w związku z rozdziałem środków pozostałych po realizacji pierwszej transzy FDL, Przedstawicielstwo Komisji Europejskiej w Polsce zatwierdziło dotacje na realizację 12 projektów, w tym 2 projekty z województwa małopolskiego (włączenie województwa małopolskiego do udziału w II edycji FDL). Ze środków budżetu przeznaczonych na drugą fazę projektu Fundusz Dotacji Lokalnych udzielono dotacji na łączną kwotę **4.025.909,84 Euro**.

Łącznie w ramach FDL Inicjatywa II zrealizowanych zostało 31 projektów.

SAPARD

Cel Programu: Pomoc krajom Europy Środkowo-Wschodniej starającym się o członkostwo w UE, w dostosowaniu sektora rolnego i obszarów wiejskich do poziomu państw Wspólnoty.

W styczniu 2001 r. podpisana została pomiędzy KE i rządem RP Wieloletnia Umowa Finansowa, dająca podstawy do finansowania działań w ramach Programu SAPARD w latach 2000-2006. W marcu 2001 r. pomiędzy stroną polską a UE podpisana została pierwsza roczna umowa finansowa, określająca wkład Wspólnoty w finansowanie Programu SAPARD ze środków przewidzianych na rok 2000. Termin wykorzystania środków przez Polskę - 31 grudnia 2002 roku, z możliwością przedłużenia tego okresu do 31 grudnia 2003 r. Na Agencję SAPARD (Instytucję Płatniczo – Wdrożeniową) rząd polski wyznaczył Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Faktyczne wdrażanie Programu nastąpiło po podpisaniu umowy o finansowaniu działań przewidzianych Programem, w lipcu 2002 roku. Alokacja z Programu dla województwa śląskiego wynosi **5,9 mln Euro**.

W 2002 r. Śląski Oddział Regionalny Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w Częstochowie rozpoczął przyjmowanie wniosków o pomoc finansową w ramach Przedakcesyjnego Programu dla Wsi i Obszarów Wiejskich SAPARD w trzech działaniach tj.

Działanie 1 – Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych i rybnych.

Działanie 2 – Inwestycje w gospodarstwach rolnych

Działanie 3 – Rozwój i poprawa infrastruktury obszarów wiejskich.

Od grudnia 2003 r. rozpoczął się również nabór wniosków do działania czwartego tj.

Działanie 4 - Różnicowanie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich.

W ramach **Działania 1**, którego beneficjentami są przedsiębiorcy oraz grupy producentów rolnych i ich związki, przyjmowanie wniosków zakończono z dniem 5 lutego 2004 r. Pozytywnie zweryfikowanych zostało **109** wniosków na kwotę 148.176.666,98 PLN., z wszystkimi wnioskodawcami podpisano umowy o pomoc finansową na łączną kwotę **141.831.581,37 PLN**.

W **Działaniu 2**, którego beneficjentami są rolnicy, wnioski składane były od 17 lipca 2002 r. do 20 lutego 2004 r. Pozytywnie zweryfikowano **229** wniosków na kwotę pomocy **11.465.031,20 PLN**.

Ze wszystkimi wnioskodawcami, których wnioski zostały zweryfikowane pozytywnie podpisano umowy o udzielenie pomocy finansowej.

W zakresie **Działania 3**, którego beneficjentami są gminy, związki gmin oraz powiaty wnioski składano do września 2003 r. Ze złożonych wniosków pozytywną weryfikację uzyskało **258** wniosków na kwotę **176.104.214,38 PLN**. Rozpoczęto procedury przetargowe.

Po rozstrzygnięciu przetargów Agencja dokonywała zawierania umów o refundację części kosztów realizowanych przedsięwzięć. Praktycznie konsumpcja środków z Rocznych Umów Finansowych (RUF) 2000 i 2001 Programu SAPARD miała miejsce w roku 2003.

Na koniec czerwca 2004 roku kwota środków alokowanych dla województwa na wnioski złożone w tym działaniu w 2003 r., z wszystkich Rocznych Umów Finansowych wynosiła 76.390.500,59 PLN (w tym środki z RUF 2000 i 2001 w kwocie 17.210.254,59 PLN oraz z RUF 2002 i 2003 kwota 59.180.246 PLN). Z kwoty tej pomoc otrzyma **155** wniosków na kwotę **76.390.500,59 PLN**.

W listopadzie 2003 r. KE wydała decyzję o przekazaniu Polsce zarządzania Programem SAPARD w zakresie **Działania 4: Różnicowanie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich**, którego beneficjentami są rolnicy, domownicy, przedsiębiorcy, gminy, związki międzygminne lub organizacje pozarządowe. W grudniu 2003 roku ogłoszono nabór wniosków do tego działania, które przyjmowane były do 26 stycznia 2004 roku. Z 367 pozytywnie rozpatrzonych wniosków, podpisanych zostało 341 umów na kwotę pomocy **34.963.649 PLN**.

W wyniku tych naborów **na koniec czerwca 2004 roku** stan wdrażania i realizacji Programu SAPARD w województwie był następujący:

Działanie 1	– 109 wniosków	zatwierdzona kwota pomocy	148.176.666,98 PLN
Działanie 2	– 229 wniosków	zatwierdzona kwota pomocy	11.465.031,20 PLN
Działanie 3	- 155 wniosków	zatwierdzona kwota pomocy	76.390.500,59 PLN
Działanie 4	- 341 wnioski	zatwierdzona kwota pomocy	34.963.649,00 PLN

SPECJALNY PROGRAM PRZYGOTOWAWCZY DO FUNDUSZY STRUKTURALNYCH PHARE'98 - SPP

Cel Programu: wsparcie działań dostosowujących polską administrację do przyjęcia Funduszach Strukturalnych UE.

Okres realizacji programu obejmował lata 1999-2001.

Działania w ramach programu dotyczyły wsparcia dla przygotowania regionalnych strategii rozwojowych oraz zintegrowanych programów rozwoju regionalnego w wybranych regionach i skorelowane były z działaniami podejmowanymi w ramach programu Phare INRED.

Głównym celem programu w województwie było opracowanie Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego dla Województwa Śląskiego zgodnego z Celem 1 pomocy strukturalnej UE (obszary opóźnione w rozwoju gospodarczym) oraz utworzenie Regionalnego Centrum Innowacji i Transferu Technologii (ułatwienie przedsiębiorcom, szczególnie MSP, dostęp do nowoczesnych technologii mogących zwiększyć ich konkurencyjność). W ramach tego komponentu realizowana była na podstawie umowy twinningowej (umowy bliźniaczej będącej podstawowym instrumentem realizacji projektów przygotowywanych w ramach Programu Rozwoju Instytucjonalnego finansowanych z funduszy Phare) pomoc ekspertów UE (krótko i długoterminowych doradców przedakcesyjnych), których zadaniem było wsparcie polskiej administracji przy realizacji projektów współpracy bliźniaczej poprzez nadzorowanie szkoleń, wizyt studyjnych oraz wyjazdy studyjne i staże do państw członkowskich UE itp. Finansowanie programu odbywało się z PHARE 1998 r, ogólna kwota przyznana dla województwa śląskiego w ramach **Programu SPP wynosiła 900.000 Euro**, z tego z **Phare SPP - 500.000 Euro** oraz **Phare INRED - 400.000 Euro**.

Program PHARE INRED

Cel Programu: przygotowanie polskich regionów do sprawnego i efektywnego wykorzystania Funduszy Strukturalnych (transfer wiedzy i doświadczeń umożliwiających sprawne tworzenie dokumentów planistycznych zgodnych z wymogami i standardami Unii Europejskiej).

Jednostką zarządzającą Programem została Polska Agencja Rozwoju Regionalnego, wdrażanie powierzono konsorcjum kierowanemu przez firmę Halctow Group Ltd.

Realizacja programu obejmowała okres od maja 1998 r. do 31 grudnia 1999 r i składa się z dwóch komponentów: rozwój instytucji regionalnych oraz wsparcie inwestycji w Małopolsce. W ramach komponentu **rozwój instytucji regionalnych** (możliwość dofinansowania trzech rodzajów przedsięwzięć: szkolenia pracowników instytucji regionalnych, badania i analizy niezbędnych dla regionu oraz zakupów niezbędnego sprzętu dla instytucji regionalnych) przyznanych zostało dla województwa śląskiego **900.000 Euro**.

Główny nacisk położony został na rozwój instytucji oraz zasobów ludzkich w celu zwiększenia możliwości absorpcyjnych regionu, w kontekście przyszłego korzystania z Funduszy Strukturalnych, w szczególności przeprowadzenie szkoleń oraz zapewnienie transferu wiedzy i umiejętności z krajów objętych działaniem FS do regionów objętych Programem.

Spośród przyznanych ogółem dla województwa śląskiego środków

- na dofinansowanie szkoleń dla pracowników instytucji regionalnych oraz obsługę krótko i długoterminowych ekspertów w ramach programu SPP, przeznaczonych zostało **ca 400.000 Euro**.
- badań i analiz niezbędnych dla regionu – **ca 500.000 Euro**,
- zakupu niezbędnego sprzętu dla instytucji regionalnych – **32.048 Euro**.

W trakcie realizacji środki programu powiększone zostały o **600.350 zł** (złotowe środki Unii Europejskiej **tzw.CPF** - Counterpart Funds, pozostające w dyspozycji Ministra – Przewodniczącego Komitetu Integracji Europejskiej traktowanych jako wkład strony polskiej do Programu). Z przyznanych środków dofinansowanych zostało 9 projektów realizowanych w ramach zintegrowanego pilotażowego programu rozwoju regionalnego województwa.

Oprócz wymienionych wyżej środków w roku 1999 r. w ramach projektu **Phare-INRED-CPF** województwo śląskie otrzymało na doposażenie Sekretariatów RKS sprzęt w wysokości **25.500zł**.

III WIELOLETNI PROGRAM DLA MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW

Cel Programu: Poprawa otoczenia administracyjnego i prawnego dla funkcjonowania małych i średnich przedsiębiorstw oraz wzmocnienie konkurencyjności MSP poprzez nawiązywanie współpracy (targi i sieci informacyjne) i przepływ innowacji (Współfinansowanie działań ukierunkowanych na tworzenie więzi kooperacyjnych pomiędzy przedsiębiorstwami państw członkowskich UE oraz wybranych krajów ubiegających się o członkostwo, w tym Polski. Program dotuje między innymi działalność Centrów Euro Info.

Przyznanie w latach 1999-2001 dla Centrum Euro Info PL412 działającego przy Górnośląskiej Agencji Rozwoju Regionalnego kwoty dotacji w wysokości **75.000,00 Euro (rocznie 25.000,00 Euro)**, przeznaczonej na współfinansowanie kosztów prowadzenia ośrodka i świadczenia usług dla MSP.

V PROGRAM RAMOWY BADŃ ROZWOJU TECHNICZNEGO I PREZENTACJI UNII EUROPEJSKIEJ (V Program Ramowy)

Cel Programu: Wsparcie badań służących innowacji oraz rozwojowi gospodarczo-społecznemu. Program obejmuje komponenty specjalnie ukierunkowane na potrzeby MSP poszukujących nowych technologii, opracowujących i wdrażających nowe produkty, współpracujących przy rozwiązywaniu problemów technologicznych z partnerami z innych państw UE.

1. Regionalna Strategia Innowacyjna dla województwa śląskiego (RIS-Silesia).

Celem tego projektu było stworzenie warunków do współpracy na rzecz strategii i działań ukierunkowanych na wspieranie śląskich małych i średnich przedsiębiorstw w dziedzinie innowacji i nowych technologii - stworzenie regionalnego partnerstwa na rzecz innowacji pomiędzy kluczowymi podmiotami regionalnymi – wkład UE w projekt wynosi **338.642,25 Euro**.

2. Projekt PRELUDE - Wspieranie Lokalnego i Regionalnego Rozwoju Gospodarki Cyfrowej i Społeczeństwa w Europie.

Celem projektu naukowo-badawczego było wspieranie rozwoju regionalnej i lokalnej gospodarki cyfrowej oraz społeczeństwa informacyjnego, przygotowanie regionalnych partnerów, w tym MSP, do wykorzystania środków z 5 Programu Ramowego Unii Europejskiej w dziedzinie badań i rozwoju technologii, funduszy strukturalnych oraz stworzenie regionalnego forum współpracy w zakresie społeczeństwa informacyjnego – wkład UE w projekt wynosi **50.000,00 Euro**.

Program ECOS/OUVERTURE

Cel Programu: Wspieranie międzynarodowej współpracy międzyregionalnej.

RADA- Alternatywy Rozwoju Terenów Wiejskich – dofinansowanie projektu ze środków Phare dla województwa w 2000 r. wynosi **74.812 Euro**.

Program Phare SCI-TECH II

Cel Programu: Wsparcie polskiego sektora badań i nauki, rozwój transferu technologii, promocji innowacji i doradztwa dla małych i średnich przedsiębiorstw oraz wsparcie procesów restrukturyzacyjnych jednostek badawczo-rozwojowych

Utworzenie i przygotowanie Sieci Punktów Informacyjno-Doradczych do świadczenia usług w zakresie promowania i wspierania innowacji i transferu technologii dla MSP w województwie śląskim - dofinansowanie projektu ze środków Phare wynosi **32.000 Euro**.

6.2.2 Pozostała publiczna pomoc zagraniczna.

KREDYT BANKU ŚWIATOWEGO – na współfinansowanie rozwoju infrastruktury wiejskiej i tworzenie nowych miejsc pracy poza rolnictwem na terenach wiejskich.

Podpisanie w lipcu 2000 r. umowy finansowej pomiędzy Rządem RP a przedstawicielami Banku Światowego, umożliwiło uruchomienie kredytu na współfinansowanie rozwoju infrastruktury wiejskiej i tworzenie nowych miejsc pracy poza rolnictwem na terenach wiejskich, w ramach wdrażania rządowego Programu Aktywizacji Obszarów Wiejskich, którego celem jest rozwój sektora prywatnego, rozwój zasobów ludzkich w tym zwiększenie zatrudnienia poza rolnictwem, poprawa stanu edukacji na obszarach wiejskich oraz poprawa i

rozwój infrastruktury technicznej na obszarach wiejskich. Do realizacji w województwie śląskim wszedł komponent – **rozwój infrastruktury na terenach wiejskich**, w ramach którego województwo na mocy porozumienia z 12 października 2000 r. przyznana została dla województwa kwota **895.000 Euro** na współfinansowanie 7 zadań inwestycyjnych.

GRANT RZĄDU JAPONII.

„Badania Rynku Pracy na Śląsku” – projekt finansowany w ramach Grantu Rządu Japonii. Celem projektu jest opracowanie metody badania rynku pracy oraz prowadzenie cyklicznych (półrocznych) badań regionalnych do 2002 roku dla opracowania krótkoterminowych prognoz w zakresie sytuacji bezrobocia, tendencji gospodarczych i monitorowanie zmian zachodzących na rynku pracy (2000 r. – 2002 r.). Działania finansowane ze środków Grantu Rządu Japonii. Łączny budżet projektu **754.111 PLN**.

GRANT RZĄDU FLANDRII.

„Plato-Śląsk” – wspieranie rozwoju MSP w drugiej fazie rozwoju. Celem projektu jest wzmocnienie konkurencyjności i wsparcie procesu rozwoju MSP oraz tworzenie nowych miejsc pracy w województwie śląskim poprzez promocję umiejętności zarządzania w MSP, promocję współpracy pomiędzy firmami, pomoc w podejmowaniu decyzji mogących podnieść efektywność ekonomiczną MSP oraz pomoc w organizacji szkoleń i nawiązaniu indywidualnych kontaktów - dofinansowanie projektu ze środków Rządu Flandrii **79.444 Euro**.

KREDYT BANKU ROZWOJU RADY EUROPY – na realizację „Programu łagodzenia w regionie śląskim skutków restrukturyzacji zatrudnienia w górnictwie węgla kamiennego”.

W ramach kredytu rządowego zaciągniętego z Banku Rozwoju Rady Europy (BRRE) na realizację „Programu łagodzenia w regionie śląskim skutków restrukturyzacji zatrudnienia w górnictwie węgla kamiennego” województwo śląskie otrzymało kwotę **103.890.000 PLN**. Jest to program samorządowo – rządowy, który powstał w związku z opracowaniem przez rząd RP „Programu restrukturyzacji górnictwa węgla kamiennego w Polsce w latach 2003-2006 z wykorzystaniem ustaw antykryzysowych i zainicjowaniem prywatyzacji niektórych kopalń”. Jego celem jest zapobieganie negatywnym skutkom, jakie na śląskim rynku pracy wywołać może realizacja rządowego programu restrukturyzacji węgla kamiennego (tj. łagodzenie potencjalnych zagrożeń pogorszenia sytuacji na rynku pracy regionu, wywołanej w dużej mierze procesem likwidacji kopalń i kumulacją negatywnych skutków zwolnień pracowników).

W ramach Programu utworzony został **Fundusz dla Śląska**, którego działania ukierunkowane zostały na wspieranie rozwoju regionu. Fundusz zasilany jest ze środków budżetu państwa w łącznej wysokości 200 mln PLN (pożyczki zaciągnięte przez Rząd Polski w bankach, w tym w Banku Rozwoju Rady Europy – BRRE).

Na realizację zadań w pierwszym etapie realizacji „Programu łagodzenia...” Rząd RP zaciągnął pożyczkę w BRRE w wysokości 25 mln Euro (I transza pożyczki).

W ramach **Funduszu dla Śląska** realizowane są dwa instrumenty finansowe:

- **Fundusz na Rzecz Rozwoju Infrastruktury Lokalnej skierowanej na rozwój przedsiębiorczości– komponent dotacje inwestycyjne dla gmin i powiatów województwa śląskiego**, na realizację którego przeznaczone zostały środki w wysokości **74.800.800 PLN** (18 mln Euro),
- **Linia pożyczek dla małych i średnich przedsiębiorstw** – na realizację tego instrumentu przeznaczono środki w wysokości **29.089.200 PLN** (7 mln Euro).

Podpisane w dniu 24 maja 2004 r. porozumienie w sprawie realizacji „Programu łagodzenia...” pomiędzy Ministrem Gospodarki i Pracy, Wojewodą Śląskim i Samorządem Województwa Śląskiego stało się podstawą do zawierania umów z beneficjentami.

Instytucją Wdrażającą dla instrumentu „**Linia pożyczek dla małych i średnich przedsiębiorstw**” jest Fundusz Górnośląski S.A. W celu realizacji tego instrumentu została podpisana umowa dotacji pomiędzy Województwem Śląskim a Funduszem Górnośląskim. Na realizację tego instrumentu przekazane zostały do Funduszu Górnośląskiego środki w wysokości **29.089.200 PLN**.

Do dyspozycji regionu na realizację „Programu łagodzenia...” pozostaje dodatkowa kwota w wysokości 12.530.000 zł wynikająca z różnic kursowych.

Trwają prace nad uruchomieniem drugiej transzy pożyczki w wysokości 25 milionów Euro na realizację „Programu łagodzenia...” (z przeznaczeniem na zasilenie Funduszu Dotacji Inwestycyjnych dla Małopolski oraz Funduszu dla Śląska), z czego 20 mln Euro przeznaczonych zostanie dla województwa śląskiego, a 5 mln Euro dla województwa małopolskiego.

Zgodnie ze stanowiskiem województwa śląskiego ze środków drugiej transzy w wysokości 20 mln Euro finansowane będą dwa instrumenty finansowe, będące kontynuacją dotychczasowych, tzn. dotacji inwestycyjnych dla gmin i powiatów województwa śląskiego oraz linii pożyczek dla MSP.

II. STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO 2000-2015.

Uchwalona przez Sejmik Województwa Śląskiego w dniu 25 września 2000 roku „Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2015” składa się z następujących części:

- sytuacja społeczno-gospodarcza województwa,
- diagnoza strategiczna województwa,
- pola strategiczne i wizja rozwoju Województwa Śląskiego,
- priorytety, cele, kierunki działań województwa, przedsięwzięcia,
- monitoring i ocena procesów realizacyjnych.

1. Wizja rozwoju województwa śląskiego.

Ambicją województwa śląskiego jest dążenie do tego, żeby stać się w przyszłości regionem:

- inteligentnym, dysponującym dużym potencjałem wysoko wykwalifikowanej kadry: naukowo-badawczej, humanistycznej, inżynierskiej o dużej innowacyjności i otwartości na współpracę z otoczeniem europejskim i światowym,
- o dobrze rozwiniętym systemie kształcenia na poziomie wyższym we wszystkich kierunkach humanistycznych i politechnicznych, o dostępnym i dobrze zorganizowanym przestrzennie systemie szkolnictwa ponadgimnazjalnego, które będzie zapleczem dla szkolnictwa wyższego,
- o rozwiniętym i proinnowacyjnym systemie kształcenia ustawicznego, zorientowanym na różne środowiska i zaspakajającym oczekiwania różnych grup wiekowych ludności oraz trwałym systemie przekwalifikowań zawodowych, zwiększającym mobilność zawodową społeczności lokalnych tak miejskich jak i wiejskich, szczególnie szybko reagującym na potrzeby wynikające z przekształceń strukturalnych gospodarki województwa oraz prowadzonych procesów inwestycyjnych przez inwestorów zewnętrznych,
- ludzi zdrowych, realizującym podstawowe zasady zrównoważonego rozwoju, czystego we wszystkich wymiarach środowiska naturalnego i kompletnej infrastrukturze ochrony środowiska, radzącym sobie z problemami zanieczyszczenia środowiska pochodzącego z różnych źródeł oraz odtwarzającym wartości środowiska naturalnego i powiększającym bioróżnorodność obszarów. W regionie utrzymana zostanie wzrastająca świadomość ekologiczna mieszkańców i inwestorów, która doprowadzi do: wzrostu nakładów inwestycyjnych na poprawę ochrony powietrza szczególnie ze źródeł przemysłowych, ochronę wód powierzchniowych poprzez inwestycje komunalne w gospodarce wodno-ściekowej, organizację i wspieranie ruchów na rzecz ochrony krajobrazu i obszarów parków krajobrazowych oraz rekultywację terenów przemysłowych. Województwo Śląskie będzie więc regionem mającym doświadczenie w prowadzeniu proekologicznej polityki inwestycyjnej i restrukturyzacyjnej,
- podnoszącym konkurencyjność swoich tradycyjnych produktów związanych z przetwórstwem węgla kamiennego, produkcją energii, wysoko przetworzonych produktów hutnictwa żelaza i metali kolorowych oraz produktów przemysłu samochodowego,
- rozwijającym nowe produkty z wykorzystaniem dorobku wynalazczego rodzimych środowisk naukowych, a szczególnie w dziedzinach: biotechnologii i produktów związanych z usługami medycznymi i rehabilitacyjnymi, nanomateriałów oraz produktów przemysłu związanych z utylizacją zanieczyszczeń i odpadów,
- rozwijającym sektor usług związanych z technikami informacyjnymi i oprogramowaniem komputerowym,
- wytwarzającym produkty pozwalające na zmianę stylu życia, a w szczególności dotyczące budownictwa mieszkaniowego oraz wyposażenia gospodarstw domowych.

2. Cele generalne rozwoju województwa śląskiego.

W Strategii przyjęte zostały dwa cele generalne rozwoju województwa śląskiego wynikające z nakreślonej wizji rozwoju, będące podstawą wyznaczenia priorytetów (celów szczegółowych), na których koncentrowane zostaną działania Samorządu Województwa Śląskiego do roku 2015.

Do celów generalnych zaliczono:

- wzrost potencjału ludnościowego, kulturalnego, ekonomicznego oraz konkurencyjności regionu w skali krajowej i międzynarodowej,
- rozwój cywilizacyjny regionu, tworzenie nowych miejsc pracy oraz poprawa jakości życia mieszkańców.

3. Priorytety (cele szczegółowe).

Z zarysowanej wizji oraz z celów generalnych wynikają następujące priorytety:

- **wzrost wykształcenia mieszkańców oraz rozwój ich zdolności adaptacyjnych do zmian społecznych i gospodarczych,**
- **umacnianie solidarności i więzi międzyludzkich, poprawa stanu zdrowia oraz bezpieczeństwa socjalnego i publicznego mieszkańców,**
- **rozwijanie współpracy międzyregionalnej w pasie Polski południowej i w skali międzynarodowej,**
- **rozbudowa oraz unowocześnienie systemu transportowego i komunikacyjnego,**
- **wzrost innowacyjności i konkurencyjności gospodarki, w tym małych i średnich przedsiębiorstw,**
- **poprawa jakości środowiska przyrodniczego i kulturowego, w tym zwiększenie atrakcyjności terenu.**

4. Uzasadnienie wyboru priorytetów.

Dla osiągnięcia celów generalnych i wizji rozwoju konieczna jest koncentracja działań na sześciu dziedzinach zwanych priorytetami rozwoju województwa śląskiego, które są podstawą kształtowania celów strategicznych.

PRIORYTET A:

Wzrost wykształcenia mieszkańców oraz rozwój ich zdolności adaptacyjnych do zmian społecznych i gospodarczych.

Poziom wykształcenia mieszkańców regionu będzie miał decydujący wpływ na rozwój gospodarki, usług oraz kultury. Wymaga to rozwoju szkolnictwa ponadgimnazjalnego i wyższego oraz usprawnienia funkcjonowania regionalnego systemu kształcenia ustawicznego i doskonalenia zawodowego. Podniesienie wykształcenia mieszkańców przyczyni się do wzrostu poziomu ich kwalifikacji zawodowych i stworzy możliwości trwałego rozwoju zaawansowanych technologicznie dziedzin gospodarki.

Upowszechnienie wykształcenia średniego poprzez wspieranie rozwoju sieci szkół ponadgimnazjalnych we współpracy z samorządami powiatowymi, pozwoli na zmianę struktury kształcenia. Dążyć należy dlatego do ścisłego powiązania kierunków kształcenia na poziomie średnim z potrzebami regionu oraz prognozowanymi zmianami na rynku pracy. Ważne jest również ukierunkowanie ich na szerokoprofilowe specjalności, przy równoczesnym odchodzeniu od kształcenia w wąskich specjalnościach.

Rozwój zdolności adaptacyjnych mieszkańców do zmian społecznych i gospodarczych wymaga kształcenia ustawicznego umożliwiającego podnoszenie posiadanych kwalifikacji oraz reorientację zawodową mieszkańców. Działania te przyczynią się do ograniczenia negatywnych skutków procesów restrukturyzacji gospodarki województwa.

W ramach priorytetu realizowane będą następujące cele strategiczne oraz przypisane do nich odpowiednie kierunki działań.

Cele strategiczne:

- **Przeprofilowanie i rozbudowa systemu szkolnictwa średniego i wyższego.**
- **Rozszerzenie skali i zasięgu przekwalifikowań zawodowych i rozszerzenie doksztalcania zawodowego.**
- **Wzmocnienie środowisk twórczych.**

PRIORYTET B:

Umacnianie solidarności i więzi międzyludzkich, poprawa stanu zdrowia oraz bezpieczeństwa socjalnego i publicznego mieszkańców.

Do polepszenia jakości życia w regionie przyczyni się tworzenie warunków do powstawania w regionie ośrodków specjalistycznych o europejskim standardzie, podwyższenie standardu ośrodków leczenia specjalistycznego - w szczególności kardiologicznego, onkologicznego, nerkozastępczego, leczenia uzdrowiskowego i rehabilitacyjnego oraz ratownictwa medycznego.

Niezbędne jest również podjęcie działań mających na celu poprawę warunków mieszkaniowych. Rewitalizacja centrów miast, tworzenie nowych dzielnic mieszkaniowych na terenach nie zdegradowanych ekologicznie dostępnych dla wszystkich grup społecznych doprowadzi do wzrostu ilości i jakości mieszkań na terenie województwa.

Dla mieszkańców regionu bardzo ważne jest poczucie bezpieczeństwa i ładu publicznego, które z jednej strony wpływa na kształtowanie zachowań społecznych, a z drugiej poprawia wizerunek naszego regionu na zewnątrz. Poczucie bezpieczeństwa publicznego jest przez mieszkańców regionu stawiane na jednym z pierwszych miejsc w hierarchii potrzeb. Zadanie to powinno być w zasadniczej części realizowane przez administrację rządową, dysponującą instytucjami, finansami i strukturą organizacyjną niezbędną do realizacji tego celu. Kształtując rozwój regionalny należy jednak uwzględnić możliwości wspierania tego procesu.

W ramach priorytetu realizowane będą następujące cele strategiczne oraz przypisane do nich odpowiednie kierunki działań.

Cele strategiczne:

- **Zwiększenie uczestnictwa mieszkańców w kulturze.**
- **Zróżnicowanie i poprawa oferty oraz stworzenie warunków dla rozwoju sportu i rekreacji.**
- **Zbudowanie zintegrowanego systemu pomocy społecznej.**
- **Zapewnienie powszechności dostępu do świadczeń zdrowotnych.**
- **Poprawa stanu zdrowia mieszkańców regionu.**
- **Poprawa warunków mieszkaniowych.**
- **Wzmocnienie trwałości rodziny, wspieranie jej rozwoju, wyrównywanie szans różnych typów rodzin, a także aktywizacja i integracja społeczności lokalnych na rzecz wzmocnienia rodzin.**

PRIORYTET C:

Rozwijanie współpracy międzyregionalnej w pasie Polski południowej i w skali międzynarodowej.

Otwarcie regionów niesie ze sobą potrzebę uwzględnienia mechanizmów konkurencyjnych. Należy rozpatrywać je zarówno w obszarze zewnętrznym – związanym z konkurencją między regionami o pozycję w otoczeniu oraz o ograniczone środki zasilania zewnętrznego, a także wewnętrznym – rozumianym jako konkurencja o wykorzystanie wewnątrz regionalnych czynników rozwoju.

Dalszy rozwój międzynarodowej współpracy regionalnej przyczyni się do wzmocnienia pozycji konkurencyjnej województwa zarówno w dziedzinie gospodarczej, społecznej jak i kulturowej. Pozwoli również na aktywne włączenie się regionu w proces integracji europejskiej oraz na pozyskiwanie wiedzy i doświadczeń w zarządzaniu regionem wykorzystując doświadczenia państw Unii Europejskiej o podobnej strukturze i potencjale ludnościowym. Zwiększenie udziału województwa śląskiego w organizacjach międzynarodowych o charakterze regionalnym wzmocni jego pozycję na forum regionów Europy i przyczyni się do wypromowania w krajach Unii Europejskiej jego nowego wizerunku.

Ważnym elementem współpracy międzynarodowej jest współpraca transgraniczna, polegająca na wspieraniu wspólnych działań podejmowanych w ramach istniejących Euroregionów funkcjonujących na pograniczu Polsko-Czeskim oraz Polsko-Słowackim. W procesie tym szczególnie ważna jest rozbudowa infrastruktury współpracy transgranicznej oraz przełamanie barier kulturowych i prawnych w kontaktach międzyludzkich. Istotne jest również, by współpraca ta bazowała na wspólnym dziedzictwie kulturowym.

Realizacja omawianego priorytetu w pasie Polski południowej wymagać będzie współdziałania z innymi województwami w realizacji międzyregionalnych programów rządowych. Podstawowe znaczenie dla rozwoju regionu ma współpraca województw na osi Wrocław – Kraków.

W ramach priorytetu realizowane będą następujące cele strategiczne oraz przypisane do nich odpowiednie kierunki działań.

Cele strategiczne:

- **Podejmowanie i wspieranie międzynarodowej współpracy instytucjonalnej.**
- **Podejmowanie i wspieranie współpracy międzyregionalnej z województwami leżącymi w pasie Polski południowej.**

PRIORYTET D:

Rozbudowa oraz unowocześnienie systemu transportowego i komunikacyjnego.

Rozwój województwa powinien opierać się między innymi na rozbudowie nowoczesnego systemu transportowego, komunikacyjnego i informacyjnego.

Udrożnienie i integracja układu komunikacyjnego oraz zwiększenie dostępności transportowej regionu przyczyni się do poprawy płynności i drożności układów drogowych oraz rozwoju międzyregionalnej i międzynarodowej wymiany gospodarczej.

Obniżenie kosztów transportu i zmniejszenie obciążenia emisją spalin i hałasem środowiska przyrodniczego i zamieszkania odbędzie się przede wszystkim poprzez: budowę systemu obwodnic, wspieranie działań prowadzących do powstania autostrad i dróg ekspresowych, tworzenie warunków dla dalszego intensywnego rozwoju transportu lotniczego i kolejowego. Istotny jest również wzrost jakości usług świadczonych przez transport publiczny, a także wspieranie budowy centrów logistycznych i terminali transportu kombinowanego. Poprawi to stan bezpieczeństwa podróżowania i transportu oraz umożliwi szybkie przemieszczanie się mieszkańców na obszarze województwa.

Z punktu widzenia budowy i podnoszenia atrakcyjności regionu ważne jest włączanie społeczeństwa w europejski system gromadzenia i przetwarzania danych m.in. poprzez tworzenie infostrady śląskiej. Przyczyni się to do powstania społeczeństwa informacyjnego,

zdolnego do sprostania wyzwaniom związanym z procesami globalizacji.

W ramach priorytetu realizowane będą następujące cele strategiczne oraz przypisane do nich odpowiednie kierunki działań.

Cele strategiczne:

- **Zwiększenie dostępności komunikacyjnej regionu.**
- **Udrożnienie i integracja układu komunikacyjnego regionu.**
- **Rozbudowa i unowocześnienie sieci przesyłowej.**
- **Rozwijanie informatyki i telekomunikacji.**

PRIORYTET E:

Wzrost innowacyjności i konkurencyjności gospodarki, w tym małych i średnich przedsiębiorstw.

Zakłada się konieczność wzmocnienia innowacyjności gospodarki regionu poprzez rozwój nowych działalności, produktów i nowych przedsiębiorstw. Jest to wymóg wynikający z nieuchronności procesów schyłkowych, które dotyczą tradycyjnych sektorów gospodarki województwa śląskiego.

Region dysponuje wieloma atutami pozwalającymi na rozwój działalności zaawansowanych technologicznie. Są one związane są z kulturą przemysłową, kwalifikowanymi kadrami oraz zapleczem edukacyjnym i naukowo – badawczym wyższych uczelni i instytutów naukowych. Dodatkowym atutem są międzynarodowe kontakty środowisk akademickich i gospodarczych. Ważne jest wspieranie procesów innowacyjnych szczególnie w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw.

O wzroście innowacyjności gospodarki decyduje także atrakcyjność inwestycyjna regionu.

Wpływa ona na sposób postrzegania województwa zarówno przez potencjalnych jak i już funkcjonujących w regionie inwestorów zagranicznych.

Konieczność wzrostu poziomu innowacyjności zarówno w rolnictwie jak i w sektorze rolno-spożywczym jest podyktowana ich złożoną sytuacją. W regionie istnieje potencjał badawczo-wdrożeniowy, który może przyczynić się do wzrostu konkurencyjności sektora rolnego i zapewnienia odpowiednich standardów produktów w celu ich sprzedaży na rynkach międzynarodowych.

Województwo Śląskie dysponuje dużym potencjałem przyrodniczym, posiada bogate dziedzictwo kulturowe, oferuje usługi turystyczne na wysokim poziomie. Otwieranie się polskiej gospodarki na rynki światowe stwarza konieczność podejmowania działań w zakresie promocji produktu turystycznego oraz podniesienia standardu bazy rekreacyjno-turystycznej. W województwie śląskim sektor turystyczny może stać się czynnikiem wzrostu gospodarki regionu.

W ramach priorytetu realizowane będą następujące cele strategiczne oraz przypisane do nich odpowiednie kierunki działań.

Cele strategiczne:

- **Wzrost siły ekonomicznej małych i średnich przedsiębiorstw.**
- **Rozwijanie badań naukowych oraz aplikacji nowych technologii.**
- **Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej regionu.**
- **Modernizacja sektora rolno-spożywczego.**
- **Zwiększenie atrakcyjności turystycznej regionu.**

PRIORYTET F:

Poprawa jakości środowiska przyrodniczego i kulturowego, w tym zwiększenie atrakcyjności terenu.

Poprawa jakości środowiska przyrodniczego województwa śląskiego oznaczać będzie: zmniejszenie ilości zanieczyszczeń odprowadzanych do wód i gruntów, budowę systemu oczyszczalni ścieków, ograniczanie zanieczyszczeń powierzchniowych gruntów. Istotną będzie racjonalna gospodarka odpadami poprzez stworzenie infrastruktury do wtórnego wykorzystania odpadów, a także usuwania i bezpiecznego unieszkodliwiania odpadów niebezpiecznych. Duże znaczenie będzie miała budowa systemu retencji wód powierzchniowych, ograniczenie nadmiernego ich zasolenia, a także objęcie szczególną ochroną najbardziej zasobnych zbiorników wód podziemnych. Zwiększeniu atrakcyjności terenu województwa będzie także sprzyjać zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza oraz ochrona zasobów leśnych.

Dla poprawy atrakcyjności terenu ważną jest również ochrona istniejących zasobów przyrodniczych będących wyrazem bioróżnorodności regionu.

Rewitalizacja centrów miast i układów wiejskich, tworzenie wielofunkcyjnych ośrodków wiejskich, rewitalizacja terenów przemysłowych, przebudowa zdegradowanych lub przeludnionych dzielnic przyczyni się do zmiany dotychczasowego wizerunku regionu i podniesienia jego atrakcyjności.

W ramach priorytetu realizowane będą następujące cele strategiczne oraz przypisane do nich odpowiednie kierunki działań.

Cel strategiczne:

- **Utworzenie systemu kształtowania i wykorzystania zasobów wodnych.**
- **Uporządkowanie i wdrożenie systemu gospodarki odpadami.**
- **Polepszenie jakości powietrza.**
- **Rewitalizacja terenów przemysłowych oraz pogórnich.**
- **Zagospodarowanie centrów miast.**
- **Przebudowa starych dzielnic zdegradowanych lub przeludnionych.**
- **Ukształtowanie regionalnego systemu obszarów chronionych.**
- **Kształtowanie ośrodków wiejskich.**

III PRIORYTETY I DZIAŁANIA REALIZOWANE W RAMACH PROGRAMU

Celem generalnym Wojewódzkiego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na rok 2004 jest zapewnienie zrównoważonego rozwoju społeczno - gospodarczego regionu poprzez stworzenie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości oraz podniesienie standardu życia mieszkańców.

Powyższy cel zostanie zrealizowany poprzez następujące priorytety:

1. Rozbudowa i modernizacja elementów infrastruktury technicznej oraz systemu oświaty, kultury i świadczeń społecznych w województwie śląskim.

2. Pobudzanie lokalnych inicjatyw gospodarczych i społecznych, służących podnoszeniu jakości życia mieszkańców regionu.

Priorytety zaproponowane do wsparcia ze środków finansowych z budżetu państwa, zadań zawartych w „Wojewódzkim Programie Operacyjnym Województwa Śląskiego na rok 2004” realizują zapisy Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2015 oraz są zgodne z Narodową Strategią Rozwoju Regionalnego 2000-2006, Programem Wsparcia 2001-2004 i osiami rozwoju Narodowego Planu Rozwoju na lata 2004-2006.

Koncepcja systemowego działania na rzecz długotrwałego rozwoju Województwa Śląskiego określa główne zasady kształtowania się i prowadzenia polityki rozwoju regionu. Szczególnie ważną rolę odgrywa zasada zrównoważonego rozwoju, która uwzględnia równowagę w czterech wymiarach:

- społecznym,
- gospodarczym,
- ekologicznym,
- przestrzennym.

Realizacja zaplanowanych w ramach poszczególnych priorytetów przedsięwzięć w znaczący sposób przyczyni się do kreowania zrównoważonego rozwoju oraz przybliży województwo do osiągnięcia obrazu zawartego w Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego.

Działania podjęte w ramach **Priorytetu I** dotyczącego rozbudowy i modernizacji elementów infrastruktury technicznej oraz systemu oświaty, kultury i świadczeń społecznych w regionie przyczynią się do:

- podniesienia standardu technicznego sieci dróg oraz transportu publicznego,
- wzmocnienia systemu ochrony środowiska,
- unowocześnienia i rozbudowy systemu ochrony zdrowia,
- restrukturyzacji i unowocześnienia bazy służącej edukacji, turystyce i kulturze,
- modernizacji bazy i podniesienia standardu instrumentów pomocy społecznej.

W ramach **Priorytetu II** celem, którego jest pobudzanie lokalnych inicjatyw gospodarczych i społecznych, służących podnoszeniu jakości życia mieszkańców regionu realizowane będą działania:

- tworzenie i dokapitalizowanie regionalnych funduszy kredytowych, pożyczkowych i gwarancyjnych,
- promowanie regionu oraz środowisk lokalnych z wykorzystaniem miejscowych zasobów dziedzictwa kulturowego,
- wspieranie projektów z zakresu promocji, edukacji i ekologii, realizowanych przez organizacje pozarządowe i społeczne.

Realizacja działań w ramach poszczególnych priorytetów przyczyni się do osiągnięcia celów określonych w Narodowej Strategii Rozwoju, Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego, Wojewódzkiego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego w 2004 roku, które są zgodne z Narodowym Planem Rozwoju 2004-2006.

PRIORYTET I
ROZBUDOWA I MODERNIZACJA ELEMENTÓW INFRASTRUKTURY
TECHNICZNEJ ORAZ SYSTEMU OŚWIATY, KULTURY I ŚWIADCZEŃ
SPOŁECZNYCH W WOJEWÓDZTWIE ŚLĄSKIM.

Rozwój Województwa Śląskiego jest uwarunkowany głównie przez działania dotyczące infrastruktury transportowej, ochrony środowiska i społecznej.

Inwestycje w infrastrukturę mają znaczący wpływ na podniesienie poziomu jakości życia mieszkańców, poprawę stanu środowiska naturalnego, stworzenie warunków sprzyjających rozwojowi aktywności biznesowych.

Konieczna jest rozbudowa nowoczesnego układu komunikacyjnego oraz zwiększenie dostępności transportowej w celu poprawy płynności i drożności układów drogowych oraz rozwoju międzyregionalnej i międzynarodowej wymiany gospodarczej województwa.

Niezbędnym warunkiem dla rozwoju gospodarczego jest poprawa warunków środowiska naturalnego poprzez między innymi zmniejszenie ilości zanieczyszczeń odprowadzanych do wód i gruntów, budowę systemów oczyszczalni ścieków, ograniczenie zanieczyszczeń powierzchniowych gruntów.

Podniesienie poziomu dostępności do świadczeń zdrowotnych oraz zakup nowoczesnego sprzętu medycznego pozwoli na dostosowanie infrastruktury zdrowia w województwie śląskim do standardów unijnych.

Rozwój infrastruktury edukacyjnej i kulturalnej ma na celu między innymi podniesienie jakości nauczania poprzez budowę, modernizację i zapewnienie niezbędnego wyposażenia dla szkół i placówek działających w systemie oświaty oraz tworzenie warunków dla rozwoju twórczości i zwiększania uczestnictwa mieszkańców regionu w kulturze.

Ze względu na obecność w województwie jednych z najbardziej atrakcyjnych przyrodniczo obszarów Polski południowej takich jak Wyżyna Krakowsko – Częstochowska, Pogórze Śląskie oraz Beskid Zachodni ma ono szansę na rozwój nowej aktywności gospodarczej, tj. turystyki. Nie tylko unikatowe walory przyrodnicze oraz krajobrazowe, ale również potencjał kulturowy stają się szansą dla rozwoju w regionie śląskim turystyki tranzytowej, gospodarczej, kulturalnej, rekreacyjno - pobytovej oraz agroturystyki.

Priorytet pierwszy realizują następujące cele operacyjne:

- Zwiększenie przepustowości i jakości regionalnego układu transportowego i komunikacyjnego,
- Poprawa stanu środowiska naturalnego w województwie,
- Podniesienie standardu usług medycznych,
- Rozwój infrastruktury edukacyjnej, turystycznej, kulturalnej,
- Podniesienie poziomu i dostępności do usług z zakresu pomocy społecznej.

Powyższy priorytet jest zgodny z zapisami Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000 – 2015 realizując przede wszystkim zapisy i cele w ramach priorytetów:

D - Rozbudowa i unowocześnienie systemu transportowego i komunikacyjnego.

F - Poprawa jakości środowiska przyrodniczego i kulturowego, w tym zwiększenie atrakcyjności terenu.

A - Wzrost wykształcenia mieszkańców oraz rozwój ich zdolności adaptacyjnych do zmian społecznych i gospodarczych.

B - Umocnienie solidarności i więzi międzyludzkich, poprawa stanu zdrowia oraz bezpieczeństwa socjalnego i publicznego mieszkańców.

E- Wzrost innowacyjności gospodarki i konkurencyjności gospodarki, w tym małych i średnich przedsiębiorstw.

1.1 Podnoszenie standardu technicznego sieci dróg i transportu publicznego

Cele

Jednym z celów działania jest rozbudowa i modernizacja sieci drogowej, które poprawią dostępność komunikacyjną oraz umożliwią szybsze i bezpieczniejsze połączenia pomiędzy ośrodkami centralnymi a pozostałymi obszarami województwa śląskiego. Jednocześnie wzrost dostępu do sieci dróg krajowych zwiększy atrakcyjność lokalizacji dla nowych działalności gospodarczych. Ważnym elementem jest polepszenie jakości funkcjonowania transportu publicznego, co będzie miało wymierny wpływ na stworzenie dogodnych warunków podróżowania i ograniczenia zanieczyszczeń środowiska spowodowanych ruchem drogowym w centrach dużych miast regionu.

Opis działania

Jednym z atutów województwa śląskiego jest jego położenie na przecięciu głównych europejskich i krajowych szlaków transportowych i komunikacyjnych (autostrada A1, A4, drogi ekspresowe, końcówka szerokiego toru LHS w Sławkowie, port rzeczny w Gliwicach, lotnisko w Pyrzowicach oraz w niedużej odległości dwa kolejne lotniska ponadregionalne, w Krakowie i Ostrawie).

Województwo śląskie jest najsilniej zurbanizowanym i uprzemysłowionym obszarem w kraju, czego przejawem jest bardzo gęsta sieć miejska. Region posiada dobrze rozwiniętą sieć dróg publicznych. Jednakże nie może ona sprostać potrzebom stale rosnącego ruchu drogowego. Ponadto drogi województwa cechują się niskimi parametrami technicznymi oraz coraz gorszym stanem nawierzchni, co nie zapewnia odpowiednich standardów bezpieczeństwa i nie spełnia oczekiwań użytkowników.

Niedostateczna ilość obwodnic powoduje wysokie natężenie ruchu w centrach miast województwa.

Mimo dobrze zorganizowanego, rozwiniętego systemu komunikacji kolejowej, autobusowej i tramwajowej sieć połączeń nie spełnia oczekiwań użytkowników. Daje się zauważyć postępującą degradację majątku transportu zbiorowego. Jedną z największych barier rozwoju funkcji metropolitalnych aglomeracji katowickiej i rybnickiej oraz Częstochowy i Bielska Białej jest niewydolność komunikacji miejskiej oraz brak dobrze rozwiniętych przewozów regionalnych. Niezbędny jest wzrost jakości usług świadczonych przez transport publiczny oraz jego integrację. Ze względu na znaczne natężenie ruchu w miastach oraz na głównych szlakach komunikacyjnych, w regionie powinny zostać stworzone dogodne warunki dla zwiększenia udziału transportu szynowego w transporcie miejskim oraz w przewozach regionalnych. Rozwój sieci transportowej oraz komunikacji miejskiej wpłynie na obniżenie kosztów transportu oraz zmniejszenie obciążenia środowiska przyrodniczego emisją spalin i hałasem.

Dla realizacji celów działania istotne znaczenie będą miały projekty o charakterze regionalnym polegające na:

- modernizacji i budowie dróg o znaczeniu regionalnym,
- wzmocnieniu nawierzchni sieci dróg celem osiągnięcia standardów Unii Europejskiej w zakresie dopuszczalnego nacisku na oś, bezpieczeństwa i ochrony środowiska,
- poprawie połączeń między centrami gospodarczymi a pozostałymi centrami w województwie,

- poprawie dostępności do głównych szlaków transportowych (europejskich i krajowych),
- poprawie stanu transportu miejskiego, w tym jego infrastruktury,
- budowie i modernizacji mostów, wiaduktów, obwodnic miast.

Działanie jest komplementarne do działań 1.1 Modernizacja i rozbudowa regionalnego układu transportowego, 1.6 Rozwój transportu publicznego w aglomeracjach, 3.1 Obszary wiejskie oraz 3.2 Obszary podlegające restrukturyzacji podejmowanych w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego. Projekty realizowane w ramach tego działania powinny być również spójne z realizowanymi na terenie województwa inwestycjami w ramach działań wynikających z Sektorowego Programu Operacyjnego „Transport” oraz Funduszu Spójności.

Spodziewane efekty

Realizacja działania przyczyni się bezpośrednio między innymi do:

- skrócenia czasu podróży pomiędzy wybranymi ośrodkami,
- zahamowania degradacji i poprawy stanu technicznego dróg, dostosowania ich do przypisanych im klas oraz obowiązujących standardów Unii Europejskiej,
- usuwania wąskich gardeł i poprawy przepustowości dróg,
- poprawy bezpieczeństwa ruchu drogowego,
- wzrostu inwestycji zewnętrznych, w tym bezpośrednich inwestycji zagranicznych,
- poprawy funkcjonowania systemu komunikacji zbiorowej w miastach,
- zmniejszenia negatywnego oddziaływania transportu na otoczenie, w tym na warunki życia mieszkańców oraz na środowisko i wartości kulturowe,
- zwiększenia dostępności do infrastruktury transportowej oraz sprawności jej funkcjonowania.

Beneficjenci ostateczni

Beneficjentami ostatecznymi w ramach działania będą przede wszystkim: samorząd województwa, samorządy powiatowe oraz samorządy gminne.

Cele

Działanie ma na celu osiągnięcie poprawy stanu środowiska naturalnego poprzez między innymi ograniczenie ilości zanieczyszczeń przedostających się do powietrza, wód, gleby. Poprawa jakości wody, wzrost stopnia jej oczyszczenia oraz zabezpieczenie przeciwpowodziowe jest ważnym elementem działań podejmowanych w regionie z zakresu ochrony środowiska.

W celu poprawy zdegradowanego środowiska w Województwie Śląskim konieczne jest zmniejszenie negatywnego oddziaływania odpadów oraz ich gospodarcze wykorzystanie, zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii jak również wspieranie rozwoju i integracji systemów informatycznych z zakresu ochrony środowiska, leśnictwa i monitoringu.

Opis działania

Województwo Śląskie jest jednym z najbardziej zanieczyszczonych pod względem środowiskowym regionów w Polsce. Dotyczy to zwłaszcza jakości powietrza, wody oraz ilości wytwarzanych odpadów. Region śląski zajmuje pierwsze miejsce w kraju pod względem emisji zanieczyszczeń pyłowych wprowadzanych do powietrza i drugie miejsce pod względem zanieczyszczeń gazowych (po woj. łódzkim).

Rozkład zanieczyszczeń na terenie naszego województwa jest nierównomierny, główna część skoncentrowania jest na terenie konurbacji śląskiej, Bielska Białej, Częstochowy i Rybnika.

Zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego pochodzą głównie z przemysłu energetycznego.

Dużym obciążeniem dla środowiska szczególnie terenów wiejskich jest tzw. „niska emisja”, w której znaczący udział posiadają zanieczyszczenia ze spalania najgorszych gatunków węgla.

Innym problemem ekologicznym województwa są liczne tereny zdegradowane i zdewastowane oraz obszary hałd górniczych leżące w pobliżu osiedli mieszkaniowych. Powodują one ciągłą emisję zanieczyszczeń do atmosfery oraz wód powierzchniowych i gruntowych. Tereny te zajmują duże powierzchnie terenu, które powinny być poddawane procesom rekultywacji.

Woda w województwie śląskim charakteryzuje się niską jakością. Zanieczyszczenia powietrza, nieodpowiednie składowanie odpadów oraz zrzuty ścieków komunalnych i przemysłowych do wód powierzchniowych prowadzą do sytuacji, w której jedynie niewielka część wód nadaje się do gospodarczego wykorzystania. Konieczne jest więc zoptymalizowanie istniejącej infrastruktury, w tym udoskonalenie procesu uzdatniania wody w przedsiębiorstwach wodociągowych oraz założenie nowych zbiorników i oczyszczalni w strategicznych punktach regionu. Istotnym działem na rzecz środowiska jest tworzenie systemów małej retencji wód powierzchniowych oraz działania związane z ochroną przeciwpowodziową.

Dla realizacji celów działania, istotne znaczenie będą miały projekty o charakterze regionalnym polegające na:

- budowie i modernizacji kanalizacji sanitarnej, deszczowej i oczyszczalni ścieków,
- budowie i modernizacji systemów poboru, uzdatniania i zaopatrzenia w wodę,
- budowie i modernizacji infrastruktury przeciwpowodziowej,
- likwidacji niekontrolowanych zrzutów ścieków oraz zrzutów ścieków nie oczyszczonych z miast i zakładów przemysłowych,
- wdrożeniu celów i zadań ujętych w Planie Gospodarki Odpadami dla Województwa Śląskiego,

- modernizacji i rozwoju miejskich systemów ciepłowniczych stanowiących własność publiczną w celu zmniejszenia emisji zanieczyszczeń i poprawy efektywności energetycznej,
- przekształceniu terenów przemysłowych i zdegradowanych,
- podejmowaniu działań związane z utworzeniem systemu obszarów chronionych spójnego z systemem krajowym oraz założeniami sieci Natura 2000.
- przekształceniu istniejących systemów ogrzewania obiektów publicznych w bardziej przyjazne dla środowiska, w szczególności ograniczenie „niskiej emisji”,
- rozwój baz danych, systemów informacji i monitoringu środowiska,
- rozwój systemów zarządzania środowiskiem w oparciu o technologie informatyczne,
- wsparcie dla programów szerszego wykorzystania energii ekologicznej (biopaliwa, geotermia, energia słoneczna, energia wiatrowa, biomasa itp.).

Działanie jest komplementarne w stosunku do działań 1.2 Infrastruktura ochrony środowiska, 3.1 Obszary wiejskie oraz 3.2 Obszary podlegające restrukturyzacji podejmowanych w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego. Projekty realizowane w ramach tego działania powinny być również spójne z realizowanymi na terenie województwa inwestycjami w ramach Funduszu Spójności.

Spodziewane efekty:

Realizacja działania przyczyni się bezpośrednio między innymi do:

- podniesienia jakości życia mieszkańców,
- ograniczenia ilości zanieczyszczeń przedostających się do wód i gleb,
- redukcji poziomu hałasu,
- polepszenia jakości powietrza,
- poprawy stanu bezpieczeństwa przeciwpowodziowego,
- poprawy metod zarządzania środowiskiem,
- zwiększenia wykorzystania odnawialnych źródeł energii.

Beneficjenci ostateczni

Beneficjentami ostatecznymi w ramach działania będą przede wszystkim samorząd województwa, samorządy powiatowe oraz samorządy gminne.

1.3. Unowocześnienie i rozbudowa systemu ochrony zdrowia

Cele

Głównym celem jest poprawa stanu zdrowia mieszkańców województwa śląskiego oraz podniesienie jakości udzielanej pomocy w ramach służby zdrowia, a także podwyższenie standardów ośrodków leczenia specjalistycznego.

Opis działania

Zakłócenia równowagi ekologicznej miały w województwie śląskim postępujący negatywny wpływ na stan zdrowia mieszkańców tego regionu. Stan zdrowia społeczeństwa jest tu znacznie gorszy od przeciętnego w kraju, czego główną przyczyną jest duże skażenie środowiska. Znacznie wyższy niż w innych regionach Polski jest stopień zachorowalności i umieralności ludności tego regionu. Większy niż w innych regionach Polski jest stopień zachorowalności na choroby układu krążenia, choroby dróg oddechowych zwłaszcza u dzieci, wyższy jest udział rent i orzeczonego inwalidztwa. Mimo lepszego niż w kraju wyposażenia województwa w sieć leczenia zamkniętego i ambulatoryjnego, skoncentrowana na tym terenie baza leczenia nie zaspokaja w pełni szybko rosnących w tym zakresie potrzeb.

Zdekaptalizowana baza leczenia zamkniętego sprawia, że zachodzi konieczność likwidacji przestarzałych obiektów, względnie okresowych wyłączeń części bazy materialnej, poddawanej kapitalnym remontom. Skutkuje to zmniejszaniem się oferowanej liczby łóżek szpitalnych.

Dla realizacji celów działania istotne znaczenie będą miały projekty o charakterze regionalnym polegające na:

- modernizacji i wyposażeniu ośrodków zdrowia i szpitali,
- modernizacji i wyposażeniu obiektów w zakresie dostępu dla osób niepełnosprawnych,
- dostosowanie pomieszczeń i budynków do aktualnych przepisów prawnych,
- inwestycjach poprawiających dostęp pacjentów do obiektów służby zdrowia,
- zakup i wyposażenie środków transportu sanitarnego,
- budowie i wyposażeniu sal operacyjnych.

Powyższe działanie jest komplementarne do działań 1.3 Regionalna infrastruktura społeczna i 3.5 Lokalna infrastruktura społeczna podejmowanych w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego.

Spodziewane efekty

Realizacja działania przyczyni się bezpośrednio między innymi do:

- podwyższenia standardów ośrodków ratownictwa medycznego,
- poprawy dostępności pacjentów, a w szczególności osób niepełnosprawnych, do obiektów służby zdrowia,
- polepszenia jakości świadczonych usług medycznych.

Beneficjenci ostateczni

Jednostki samorządu terytorialnego: gminy, powiaty, województwo lub działające w ich imieniu jednostki organizacyjne, szpitale, ośrodki zdrowia.

1.4 Restrukturyzacja i unowocześnienie bazy oświatowo – wychowawczej, turystyczno – sportowej i kulturalnej.

Cele

Głównym celem działania jest wzrost atrakcyjności regionu poprzez budowę, rozbudowę i modernizację infrastruktury oświatowo - wychowawczej, turystyczno – sportowej i kulturalnej. Jednocześnie podniesienie poziomu życia mieszkańców województwa śląskiego oraz uzyskanie wzrostu gospodarczego regionu. Ważnym elementem jest uzyskanie wzrostu poziomu i jakości wykształcenia mieszkańców.

Opis działania

Wzrost poziomu wykształcenia mieszkańców województwa śląskiego jest jednym z ważniejszych czynników rozwojowych regionów. Poziom wykształcenia mieszkańców województwa śląskiego na tle innych województw przedstawia się niekorzystnie. W strukturze wykształcenia mieszkańców regionu powyżej 15 roku życia większość stanowią mieszkańcy z wykształceniem zawodowym bądź niższym.

Województwo śląskie skupia na swym terenie jedną dziesiątą szkolnictwa krajowego. Większość placówek edukacyjnych charakteryzuje się złym stanem bazy materialnej i wyposażenia.

Region śląski obejmuje swym zasięgiem jeden z najbardziej atrakcyjnych przyrodniczo obszarów południowej Polski: Wyżynę Krakowsko- Częstochowską, Pogórze Śląskie oraz Beskid Zachodni. O niezwykłości i unikalności terenów turystycznych regionu świadczy urozmaicona rzeźba terenu.

Sieć instytucji kulturalnych w regionie jest niewystarczająca i nierównomiernie rozmieszczona, co powoduje niższą dostępność do korzystania z oferowanych propozycji oraz zwiększoną trudność dla osób zajmujących się działalnością twórczą, jak również ma wpływ na wzrost aktywności twórczej środowisk artystycznych.

Życie kulturalne skupia się wokół licznych placówek rozsianych po całym województwie, do których należą m.in. Filharmonia Śląska w Katowicach, Opera Śląska w Bytomiu, Teatr Muzyczny w Gliwicach, Teatr Śląski w Katowicach, Teatr Polski w Bielsku – Białej. Liczba instytucji kultury w województwie jest nadal niewystarczająca, a te obiekty, które funkcjonują potrzebują poniesienia znacznych nakładów na modernizację i budowę.

Cechą regionu jest jego różnorodność oraz ogromny jak dotąd niewykorzystany potencjał kulturowy, krajobrazowy oraz przyrodniczy.

Dla realizacji celów działania istotne znaczenie będą miały projekty o charakterze regionalnym polegające na:

- modernizacji, rozbudowie i budowie pomieszczeń dydaktycznych,
- zapewnienie niezbędnego wyposażenia szkół,
- budowie, rozbudowie i modernizacji infrastruktury turystycznej,
- budowie i modernizacji obiektów sportowych,
- budowie, rozbudowie i modernizacji infrastruktury związanej z kulturą i ochroną dziedzictwa kulturowego,
- rozwoju publicznych obiektów wypoczynkowych/ rekreacyjnych.

Działanie jest komplementarne do działań 1.3 Regionalna infrastruktura społeczna, 1.4 Rozwój turystyki i kultury i 3.1 Obszary wiejskie 3.2 Obszary restrukturyzowane oraz 3.5 Lokalna infrastruktura społeczna, podejmowanych w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego. Projekty realizowane w ramach powyższego działania

powinny być spójne z inwestycjami podejmowanymi w ramach działania „Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego” Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich”.

Spodziewane efekty

Realizacja działania przyczyni się bezpośrednio do między innymi:

- wzrostu liczby zajęć dydaktycznych w nowych pomieszczeniach,
- wzrostu liczby użytkowników korzystających z nowej lub zmodernizowanej infrastruktury edukacyjnej i kulturalnej,
- wzrostu wartości wyposażenia placówek edukacyjnych,
- wzrostu ruchu turystycznego, w tym krajowej i zagranicznej turystyki pobytowej, na obszarze województwa śląskiego,
- zwiększenia liczby osób zatrudnionych w sektorze turystycznym w województwie śląskim,
- wzrostu udziału turystyki w tworzeniu części regionalnej PKB,
- pełniejszego wykorzystanie potencjału turystycznego województwa poprzez udostępnienie nowych miejsc i form dla działalności turystycznej,
- wzrostu miejsc pracy związanych z poszerzeniem lub zmianą oferty kulturalnej,
- wzrostu liczby osób odwiedzających obiekty zabytkowe i historyczne,
- wzrostu liczby imprez kulturalnych organizowanych w regionie.

Beneficjenci ostateczni

Beneficjentami ostatecznymi w ramach działania będą przede wszystkim samorząd województwa, samorządy powiatowe i samorządy gminne oraz działające non-profit instytucje, organizacje pozarządowe i społeczne.

Cele

Działanie ma na celu przyczynienie się do przezwyciężenia procesu marginalizacji osób i grup społecznych poprzez podniesienie jakości świadczonych usług przez placówki pomocy społecznej

Opis działania

Pomoc społeczna w województwie śląskim obejmuje świadczenia gotówkowe i rzeczowe na rzecz osób bezdomnych, starszych, inwalidów oraz rodzin wielodzietnych, jak również poradnictwo specjalistyczne, terapię, pomoc w załatwianiu spraw urzędowych i innych ważnych spraw bytowych. Główną przyczyną udzielenia pomocy społecznej w województwie śląskim jest bezrobocie, ubóstwo, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego, niepełnosprawność, długotrwała choroba. Największy wzrost przyczyn udzielenia pomocy notuje się z powodu klęsk żywiołowych lub ekologicznych, bezdomności oraz sieroctwa, niepokój budzi fakt dalszego wzrostu ilości osób objętych pomocą z przyczyn najczęstszych jakim jest bezrobocie i ubóstwo.

System pomocy społecznej składa się z wielu rodzajów instytucji, świadczących usługi różnym kategoriom klientów. Spośród wszystkich rodzajów instytucji zajmujących się udzielaniem pomocy społecznej znajdujących się na terenie województwa, ważną rolę pełnią domy pomocy społecznej, ośrodki wsparcia, jednostki specjalistycznego poradnictwa, mieszkania chronione, ośrodki interwencji kryzysowej, ośrodki adopcyjno-opiekuńcze, placówki opiekuńczo-wychowawcze oraz rodziny zastępcze.

Skala problemów sprawia, że istniejące instytucje odpowiedzialne za wsparcie rodzin i osób w trudnej sytuacji życiowej, nie zawsze w stanie są w pełni odpowiedzieć na zapotrzebowanie społeczne i zagwarantować właściwy zakres oraz poziom świadczeń.

Dla realizacji celów działania istotne znaczenie będą miały projekty o charakterze regionalnym polegające na:

- modernizacji, rozbudowie i budowie obiektów pomocy społecznej,
- zapewnieniu niezbędnego wyposażenia dla właściwego funkcjonowania placówek pomocy społecznej.

Działanie jest komplementarne do działań 2.1 Rozwój umiejętności powiązanych z potrzebami rynku pracy i możliwości kształcenia ustawicznego w regionie, 2.3 Reorientacja zawodowa osób odchodzących z rolnictwa oraz 2.4 Reorientacja zawodowa osób dotkniętych procesami restrukturyzacyjnymi w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego. Projekty podejmowane w ramach powyższego działania powinny być spójne z inwestycjami z terenu województwa śląskiego podejmowanymi w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Rozwój Zasobów Ludzkich”.

Spodziewane efekty

- zwiększenie dostępności do świadczonych usług pomocy społecznej dzięki nowym lub zmodernizowanym placówkom
- wzrost liczby użytkowników korzystających z nowej lub zmodernizowanej infrastruktury pomocy społecznej,
- podniesienie standardów świadczonych usług w placówkach pomocy społecznej

Beneficjenci ostateczni

Beneficjentami ostatecznymi w ramach działania będą przede wszystkim samorząd województwa, samorządy powiatowe i samorządy gminne oraz działające non-profit instytucje, organizacje pozarządowe i społeczne.

PRIORYTET II

POBUDZANIE LOKALNYCH INICJATYW GOSPODARCZYCH I SPOŁECZNYCH, SŁUŻĄCYCH PODNOSZENIU JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW REGIONU.

W procesie przebudowy gospodarki województwa śląskiego rozwój sektora małych i średnich przedsiębiorstw ma znaczenie strategiczne. Są one źródłem nowych trwałych miejsc pracy dla osób odchodzących z upadających sektorów przemysłu ciężkiego.

Tworzeniu nowych małych i średnich przedsiębiorstw najbardziej sprzyjają sektory usług około biznesowych, ochrony środowiska, nowych technologii, informatyki, turystyki oraz sektor rolno-spożywczy, szczególnie działające w oparciu o nowe technologie. W związku z postępującym procesem integracji z Unią Europejską i związaną z tym potrzebą dostosowywania przedsiębiorstw do rosnącej konkurencyjności, konieczne jest osiągnięcie przez sektor małych i średnich przedsiębiorstw wyższego poziomu zdolności konkurencyjności na rynku krajowym i międzynarodowym. Jednocześnie sektor ten natrafia na szereg barier takich jak bariery finansowe, informacyjne, szkoleniowe oraz nowoczesnej wiedzy. Rozwój tego sektora uzależniony jest od poprawy i rozwoju systemów zarządzania oraz wprowadzenia nowoczesnych rozwiązań technologicznych. Istnieje też potrzeba dostosowania instytucji akademickich i urzędów pracy w regionie do wypełnienia roli instytucji szkoleniowych dla większej liczby potencjalnych przyszłych i obecnych właścicieli MŚP. Ważne jest również stworzenie dostępu do zewnętrznych źródeł finansowania dla małych i średnich przedsiębiorstw.

Atrakcyjność regionu polega na współistnieniu tu terenów przemysłowych jak również turystycznych. Układ taki sprawia, że w województwie istnieje możliwość realizacji zarówno wszelkiego rodzaju inwestycji jak również aktywnego wypoczynku.

W regionie śląskim znajduje się dużo obiektów zabytkowych odzwierciedlających dziedzictwo materialne i duchowe kultury województwa. Województwo charakteryzuje się zróżnicowanym pejzażem kulturowym oraz otwartością wobec innych regionów i Europy. Następuje również wzrost aktywności twórczej środowisk profesjonalnych i amatorskich, co wzbogaca ofertę przedsięwzięć kulturalnych regionu. Jednakże nadal w regionie brakuje instytucji kulturalnych wspierających powyższe działania.

W regionie należy wykorzystać zasoby dziedzictwa kulturowego w celu pobudzenia inicjatyw społecznych służących podniesieniu standardu życia mieszkańców. Znaczący wpływ na uzyskanie tego celu ma obecność w życiu regionu organizacji pozarządowych i społecznych, które charakteryzują się większą swobodą działania niż instytucje publiczne oraz zdolne są do szybszego reagowania na wszelkie zmiany i nowe problemy społeczne, również wyższą gotowością do przejmowania inicjatyw i konstruowania nowych rozwiązań. Dlatego też w regionie należy położyć większy nacisk na wsparcie i rozwój tych organizacji.

Powyższy priorytet jest zgodny z zapisami Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000 – 2015 realizując przede wszystkim zapisy i cele w ramach priorytetów:

D - Rozbudowa i unowocześnienie systemu transportowego i komunikacyjnego.

F - Poprawa jakości środowiska przyrodniczego i kulturowego, w tym zwiększenie atrakcyjności terenu.

A - Wzrost wykształcenia mieszkańców oraz rozwój ich zdolności adaptacyjnych do zmian społecznych i gospodarczych.

B - Umocnienie solidarności i więzi międzyludzkich, poprawa stanu zdrowia oraz bezpieczeństwa socjalnego i publicznego mieszkańców.

E- Wzrost innowacyjności gospodarki i konkurencyjności gospodarki, w tym małych i średnich przedsiębiorstw.

2.1 Tworzenie i/lub dokapitalizowanie regionalnych funduszy kredytowych, pożyczkowych i gwarancyjnych.

Cel

Celem działania jest ułatwienie przedsiębiorcom dostępu do zewnętrznych źródeł finansowania inwestycji.

Opis działania

W województwie śląskim nadal istnieje brak dostępu do zewnętrznych źródeł finansowania, co stanowi znaczącą barierę rozwoju szeregu przedsiębiorstw, zwłaszcza nowo powstających oraz realizujących inwestycje o charakterze innowacyjnym. Głównymi ograniczeniami uzyskania finansowania zewnętrznego są wysokie koszty i skomplikowane warunki pozyskania kredytu, mało rozwinięta oferta bankowa dla małych przedsiębiorstw, słabość systemu poręczeń kredytowych i pożyczkowych. Utrzymywanie się takiej sytuacji powoduje, że większość przedsiębiorstw finansuje działalność ze środków własnych.

W ramach działania planuje się podjęcie następujących przedsięwzięć:

- wspieranie powstawania oraz dokapitalizowanie funduszy pożyczkowych,
- wspieranie powstawania oraz dokapitalizowanie funduszy kredytowych,
- wspieranie powstawania oraz dokapitalizowanie funduszy gwarancyjnych.

Działanie to jest komplementarne do działań 2.5 Promocja przedsiębiorczości i 3.4 Mikroprzedsiębiorstwa podejmowanych w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego. Projekty realizowane w ramach powyższego działania powinny być spójne z inicjatywami podejmowanymi w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw”.

Spodziewane efekty

Realizacja działania przyczyni się między innymi do:

- zwiększenia liczby działających w województwie śląskim funduszy pożyczkowych, kredytowych i gwarancyjnych oraz ich bardziej równomiernego rozmieszczenia,
- poprawy dostępności przedsiębiorców do zewnętrznych źródeł finansowania,
- ułatwienia podejmowania działalności gospodarczej,
- powstania nowych firm,
- zwiększenia poziomu inwestycji przedsiębiorstw oraz wzrostu, rozszerzenia i unowocześnienia produkcji poprzez zwiększanie liczby projektów inwestycyjnych przedsiębiorstw,
- stworzenia nowych miejsc pracy.

Beneficjenci ostateczni

Beneficjentami ostatecznymi będą fundusze działające na rzecz małych i średnich przedsiębiorstw w tym m.in.: fundusze pożyczkowe, fundusze poręczeń kredytowych.

2.2 Promowanie regionu oraz środowisk lokalnych z wykorzystaniem miejscowych zasobów dziedzictwa kulturowego.

Cel

Celem działania jest wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturalnego na rzecz promocji regionu.

Opis działania

Życie kulturalne skupia się wokół licznych placówek rozsianych po całym województwie należą do nich m.in. Filharmonia Śląska w Katowicach, Opera Śląska w Bytomiu, Teatr Muzyczny w Gliwicach, Teatr Śląski w Katowicach, Teatr Polski w Bielsku – Białej. Województwo charakteryzuje się również dogodnymi warunkami również dla rozwoju turystyki tranzytowej, uzdrowskiej, agroturystyki, jak również turystyki pielgrzymkowej. Materialnym wyrazem bogactwa i zróżnicowania kulturalnego są budowle charakterystyczne dla regionu śląskiego takie jak drewniana architektura sakralna, zabytki związane z kulturą przemysłową i architekturą mieszkaniową oraz zabytki „architektury militaris”.

Województwo jest w dalszym ciągu kojarzone jako region wyłącznie o profilu przemysłowym. Ma to negatywny wpływ na rozwój sektora turystycznego. Tym samym ważne jest podjęcie działań mających na celu szeroką promocję regionu, przekazując informację o jego walorach turystycznych, kulturowych i gospodarczych.

W ramach działania planuje się podjęcie następujących przedsięwzięć:

- opracowanie programów promocji turystycznej i kulturalnej,
- rozwój systemów informacji turystycznej i kulturalnej na potrzeby turystów zagranicznych i krajowych,
- organizacja imprez i wydarzeń kulturalnych.

Działanie jest komplementarne do działań 1.4 Rozwój turystyki i kultury i 3.1 Obszary wiejskie oraz 3.2 Obszary podlegające restrukturyzacji, podejmowanych w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego. Projekty realizowane w ramach powyższego działania powinny być spójne z inwestycjami podejmowanymi w ramach działania „Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego” Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich”.

Spodziewane efekty

Realizacja działania przyczyni się bezpośrednio do między innymi:

- wzrostu ilości osób zatrudnionych przy obsłudze ruchu turystycznego,
- wzrostu ilości sprzedanych noclegów,
- liczby /wzrostu ilości osób korzystających z usług centrów informacji turystycznej,
- liczby osób korzystających z systemu infrastruktury turystycznej,
- liczby podmiotów zaangażowanych w system informacji,
- wzrostu ilości osób korzystających/ biorących udział w organizowanych imprezach.

Beneficjenci ostateczni

Beneficjentami ostatecznymi w ramach działania będą przede wszystkim samorząd województwa, samorządy powiatowe i samorządy gminne oraz działające non-profit instytucje, organizacje pozarządowe i społeczne.

2.3. Wspieranie projektów z zakresu promocji edukacji i ekologii, realizowanych przez organizacje pozarządowe i społeczne.

Cele

Celem działania jest pobudzanie aktywności społecznej, przejawiającej się w działalności organizacji pozarządowych i społecznych. Stymulowanie tego typu organizacji jest istotne z punktu widzenia społeczności lokalnych, gdyż są one postrzegane przez mieszkańców regionu jako swoi naturalni sprzymierzeńcy. Ich aktywność obejmuje nie tylko członków danej organizacji, lecz także całe społeczności lokalne, będące w spektrum działania NGO's.

Opis działania

W województwie śląskim w ramach polityki społecznej działa ponad 350 aktywnych organizacji pozarządowych realizujących zintegrowaną politykę społeczną.

Organizacje pozarządowe działające na terenie województwa obok administracji rządowej i organów samorządowych charakteryzują się większą swobodą działania, dzięki czemu mają potencjalnie wyższą gotowość do podejmowania inicjatyw, mogłyby więc skutecznie wspierać projekty z zakresu edukacji i ekologii.

Organizacje pozarządowe spełniają w regionie między innymi rolę reprezentanta społeczności lokalnej, świadczą pomoc bezpośrednią na rzecz mieszkańców społeczności lokalnej oraz pełnią funkcję innowacyjną.

Organizacje pozarządowe i społeczne jako reprezentacja społeczności lokalnej są niezbędnym ogniwem wspomagającym tworzenie nowych koncepcji rozwoju gospodarczego i społecznego, innych zasad rozwiązywania problemów, formułowanie nowych idei w dziedzinie ochrony środowiska, zachowania i oszczędzania zasobów naturalnych, wzorów zaspokajania potrzeb uwzględniających zachowania proekologiczne.

Dla realizacji celów działania istotne znaczenie będą miały projekty o charakterze regionalnym polegające na:

- wspieraniu rozwoju instytucjonalnego organizacji pozarządowych i społecznych,
- pomocy merytorycznej dla ww. organizacji,
- organizacji szkoleń dzieci i młodzieży uzdolnionej sportowo oraz sportowców niepełnosprawnych,
- organizacji przedsięwzięć dotyczących edukacji, ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży ze szkół specjalnych oraz środowisk o niskim statusie materialnym,
- współpracy z NGO's w organizacji warsztatów, konkursów i szkoleń proedukacyjnych i proekologicznych.

Działanie jest komplementarne do działań podejmowanych w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego: 1.4 Rozwój turystyki i kultury, 1.5 Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego, 3.1. obszary wiejskie, 3.2. Obszary podlegające restrukturyzacji, 3.3. Zdegradowane obszary miejskie, przemysłowe i powojenne, 3.5. Lokalna infrastruktura społeczna.

Spodziewane efekty

Realizacja działania przyczyni się bezpośrednio do między innymi:

- powstawania i utrwalania więzi społecznych,
- poprawy stanu świadomości ekologicznej,
- wzrostu liczby inicjatyw proekologicznych,
- wykształcenia postaw proaktywnych w stosunku do edukacji i kształtowania właściwego poczucia wartości edukacji.

Beneficjenci ostateczni

Beneficjentami ostatecznymi w ramach działania będą przede wszystkim organizacje pozarządowe i społeczne.

IV. FINASOWANIE WOJEWÓDZKIEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

Głównym źródłem finansowania Programu w 2004 roku były środki z budżetu państwa wynikające z zapisów Programu Wsparcia na rok 2004. Kwota wsparcia zgodnie z §13 pkt. 2 Projektu Rozporządzenia Rady Ministrów z lutego 2004 roku w sprawie przyjęcia Programu wsparcia na rok 2004, była ustalana dla poszczególnych priorytetów wojewódzkiego programu w wyniku negocjacji pomiędzy Ministrem właściwym ds. rozwoju regionalnego a Zarządem Województwa Śląskiego.

W ramach Programu Wsparcia na rok 2004, limit środków dla województwa śląskiego został ustalony w wysokości 109 068 000 zł. W ramach powyższego limitu 78 788 000 zł przewidziano na realizację zadań własnych i inwestycji wieloletnich jednostek samorządu terytorialnego, a 20 280 000 zł na współfinansowanie projektów realizowanych w województwie śląskim w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego i INTERREG III. Ponad to 10 000 000 zł przydzielono na realizację zadań związanych z przeciwdziałaniem negatywnym skutkom restrukturyzacji górnictwa w ramach "Programu łagodzenia w regionie śląskim restrukturyzacji zatrudnienia w górnictwie węgla kamiennego". Rozkład tych środków w układzie na poszczególne priorytety i działania przedstawia tabela 1. Podział powyższej kwoty na inwestycje wieloletnie i zadania jednostek samorządu terytorialnego przedstawia tabela 2.

Tabela 1 Struktura finansowa zadań własnych i inwestycji wieloletnich w ramach Programu w PLN w 2004 roku.

Priorytet/ Działanie	Łącznie	Budżet centralny	Jednostki Samorządu Terytorialnego	Inne publiczne
Priorytet I – Rozbudowa i modernizacja elementów infrastruktury technicznej oraz systemu oświaty i świadczeń społecznych w regionie.	86 080 778	76 788 000	9 292 778	-
Działanie 1.1 Podnoszenie standardu technicznego sieci dróg i lokalnego transportu publicznego.	10 517 280	10 457 280	60 000	-
Działanie 1.2 Wzmacnianie systemu ochrony środowiska.	-	-	-	-
Działanie 1.3 Unowocześnienie i rozbudowa systemu ochrony zdrowia.	34 650 495	33 192 220	1 458 275	-
Działanie 1.4 Restrukturyzacja i unowocześnienie bazy oświatowo-wychowawczej, turystyczno-sportowej, kulturalnej.	35 248 003	29 138 500	6 109 503	-
Działanie 1.5 Modernizacja bazy i podnoszenie standardu instrumentów pomocy społecznej.	5 665 000	4 000 000	1 665 000	-
Priorytet II – Pobudzenie lokalnych inicjatyw gospodarczych i społecznych, służących podnoszeniu jakości życia mieszkańców regionu.	2 100 000	2 000 000	100 000-	-
Działanie 2.1 Tworzenie i/lub dokapitalizowanie regionalnych funduszy kredytowych, pożyczkowych i gwarancyjnych.	2 100 000	2 000 000	100 000-	-
Działanie 2.2 Promowanie regionu oraz środowisk lokalnych z wykorzystaniem miejscowych zasobów dziedzictwa kulturowego.	-	-	-	-
Działanie 2.3 Wspieranie projektów z zakresu promocji edukacji i ekologii, realizowanych przez organizacje poza rządowe i społeczne.	-	-	-	-
RAZEM PRIORYTET I i II	88 180 778	78 788 000	9 392 778	0

Tabela 2. Podział środków finansowych na inwestycje wieloletnie (inwestycje wymienione w załączniku nr 7 do ustawy budżetowej na rok 2000 Dz. U. Nr 7, poz. 85) i zadania własne jednostek samorządu terytorialnego w ramach Programu w PLN na 2004 rok.

<i>Inwestycje wieloletnie</i>	55 192 220
<i>Zadania własne jst</i>	23 595 780
<i>RAZEM</i>	78 788 000

Głównym źródłem finansowania Programu na 2005 rok, są środki z budżetu państwa. Kwota wsparcia, jest ustalana dla poszczególnych priorytetów wojewódzkiego programu w wyniku negocjacji pomiędzy Ministrem właściwym ds. rozwoju regionalnego a Zarządem Województwa Śląskiego.

Na realizację powyższego Programu w roku 2005 proponuje się przeznaczenie kwoty pochodzącej z budżetu państwa w wysokości 33 768 000 zł. Rozkład tych środków w układzie na poszczególne priorytety i działania przedstawia tabela 3. Podział powyższej kwoty na inwestycje wieloletnie i zadania jednostek samorządu terytorialnego przedstawia tabela 4.

Tabela 3. Struktura finansowa zadań własnych i inwestycji wieloletnich w ramach Programu na 2005 rok w PLN.

Priorytet/ Działanie	Łącznie	Budżet centralny	Środki Województwa	Środki powiatu /gminy
<i>Priorytet I –Rozbudowa i modernizacja elementów infrastruktury technicznej oraz systemu oświaty i świadczeń społecznych w regionie.</i>				
Działanie 1.1 Podnoszenie standardu technicznego sieci dróg i lokalnego transportu publicznego.	9 082 000	7 000 000	1 082 000	1 000 000
Działanie 1.2 Wzmacnianie systemu ochrony środowiska.				
Działanie 1.3 Unowocześnienie i rozbudowa systemu ochrony zdrowia.	33 300 000	16 000 000	10 900 000	6 400 000
Działanie 1.4 Restrukturyzacja i unowocześnienie bazy oświatowo–wychowawczej, turystyczno-sportowej, kulturalnej.	26 864 000	10 768 000	13 746 000	2 350 000
Działanie 1.5 Modernizacja bazy i podnoszenie standardu instrumentów pomocy społecznej.				
<i>Priorytet II – Pobudzenie lokalnych inicjatyw gospodarczych i społecznych, służących podnoszeniu jakości życia mieszkańców regionu.</i>				
Działanie 2.1 Tworzenie i/lub dokapitalizowywanie regionalnych funduszy kredytowych, pożyczkowych i gwarancyjnych.				
Działanie 2.2 Promowanie regionu oraz środowisk lokalnych z wykorzystaniem miejscowych zasobów dziedzictwa kulturowego.				
Działanie 2.3 Wspieranie projektów z zakresu promocji edukacji i ekologii, realizowanych przez organizacje poza rządowe i społeczne.				
RAZEM PRIORYTET I i II	69 246 000	33 768 000	25 728 000	9 750 000

Tabela 4. Podział środków finansowych na inwestycje wieloletnie (inwestycje wymienione w załączniku nr 7 do ustawy budżetowej na rok 2000 Dz. U. Nr 7, poz. 85) i zadania własne jednostek samorządu terytorialnego w ramach Programu w PLN.

<i>Inwestycje wieloletnie</i>	24 000 000
<i>Zadania własne jst</i>	9 768 000
<i>RAZEM</i>	33 768 000

Tabela finansowa na rok 2006 zostanie dołączona do Programu po uchwaleniu Ustawy Budżetowej na rok 2006.

Głównym źródłem finansowania Programu w 2006 roku, są środki z budżetu państwa. Kwota wsparcia, ustalana jest dla poszczególnych priorytetów wojewódzkiego programu w wyniku negocjacji pomiędzy Ministrem właściwym ds. rozwoju regionalnego a Zarządem Województwa Śląskiego.

Na realizację powyższego Programu w roku 2006 proponuje się przeznaczenie kwoty pochodzącej z budżetu państwa w wysokości 41 886 312 zł (alokacja dla województwa śląskiego w ramach środków zapisanych w rezerwie celowej cz. 83, poz.11 ustawy budżetowej na rok 2006 na kontrakty wojewódzkie). Ponadto 10 000 000 zł przyznano na rozbudowę infrastruktury liniowej w związku z budową „Euroterminalu” w Sławkowie (cz. 83, poz. 82) i 10 000 000 zł na modernizację Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego nr 2 w Jastrzębiu – Zdroju (cz. 83, poz. 83). Rozkład tych środków w układzie na poszczególne priorytety i działania przedstawia tabela 5. Podział powyższej kwoty na inwestycje wieloletnie i zadania jednostek samorządu terytorialnego przedstawia tabela 6.

Tabela 5. Struktura finansowa zadań własnych i inwestycji wieloletnich w ramach Programu na 2006 rok w PLN.

Priorytet/ Działanie	Łącznie	Budżet centralny	Środki Województwa	Środki powiatu/ gminy
Priorytet I –Rozbudowa i modernizacja elementów infrastruktury technicznej oraz systemu oświaty i świadczeń społecznych w regionie.	65 186 312	41 886 312	17 000 000	6 300 000
Działanie 1.1 Podnoszenie standardu technicznego sieci dróg i lokalnego transportu publicznego.	17 000 000	12 000 000	5 000 000	-
Działanie 1.2 Wzmacnianie systemu ochrony środowiska.	-	-	-	-
Działanie 1.3 Unowocześnienie i rozbudowa systemu ochrony zdrowia.	22 032 312	15 732 312	-	6 300 000
Działanie 1.4 Restrukturyzacja i unowocześnienie bazy oświatowo – wychowawczej, turystyczno - sportowej, kulturalnej.	26 154 000	14 154 000	12 000 000	-
Działanie 1.5 Modernizacja bazy i podnoszenie standardu instrumentów pomocy społecznej.	-	-	-	-
Priorytet II – Pobudzenie lokalnych inicjatyw gospodarczych i społecznych, służących podnoszeniu jakości życia mieszkańców regionu.	-	-	-	-
Działanie 2.1 Tworzenie i/lub dokapitalizowywanie regionalnych funduszy kredytowych, pożyczkowych i gwarancyjnych.	-	-	-	-
Działanie 2.2 Promowanie regionu oraz środowisk lokalnych z wykorzystaniem miejscowych zasobów dziedzictwa kulturowego.	-	-	-	-
Działanie 2.3 Wspieranie projektów z zakresu promocji edukacji i ekologii, realizowanych przez organizacje poza rządowe i społeczne.	-	-	-	-
RAZEM PRIORYTET I i II	65 186 312	41 886 312	17 000 000	6 300 000

Tabela 6. Podział środków finansowych na inwestycje wieloletnie (inwestycje wymienione w załączniku nr 7 do ustawy budżetowej na rok 2000 Dz. U. Nr 7, poz. 85) i zadania własne jednostek samorządu terytorialnego w ramach Programu w PLN.

<i>Inwestycje wieloletnie</i>	28 000 000
<i>Zadania własne jst</i>	13 886 312
<i>RAZEM</i>	41 886 312

Głównym źródłem finansowania Programu w 2007 roku są środki z budżetu państwa. Kwota wsparcia, dla poszczególnych priorytetów wojewódzkiego programu ustalona została w wyniku negocjacji pomiędzy Ministrem właściwym ds. rozwoju regionalnego a Zarządem Województwa Śląskiego. Na realizację powyższego Programu w roku 2007 z budżetu państwa przewiduje się kwotę w wysokości **64 676 000 zł**. Z kwoty tej **46 940 000 zł** przeznaczają się na kontynuację **inwestycji wieloletnich** województwa śląskiego, realizowanych w ramach środków zapisanych w rezerwie celowej cz. 83, poz.8 ustawy budżetowej na rok 2007 na kontrakty wojewódzkie (dwie inwestycje wieloletnie jednostek samorządu terytorialnego: z zakresu infrastruktury transportu publicznego „Kompleksowa przebudowa tramwajowej infrastruktury technicznej w aglomeracji katowickiej” - 26 940 000 zł oraz ochrony zdrowia „Szpital Miejski w Raciborzu” – 20 000 000 zł). Ponadto **17 736 000 zł** przewiduje się na **inne inwestycje** ważne dla rozwoju regionu tj.: „Modernizację drogi krajowej nr 78 w Rybniku” - 5 000 000 zł (imienna dotacja celowa zapisana w ustawie budżetowej na rok 2007), „Rozbudowę Regionalnego Portu Lotniczego GTL S.A. MPL Katowice-Pyrzowice” - 8 736 000 zł (dofinansowanie zadań z zakresu budowy i modernizacji lotnisk regionalnych, zgodnie z ustawą budżetową na rok 2007) oraz „Zmianę przebiegu drogi krajowej DK 79 od węzła ul. Chorzowska w Katowicach do Al. Jana Pawła II w Bytomiu” - 4 000 000 zł.

Rozkład tych środków w układzie na poszczególne priorytety i działania przedstawia **tabela 7**. Podział kwoty na inwestycje wieloletnie przedstawia **tabela 8**.

Tabela 7. Struktura finansowa zadań własnych i inwestycji wieloletnich w ramach Programu na 2007 rok w PLN.

Priorytet/ Działanie	Łącznie	Budżet państwa	Środki Województwa	Środki powiatu /gminy	Środki inne/ prywatne
Priorytet I –Rozbudowa i modernizacja elementów infrastruktury technicznej oraz systemu oświaty i świadczeń społecznych w regionie.	78 642 000	64 676 000	-	860 000	13 106 000
Działanie 1.1 Podnoszenie standardu technicznego sieci dróg i lokalnego transportu publicznego.	58 142 000	44 676 000	-	360 000	13 106 000
1. Kompleksowa przebudowa tramwajowej infrastruktury technicznej w aglomeracji katowickiej.	26 940 000	26 940 000	-	-	-
2. Rozbudowa Regionalnego Portu Lotniczego GTL S.A. MPL Katowice-Pyrzowice	21 842 000	8 736 000	-	-	13 106 000
3. Modernizacja drogi krajowej nr 78 w Rybniku	5 000 000	5 000 000	-	-	-
4. Zmiana przebiegu drogi krajowej DK79 od węzła ul. Chorzowska Katowicach do Al. Jana Pawła II w Bytomiu.	4 360 000	4 000 000	-	360 000	-
Działanie 1.2 Wzmacnianie systemu ochrony środowiska.	-	-	-	-	-
Działanie 1.3 Unowocześnienie i rozbudowa systemu ochrony zdrowia.	20 500 000	20 000 000	-	500 000	-
1. Szpital Miejski w Raciborzu	20 500 000	20 000 000	-	500 000	-

Działanie 1.4 Restrukturyzacja i unowocześnienie bazy oświatowo – wychowawczej, turystyczno – sportowej, kulturalnej.	-	-	-	-	-
Działanie 1.5 Modernizacja bazy i podnoszenie standardu instrumentów pomocy społecznej.	-	-	-	-	-
Priorytet II – Pobudzenie lokalnych inicjatyw gospodarczych i społecznych, służących podnoszeniu jakości życia mieszkańców regionu.	-	-	-	-	-
Działanie 2.1 Tworzenie i/lub dokapitalizowywanie regionalnych funduszy kredytowych, pożyczkowych i gwarancyjnych.	-	-	-	-	-
Działanie 2.2 Promowanie regionu oraz środowisk lokalnych z wykorzystaniem miejscowych zasobów dziedzictwa kulturowego.	-	-	-	-	-
Działanie 2.3 Wspieranie projektów z zakresu promocji edukacji i ekologii, realizowanych przez organizacje poza rządowe i społeczne.	-	-	-	-	-
RAZEM PRIORYTET I i II	78 642 000	64 676 00	-	860 000	13 106 000

Tabela 8. Podział środków finansowych na inwestycje wieloletnie (inwestycje wymienione w załączniku nr 7 do ustawy budżetowej na rok 2000 Dz. U. Nr 7, poz. 85) na 2007 rok w PLN.

Inwestycje wieloletnie	46 940 000
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Szpital Miejski w Raciborzu</i> • <i>Kompleksowa przebudowa tramwajowej infrastruktury technicznej w aglomeracji katowickiej</i> 	<p><i>20 000 000</i></p> <p><i>26 940 000</i></p>

Głównym źródłem finansowania Programu w 2008 roku są środki z budżetu państwa. Kwota wsparcia dla poszczególnych priorytetów wojewódzkiego programu ustalona została w wyniku negocjacji pomiędzy Ministrem właściwym ds. rozwoju regionalnego a Zarządem Województwa Śląskiego. Na realizację powyższego Programu w roku 2008 z budżetu państwa udostępnia się środki finansowe w wysokości **140 488 000 zł**. Z kwoty tej **87 040 250 zł** przeznacza się na kontynuację **inwestycji wieloletnich** województwa śląskiego, realizowanych w ramach środków zapisanych w rezerwie celowej cz. 83, poz. 8 ustawy budżetowej na rok 2008 na kontrakty wojewódzkie (dwie inwestycje wieloletnie jednostek samorządu terytorialnego: z zakresu infrastruktury transportu publicznego „Kompleksowa przebudowa tramwajowej infrastruktury technicznej w aglomeracji katowickiej” - 53 500 000 zł oraz ochrony zdrowia „Szpital Miejski w Raciborzu” – 33 540 250 zł). Ponadto **11 988 000 zł** na współfinansowanie programu „Moje boisko – Orlik 2012” (z limitu środków w wysokości 200 000 000 zł określonego w załączniku nr 2 do ustawy budżetowej na rok 2008 jako rezerwy celowe cz. 83, poz. 8 – wydatki majątkowe) oraz **41 459 750 zł** na dofinansowanie zadań realizowanych przez gminy i powiaty (w tym 3 000 000 zł na kontynuację inwestycji pn. „Szpital Śląski w Cieszynie” - inwestycja wskazana w Uchwale NR 250/2008 Rady Ministrów z dnia 27 listopada 2008 r.)

Strona samorządowa na współfinansowanie zadań przeznacza kwotę **37 976 000 zł**, z których **12 488 000 zł** stanowią środki samorządu województwa (11 988 000 zł – program „Moje boisko – Orlik 2012” i 500 000 zł - kontynuacja inwestycji pn. „Szpital Śląski w Cieszynie”) oraz **25 488 000 zł** środki gmin i powiatów (11 988 000 zł na dofinansowanie programu „Moje boisko – Orlik 2012” i 13 500 000 zł na zadania samorządu wskazane przez Wojewodę, w tym 552 070 zł na inwestycję wieloletnią „Szpital Miejski w Raciborzu”).

Rozkład środków w układzie na poszczególne priorytety i działania przedstawia **tabela 9**. Podział kwoty na inwestycje wieloletnie przedstawia **tabela 10**.

Tabela 9. Struktura finansowa zadań własnych i inwestycji wieloletnich w ramach Programu na 2008 rok w PLN.

Priorytet/ Działanie	Łącznie	Budżet państwa	Środki Województwa	Środki powiatu /gminy	Środki inne/ prywatne
Priorytet I – Rozbudowa i modernizacja elementów infrastruktury technicznej oraz systemu oświaty i świadczeń społecznych w regionie.	178 464 000	140 488 000	12 488 000	25 488 000	-
Działanie 1.1 Podnoszenie standardu technicznego sieci dróg i lokalnego transportu publicznego <i>w tym:</i> <i>1. Kompleksowa przebudowa tramwajowej infrastruktury technicznej w aglomeracji katowickiej.</i>	104 701 230 53 500 000	91 755 370 53 500 000	- -	12 945 860 -	- -
Działanie 1.2 Wzmacnianie systemu ochrony środowiska.	-	-	-	-	-
Działanie 1.3 Unowocześnienie i rozbudowa systemu ochrony zdrowia z tego: <i>1. Szpital Miejski w Raciborzu.</i> <i>2. Szpital śląski w Cieszynie.</i>	37 592 320 34 092 320 3 500 000	36 540 250 33 540 250 3 000 000	500 000 - 500 000	552 070 552 070 -	- - -

Działanie 1.4 Restrukturyzacja i unowocześnienie bazy oświatowo – wychowawczej, turystyczno – sportowej, kulturalnej	36 170 450	12 192 380	11 988 000	11 990 070	-
<i>w tym:</i> 1. Program „Moje boisko – Orlik 2012.”	35 964 000	11 988 000	11 988 000	11 988 000	-
Działanie 1.5 Modernizacja bazy i podnoszenie standardu instrumentów pomocy społecznej.	-	-	-	-	-
Priorytet II – Pobudzenie lokalnych inicjatyw gospodarczych i społecznych, służących podnoszeniu jakości życia mieszkańców regionu.	-	-	-	-	-
Działanie 2.1 Tworzenie i/lub dokapitalizowanie regionalnych funduszy kredytowych, pożyczkowych i gwarancyjnych.	-	-	-	-	-
Działanie 2.2 Promowanie regionu oraz środowisk lokalnych z wykorzystaniem miejscowych zasobów dziedzictwa kulturowego.	-	-	-	-	-
Działanie 2.3 Wspieranie projektów z zakresu promocji edukacji i ekologii, realizowanych przez organizacje poza rządowe i społeczne.	-	-	-	-	-
RAZEM PRIORYTET I i II	178 464 000	140 488 000	12 488 000	25 488 000	-

Tabela 10. Podział środków finansowych na inwestycje wieloletnie (inwestycje wymienione w załączniku nr 7 do ustawy budżetowej na rok 2000 Dz. U. Nr 7, poz. 85) na 2008 rok w PLN.

Inwestycje wieloletnie	87 040 250
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Szpital Miejski w Raciborzu</i> • <i>Kompleksowa przebudowa tramwajowej infrastruktury technicznej w aglomeracji katowickiej</i> 	<p style="text-align: right;"><i>33 540 250</i></p> <p style="text-align: right;"><i>53 500 000</i></p>

V. SYSTEM WDRAŻANIA ZAKTUALIZOWANEGO WOJEWÓDZKIEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO NA ROK 2004. OBOWIAZUJACEGO W LATACH 2005-2006

System wdrażania Zaktualizowanego Wojewódzkiego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na rok 2004, obowiązującego w latach 2005-2006 jest zgodny z zapisami Ustawy z dnia 20 kwietnia 2004r o Narodowym Planie Rozwoju (Dz. U. z dnia 24 maja 2004r.)

Kontrakt Wojewódzki dla Województwa Śląskiego na lata 2005-2006, określa zakres, tryb oraz warunki realizacji działań wynikających z Zaktualizowanego Wojewódzkiego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na rok 2004 obowiązujący w latach 2005-2006.

Zaktualizowany Wojewódzki Program Operacyjny Województwa Śląskiego na lata 2004 obowiązujący w latach 2005-2006, będzie instrumentem realizacji polityki rozwoju województwa.

Samorząd Województwa, zgodnie z zapisami ustawy o samorządzie województwa, odpowiada za programowanie rozwoju i realizację celów na poziomie regionalnym oraz za monitorowanie i nadzór nad całością działań prorozwojowych podejmowanych w województwie. Sejmik wojewódzki określa główne kierunki rozwoju poprzez uchwalenie dokumentu strategii rozwoju regionalnego i wynikających z niego programów regionalnych.

Zarząd Województwa zobowiązany jest do przygotowania zarówno projektu strategii rozwoju regionalnego województwa jak również opracowanie projektów programów regionalnych oraz czuwa nad prawidłową ich realizacją. Przedstawia Ministrowi ds. rozwoju regionalnego wniosek o wsparcie środkami z budżetu państwa realizacji powyższego Programu. Dokonuje wyboru projektów do realizacji w ramach Programu, jak również czuwa nad prawidłową realizacją projektów, zawartych w ramach programu wojewódzkiego poprzez weryfikację informacji otrzymanych od beneficjentów oraz przygotowuje informacje zbiorcze z wdrażania Programu.

Komitet Sterujący - Przewodniczy mu Marszałek Województwa Śląskiego, a jednym z jego członków jest Wojewoda Śląski lub jego przedstawiciel. Konsultuje on opracowaną przez Zarząd Województwa wstępną wersję Wojewódzkiego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego oraz opiniuje działania strategiczne, zgłoszone do realizacji w programie. Ponadto wydaje opinie na temat zgodności realizowanego programu wojewódzkiego ze strategią rozwoju województwa oraz stopnia realizacji poszczególnych projektów w nim zawartych.

Regionalny Komitet Monitorujący – przewodniczącym jest Wojewoda Śląski, natomiast zastępcą Marszałek Województwa Śląskiego. Jego zadaniem jest nadzorowanie przebiegu wdrażania oraz ocena skuteczności i efektywności kontraktu wojewódzkiego i podejmowanych w jego ramach zadań. Poprzez wydawanie rekomendacji i ocen zapewnia spójność działań realizowanych w ramach kontraktu wojewódzkiego z działaniami podejmowanymi na terenie województwa. Kolejnym zadaniem jest zatwierdzenie rocznego raportu na temat stanu realizacji kontraktu wojewódzkiego oraz rekomendowanie działań podmiotom uprawnionym, mających na celu usunięcie przeszkód we wdrażaniu kontraktu. Zadaniem Komitetu Monitorującego jest także wydanie ocen i rekomendacji dotyczących

podejmowania działań w zakresie promocji i upowszechniania informacji o kontrakcie wojewódzkim. W składzie Komitetu znajdują się przedstawiciele: ministra odpowiedzialnego za rozwój regionalny, wojewody, zarządu województwa, samorządów powiatowych i gminnych oraz beneficjentów, realizujących projekty w ramach kontraktu wojewódzkiego. Jest on powołany w oparciu o procedury określone w kontrakcie wojewódzkim.

Wojewoda nadzoruje transfer środków budżetowych przeznaczonych na wsparcie rozwoju regionalnego do beneficjentów oraz proces monitorowania i przebieg wydatkowania środków budżetowych, na podstawie kontraktów wojewódzkich.

Beneficjenci: podmioty samorządowe (samorząd województwa, powiatu, gminy, związki), regionalne i lokalne agencje, a także działające non-profit instytucje oraz organizacje pozarządowe i społeczne, wspierające w ramach swej działalności statutowej rozwój społeczno-gospodarczy, realizujące projekty wynikające z kontraktów wojewódzkich.